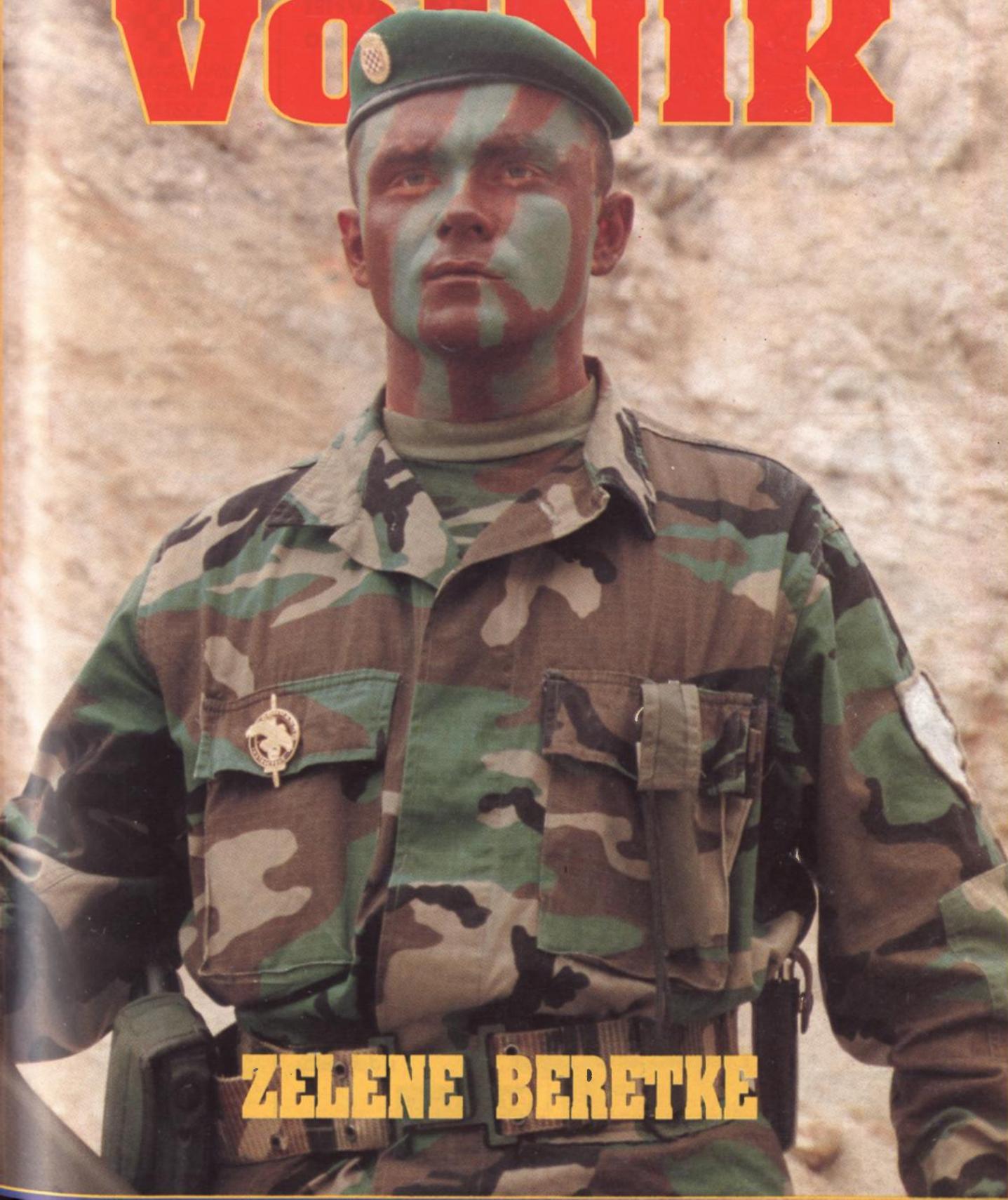

Broj 9, Godina II, 8. Travnja 1992, Zagreb, Cijena 85 HRD

HRVATSKI VOJNIK

ZELENE BERETKE

HRVATSKI VOJNIK

GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE

Odgovorni urednik:
Ivan Tolj

Glavni urednik:
Krunoslav Matešić

Izvršni urednik:
Vidmir Raič

Likovni urednici:
Nenad Martić
Tihomir Bajtek

Urednik fotografije:
Stanko Herceg

Uređuje kolegij uredništva

Financije i marketing:
Gordan Bajtek

Adresa uredništva:
Stančićeva 4, Zagreb

Telefoni: Telefax:
467-562 451-852
467-560
467-092

Prilog »Hrvatski mornar«
dizajnirao Tihomir Bajtek

Grafičko-tehničko uređenje:
Grafičko-tehnička redakcija
Hrvatska tiskara KTS

Tisak:
Hrvatska tiskara, Zagreb

Godišnja pretplata 1000 HRD

Sve promjene tiraže slati na Vjesnik
Tuzemna prodaja Slavonska avenija
4 tel. 341-256.

Uplata pretplate na račun
TRGOŠTAMPA 30101-601-32111
(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Inozemna pretplata: Zagrebačka
banka broj deviznog računa:
30101-620-16-25731-3296911
(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Cijene polugodišnje pretplate:
Njemačka 33 DEM, Austrija 234 ATS,
Kanada 26 CAD (avionom 48,90),
Australija 30 AUD (avionom 61,40),
SAD 22 USD (avionom 41,60), Švi-
carska 28 CHF, Nizozemska 37
NLG, Francuska 111 FRF, Švedska
125 SEK, Belgija 680 BEF, Danska
126 DKK, Velika Britanija 11 GBP,
Slovenija 500 SLT, Italija 24700 ITL
Rukopise i materijale ne vraćamo

**RAZMJESTANJE
MIROVNIH SNAGA U
HRVATSKOJ**

Operacija UNPROFOR

4-6

**TIGROVI HRVATSKIH
ŠUMA**

7-9

**SNAGE NAM JE DAO
VLASTITI NAROD**

Razgovor s Markom Lukićem, članom
Vojnog kabineta predsjednika
Republike Hrvatske

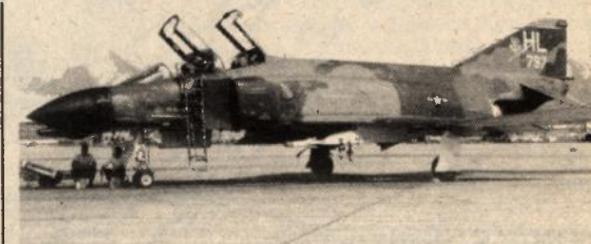
11-13

**SVEUČILIŠTE
MORA
DJELOVATI I
U RATU**

Marijan Šunjić,
rektor Sveučilišta u
Zagrebu

18-19

F4 PHANTOM II
Oldtimer među zrakoplovima

24-27

**RAKETNA TOPOVNJAČA
KRALJ PETAR
KREŠIMIR IV.**

Poster

28-29

RAZMJJEŠTANJE MIROVNIH SNAGA UN U HRVATSKOJ

Koja su područja Republike Hrvatske predviđena za stacioniranje 13.240 vojnika, 521 policajca i 542 civilna službenika UN-a?

ZONA N (NORTH)

Kostajnica, Dvor na Uni, Vrginmost, Vojnić, Slunj, Titova Korenica i Donji Lapac

ZONA E (EAST)

Beli Manastir, Vukovar, istočni dio općine Osijek i dio općine Vinkovci

ZONA W (WEST)

Grubišno Polje, Daruvar, Pakrac, zapadni dio općine Nova Gradiška, istočni dio općine Novska

ZONA S (SOUTH)

Gračac, Obrovac, Knin i Benkovac

Zapovjednik Zaštitnih snaga UN, indijski general Satish Namblar, 15. ožujka održao je govor kojim su postavljene odrednice misije UNPROFOR. U misiji će biti angažirano 13 240 vojnika, 521 policajac i 542 civilna službenika. Vojnici će na raspolaganju imati 1 100, a policajci i civilni 345 vozila. Koristit će dva putnička i dva transportna zrakoplova te šest helikoptera.

Glavina snaga UNPROFOR dolazi od 5. travnja, a posljednji vojnik bi trebao stići do 28. istog mjeseca. Dakle, počevši od 5. travnja nadalje, tjedno će dolaziti četiri bataljuna za četiri zone koje će biti pod protektoratom Mirovne misije.

Snage će biti naoružane pješćkim naoružanjem, oklopnim vozilima i lakim tenkovima, a na područjima pod zaštitom UN bit će jedina oružana vojna formacija. U operaciji će biti angažirani predstavnici 29 zemalja članica UN. Mirovne snage će biti sastavljene od 12 pješćkih bataljuna (argentinskog, kanadskog, češkog, slovačkog, danskog, francuskog, jordanskog, kenijskog, nepalskog, nigerijskog, poljskog i ruskog). Belgija i Luxemburg će formirati zajednički bataljun mješovitog nacionalnog sastava. Bataljun za vezu dat će Nizozemska, za izgradnju Finska, a inženjerijski bataljun Kanada. Jedinice iz Norveške će kontrolirati promet. Bataljun zadužen za logistiku bit će iz Francuske, a Velika Britanija će osigurati poljsku bolnicu.

U prvoj grupi dolaze bataljuni iz Belgije, Kanade, Danske i Francuske. U zadnjoj grupi (planirano 19. travnja) dolaze Britanci.

Glavno zapovjedništvo snaga UNPROFOR nalazi se u Sarajevu (stavljeno u funkciju 25. ožujka). Zamjenik zapovjednika Nambiara francuski je general Philip Morrillon, načelnik stotera glavnog zapovjedništva je kanadski brigadni general Louis McKenzie, a zapovjednik vojnih promatrača australski pukovnik John Wilson. Irac, gospodin Seditrick Thornberry je zapovjednik civilnog dijela operacije UNPROFOR.

Dužnosti glasnogovornika UNPROFOR-a obnaša gospodin Frederick Eckhardt. Po planu, glavno zapovjedništvo će štiti četa sastavljena od Švedana. Glavna logistička baza će biti stacionirana u Banja Luci.

Zapovjedništvo sektora će se nalaziti u Zagrebu – na aerodromu Pleso i u Beogradu, u zgradi negdašnjeg SIV-a.

Tri područja koja će biti pod zaštitom UN (istočna Slavonija, zapadna Slavonija, i tzv. Krajina) bit će podijeljena u četiri zone. Prva zona E (East), istočna Slavonija, druga zona W (West), zapadna Slavonija, treća zona N (North), tzv. Krajina i četvrta zona S (South), tzv. južna Krajina. Sjedišta zapovjedništava zona bit će u Dalju, Daruvaru, Bihacu i Kninu.

U svakoj zoni bit će smještena po jedna brigada sastava od tri bataljuna. Bataljuni će biti jednonacionalnog sastava i djelovat će po četama i vodovima. Na područje tzv. Krajine dolaze najbrojnije snage (bataljuni iz Francuske, Danske, Nepala, Kenije, Češke i Slovačke, Poljske).

U Knin i zadarsko zaleđe dolaze Francuzi, a u zapadnu Slavoniju dolaze bataljuni Kanade, Jordana, Argentine i Nepala, dok na područje istočne Slavonije dolaze bataljuni Belgije, Luxemburga i Rusije. Temeljne odrednice mirovne akcije UNPROFOR jest pružanje mirovotvornog okvira za političko rješenje sukoba, Vojni promatrači će biti zaduženi za nadgledanje primirja, kontrolu razoružanja paravojnih formacija te povlačenje JNA i HV.

Policijske snage UN će zajedno s lokalnim policijskim snagama – koje će biti usklađene s nacionalnim sastavom stanovništva na osnovi popisa iz 1991 – osiguravati javni red i mir te provođenje zakona na zaštićenim područjima.

Dužnost civilnih promatrača će biti nadgledanje povratka prognanika i poštivanja ljudskih prava.

Mirovna operacija bi službeno trebala započeti 15. travnja, a njezin početni mandat prestaje 14. travnja 1993. Glavni tajnik UN naglašava da se mirovna akcija može okončati i prije zadanog roka od godinu dana, ali i produjivati dok se ne postigne potpuno političko rješenje.

ZONA W (WEST)

Na osnovu pripremljenog plana na području zapadne Slavonije – zona W – bit će stacionirani bataljuni iz Jor-

dana, Argentine, Kanade i Nepala. Zapovjednik UNPROFOR-a za zonu W je argentinski general Carlos Zabalo, a glavno Zapovjedništvo Mirovni snaga za to područje bit će smješteno u Daruvaru. Prethodnica MS UN 80 kanadskih inženjera – zaduženih za razminiranje pristiglo je i priprema teren. Ovih se dana u Daruvaru očekuje dolazak preostalih vojnika kanadskog inženjerskog bataljuna. Po dosadašnjim saznanjima, Nepal će dati 800 vojnika, Argentina 1000. Jordanski će bataljun sa 90 ljudi i zapovjedništvom biti smješten u Novskoj. Prethodnica Mirovni snaga predvođena generalom Zabalom, boravi na području istočne Slavonije od 17. III.

ZONA E (EAST)

Zapovjedništvo UNPROFOR-a za istočnu Slavoniju, s glavnim zapovjednikom za to područje ruskim generalom Aleksandrom Kromčenkovicim, smjestit će se u Dalju. Po planu u zonu E – UNPA sektor istočna Slavonija – dolaze bataljuni iz Rusije, Belgije i Luksemburga. Predviđa se da bi ukupan broj pripadnika Mirovni snaga na tom području bio 1600. Od toga Belgija daje 525 vojnika, čijem će se sastavu pridružiti 40 vojnika iz Luksemburga, 6 vojnih policajaca i 3 promatrača. Združeni bataljun Belgije i Luksemburga jedini je u operaciji UNPROFOR koji je višenacionalnog sastava.

ZONA S (SOUTH)

Kako smo već napomenuli na području južne zone skoncentrirat će se najviše pripadnika UNPROFOR operacije. Razoružavanje paravojnih formacija, kontrola povlačenja JNA s tog teritorija i kontrolu poštivanja primirja, osiguravat će u sektoru Krajine bataljuni iz Francuske, Poljske, Danske, Češke i Slovačke, Kenije i Nepala. Centar zapovjedništva bit će u Kninu. Zapovjednik UNPROFOR zone S brigadni general iz Kenije Arab Rob s izvidnicom obilazi teren i obavlja pripreme za prihvati i smještaj mirovni snaga. U Kninu se uz 50 Kenijaca nalazi i 30 civilni policajaca iz Norveške. Francuska za UNPROFOR daje 2000 vojnika u dva bataljuna – jedan logistički i jedan pješćadijski. 4. travnja u riječku luku uplovljava brod s prvim kontingentom od 1 300 francuskih vojnika, a 10. travnja se očekuje i ostalih 700. Njihovo sudjelovanje u operaciji predviđeno je na šest mjeseci, a biti će smješteni na području Knina i zadarskog zaleđa.

ZONA N (NORTH)

Zapovjedništvo zone N sektora bit će smješteno u Bihacu, a područje pod ingerencijom mirovni snaga bit će Kostajnica, Petrinja, Dvor na Uni, Glina, Vrginmost, Vojnić, Slunj, Titova Korenica i Donji Lapac.

ANDRIJANA ŠEŠO

VIŠEFAZNI MIROVNI PROJEKT

Kako »plave kacige« održavaju mir i koliko sve to košta?

Sve mirovne operacije koje su Ujedinjeni narodi poduzimali tijekom svoga postojanja u načelu su bile političke naravi. Takva međunarodna akcija, koju prati ogroman mehanizam na svjetskoj razini usvojenog međunarodnog ugovorenog i običajnog prava ostvarila bi svoj smisao kada bi sve sukobljene strane stvarno željele uspostaviti mir.

Hrvatska se od samog početka srpske agresije intenzivno zalagala za internacionalizaciju jugo-krize, dok je Srbija svim snagama, a posebno diplomatskim vezama i svojim lobijem koji je uporno stvarala punih sedamdeset godina nastojala to spriječiti nizom prijetovnih i zakulisnih radnji koje se sve mogu svesti pod njihovu dobro znanu floskulu »mešanje u unutrašnje stvari Jugoslavije.« Svakim smo danom suočeni sa sve žešćim kršenjima sarajevskog primirja. Srbijski se vozdovi nadaju da će time onemogućiti ili makar usporiti daljnji razvoj operacije Mirovnih snaga UN. Na okupiranim područjima četnici i srbijska vojska razaraju sve što vide, ubijaju, prijete i progone nesrpsko pučanstvo, kako bi pripremili »etnički čist« teren za dolazak plavih kaciga i jednog dana imali osnovu pripojiti taj teritorij Srbiji. Za njih su granice Hrvatske administrativne. No, to je suprotno načelima međunarodne politike. Na zasjedanju Arbitražne komisije 20. studenoga 1991. srbijskim su okupatorima razbijene iluzije. »Jugoslavija je u raspadanju, a po Ustavu iz 1974. teritorij republike se ne može mijenjati bez pristanka republike... Ako se ne postigne uzajamni sporazum, prijašnje granice dobivaju karakter granica zaštićenih međunarodnim pravom.«

Iako u strahu da bi – zbog ponovne eskalacije rata – moglo doći do usporavanja ili čak obustave UNPROFOR operacije, sadašnji razvoj događaja pokazuje upravo suprotno. Čini se da prethodnica UNPROFOR-a ubrzava pripreme, iako ne onoliko koliko bi mi željeli.

Troškovnik akcije UNPROFOR još nije definiran.

Sve aktivnosti ovog broja »plavih kaciga« u razdoblju od godine dana koštati će oko 615 milijuna dolara. Časnici za vezu koji su stigli 12. siječnja koštaju gotovo pet milijuna dolara što je nešto više od cijene prethodnice Mirovnih snaga. Najskuplji dio zračnih operacija čija ukupna cijena prelazi 70 milijuna dolara svakako je helikopterska potpora. Procjenjuje se da će svaki laki helikopter letjeti šezdesetak sati mjesečno, po cijeni od 270 800 dolara. Troškovi goriva i ulja za gotovo 1500 vozila prelaze 11 milijuna dolara. Predviđena su i velika sredstva (preko 4 milijuna dolara) za komunikacijsku opremu (kompjutori, tiskare i sl.).

Najveći dio troškova čine, dakako, plaće, dnevnice i ostale naknade članovima UN-

PROFOR-a. Predviđeno je 181 milijun dolara za vojnike, 28 milijuna za 528 policajaca i 11 za 542 civilna službenika. UN plaća 988 dolara mjesečno za svakoga vojnika, a za pojedince predviđen je specijalistički dodatak od 291 dolara mjesečno. Taj dodatak odlazi zemljama iz kojih je pojedini vojnik, a što će on od toga dobiti diskrecijsko je pravo svake države.

Prehrana će koštati sedam i pol dolara po vojniku dnevno dok će dnevna naknada za njihove osobne troškove biti 1,28 dolara. Možda izgleda malo, no u ukupnom iznosu to je gotovo 40 milijuna dolara. Amerika pokriva (ili bi trebala pokriti) otprilike trećinu troškova, ostali dio platit će članice UN, a mogući su i dobrovoljni prilizi. Govoreći o obvezama zemlje domaćina, na čijem terenu se treba odvijati mirovna operacija, UN su planirali u potpunosti prenijeti troškove smještaja na njezin račun, ali Glavni tajnik je rekao da će sama svjetska organizacija morati osigurati smještaj za 7400 ljudi. Problemi s poslovnim prostorom očekuju se u Banja Luci, a u Zagrebu Sarajevu i Beogradu ima ga dovoljno. U zonama koje su predviđene za zaštitu Mirovnih snaga manjka preko 2000 četvornih metara uredskog prostora, pa će se u tu svrhu podići montažni objekti.

Mirovna operacija koja se provodi na teritoriju složeni je višefazni projekt, te je prema nekim istraživanjima možemo, podijeliti u šest faza od kojih su neke važnije a neke sporedne, no svaka od njih je nužna.

Prva faza, ili bolje rečeno, predfaza sastoji se od političko-administrativnih i operativnih priprema misije. Ona podrazumijeva izvidanje i upoznavanje terena, razmjestaj zapovjedništva i logistike te planiranje razmjestaja jedinica UN, kao i stavljanje u funkciju zapovjedništava na lokalnim i regionalnim razinama, kao i organiziranje Glavnog zapovjedništva UNPROFOR-a u Sarajevu. U sve te strukture uključuju se i predstavnici Hrvatske vojske i tzv. JNA. U ovoj se fazi obavlja i razminiranje područja na kojem će snage UN boraviti. I Hrvatska vojska i tzv. JNA dužne su razminirati teren koji je pod njihovom kontrolom. Ova faza je pri kraju i stvaraju se uvjeti za početak iduće. Druga faza zapravo je početak raspoređivanja glavnine Mirovnih snaga. Upućivanje snaga obuhvaća prethodnicu – izvidnicu i u koordinaciji s državom domaćinom pripremu glavnih uvjeta za primanje glavnine Mirovnih snaga. Izvidnicu možemo shvatiti kao dio prethodne faze koja se pretapa u drugu fazu. Sačinjava je manji broj časnika različitih nacionalnosti koji imaju bogata iskustva u prethodnim mirovnim operacijama. Upućivanje tako velikog broja (70) časnika za vezu u visoke vojne organe sukobljenih strana netipično je za mirovne operacije i ono samo govori složeno-

sti akcije na ovim prostorima. Početak druge faze očekuje se u prvim danima travnja. Od 5. travnja tjedno će dolaziti po četiri bataljuna za sve četiri zone odjednom za Hrvatsku je jako bitno da Mirovne snage dolaze istodobno u sve zone jer tako sprečavaju srpske snage u vršenju borbenih djelovanja i daljnjih razaranja kao i moguću koncentraciju vojske u zoni u koju bi Mirovne snage došle najkasnije. Najkraće rečeno, nakon dolaska na dogovorena područja, kontingenti »plavih kaciga« upoznavaju se s operativnom situacijom, opremaju se, dopunjuju opremom i u najkraćem roku raspoređuju u označene sektore djelovanja. Trećom fazom počinje izvođenje mirovne operacije. Ona je iznimno važna jer se odvija u najtežim operativnim uvjetima. Najveći problem je ustanoviti kritične točke na bojištu na kojima postoji velika vjerojatnost da će doći do obnavljanja oružanih sukoba. To je važno zato da bi »plave kacige« što prije otkrile težište svoga djelovanja u određenoj zoni. Bitan dio ove faze sastoji se u tome da »plave kacige« što bolje upoznavaju sektor svoga djelovanja. Radi se o tzv. udomaćenju na potpuno nepoznatom području. Konačno, u najkraćem roku i što učinkovitije treba poslati detaljno izvješće o stanju u svakoj pojedinoj zoni i o svakom njenom dijelu. Budući da je svaki bataljun jednonacionalan, bitno je uskladjivanje djelovanja bataljuna različitih nacionalnosti koji međusobno granice.

Četvrta faza mirovne operacije trebala bi predstavljati njeno »sazrijevanje«. Radi se o potpunom poznavanju operativne situacije, terena, kao i o čvrstoj vezi koja je uspostavljena između Mirovnih snaga i svake od sukobljenih strana. To je razdoblje u kojemu misija potpuno samostalno djeluje, a to joj omogućava i već sada uhodana potpora koje dolazi iz profesionalnih službi UN koje se nalaze u pozadini. U ovome razdoblju, zapovjednik »plavih kaciga«, zajedno sa svojim najbližim suradnicima, završava s oblikovanjem zapovjedničkog ustroja i uspostavlja sustav rotacije snaga, te sustav njihova slanja na odmor. Misija je sada sposobna da na temelju stečenih iskustava uspješno rješava moguće nove sporne situacije. Usporedo s analizom svojega djelovanja, postupno se dolazi do optimalnih rješenja koja se oblikuju u standardne operativne postupke (javlja se nešto kao Pravilo službe). Snage za održavanje mira dobivaju svoju fizionomiju, imaju čvrstu unutarnju strukturu, kao i materijalno-administrativnu potporu. Peta faza znači određene prilagodbe u svezi s organizacijskim promjenama (povećanje ili smanjivanje broja vojnika) ili njenim operativnim dijelom, posebno glade skraćanja ili produženja mandata. Zadnja faza mirovne operacije je njen završetak kojeg mogu prouzročiti razne okolnosti.

TOMISLAV LACKOVIĆ

ZELENE BERETKE - TIGROVI, HRVATSKIH SUMA

DARKO RADELIC

Izvjestitelj »Hrvatskog vojnika« proveo je dio obuke s elitnim postrojbama Hrvatske vojske

S prigradske ceste naglo zalazimo u mračnu i močvarnu šumu. Jezovitost krajobraza pojačavaju tišina i rupe nastale aktiviranjem mina. Sasječeno raslinje i samo naizgled očišćena šuma, zapravo su posebni načini osiguranja. Tako raspoređena, nasječena pa osušena makija onemogućuje hodanje po šumi bilo kome tko nije najavljen, jer gdje god nepoželjna osoba stavi nogu, zašuškaju i zapucketaju grančice, a kratki batrljci neugodno se zabijaju u stopala i listove nogu. Močvarno tlo, gotovo živi pijesak, ubrzo vas ili ostavi bez obuće ili pak zarobi u višeslojnom blatu. Kružeci pogledom, fotografsko će oko uočiti nekoliko maskirnih užadi postavljenih kao da se radi o zamkama za divljač. Na upit, vode puta se nasmijaše uz ispravak kako se radi o zamkama za lju-de! Možda zvuči surovo, no kada se čovjek prisje-ti da se nalazi na terenu na kome se intenzivno provodi specijalna obuka za posebne jedinice Hrvatske vojske, razumijevanje postaje veće. Stali smo iza nekog umjetnog zdanja da bi nam vodiči demonstrirali

povremenu gustoću minskoga polja. Skriva-mo se iza velike i rovov-ski uobličene nakupine pijeska. Traži se poveći kamen. Izbor je (kao slu-čajno) pao na mene. Bi-ram namjerno što manji, uglancani granitnik ko-ga vodič baca, uz nared-bu da se sagnemo iza za-klona. Jezovita eksplozi-ja potrese šumu, a gro-zna količina blata, gran-čica, lišća i svježeg, drvenog triješća zacrni prostor oko nas. Odjed-nom zazujaše meci iznad naših glava. Pole-gli smo brže no što smo i sanjali da to možemo. Nakon paklene pucnja-ve (činilo nam se duže od godine dana) htjeli smo podići glave, no hladne i mračne cijevi popularnih FAL-ova već su bile prislonjene na naša leđa i vratove. »Ne mrdaj! Ne diši!« Narede-nje izrečeno tako da se čovjeku sledi krv u žila-ma. Opet godinu dana ti-šine. A tada iskren i gro-moglasan smijeh. »Do-bro nam došli!« poviče netko jasnim, muškim glasom. Nakon što smo se isposovali u sebi, podi-gosmo glave. Suočili smo se sa licima hrvat-skih komandosa. Nama-zani maskirnim bojama, opet su kod nas izazvali šok, što i jest jedna od

Obučavanje za borbu »prsa u prsa«

potrebitosti maskiranja. Zapovjednik pruža ruku predstavljajući se. Tek tada postadosmo svjesni što nam se sve moglo dogoditi da smo došli nenajavljeni. Kao da nam pogadaju misli, govore da su baš danas postavili pedesetak zamki. Iskopal rupe, pa u njih zaboli zašiljene kolčiće neujednačene dužine (tako je ozljeđu nemoguće izbjeći, a zamka je potpuno sigurna). Da sam nekakav »straholjub«, vjerujem da bih dosad već umro. Čistina usred šume. Debeli nasipi čine pravi bedem na koga se čak teško i popeti jer je s vanjske strane ostavljena suha, porozna zemlja.

Tako se pri penjanju čovjek kreće u mjestu. Nakon kiše, zemlja se opet obrađuje da bi zadržala poroznost. Uza sve to, kažu, nasip je mjestimično miniran popularnim minama »pašeticama« (protupješničkim, nagaznim minama) te minama iznenađenja, tako da se nepoželjnik kreće i u zraku). Uzetom i trozupcem također je nemoguće poslužiti se zbog poroznosti (i mina, naravno).

U sred tog zdanja koje podsjeća na tvrđavu, nalaze se štab, spavonica i garaža. Do danas, kažu, još nisu dobili posteljinu, pa je niti ne žele jer je zbog usvojenih navika nepotrebna. Doista, ta oni su komandosi! Ulazimo u oružarnicu. Naoružanje se sastoji od južnoameričkih FAL (FNL)-ova, ponekog puškomitraljeza iz vojnih rezervi te sovjetskih »Kalašnjikova« i njihovih kopija iz »Crvene zastave«. Jedan od sretnika ima dugocijevni »Hekler und Koch«, čežnju većine boraca ovakvog tipa. Nekoliko »Uzi-

ja« i argentinskih, devetmilimetarskih strojica FMK-3, te poneka snajperska puška (uglavnom austrijski »Styer«, uopće ne iznenađuje. Samo su dobro došli.

Zadužujem uniformu. Zaduhujem pušku (FAL). Ako već želim doznati što na obuci rade, moram to zajedno s njima i proći. Prvo ćemo gađati iz ležećeg, pa iz pokretno-zatečenog položaja. Ciljanje i svakovrsna bojno-streljiva obuka radi se »na živo«. Dakle, nema manevarskog streljiva, nema foliranja! U krugu dvorišta su mete izbušene već odavno, no zakrpane. Vidjevši različita lica i neujednačene uniforme, pitam zapovjednika čemu takvo šarenilo.

Odgovara kako svaka 2-3 dana pristizu novi ljudi koje je ovako potrebno podučiti. Odatle »prilagođeni« i »neprilagođeni«. Dobili smo naredbu te legli, odmah smo doznali tko je kamo zaputio metke (sustavom veze na strelištu smanjuje se mogućnost unesrećenja pri gađanju). U drugom krugu dobijamo po deset metaka. Gromoglasna pucnjava razara uši. To je ono što dobro uvježbanim borcima daje dodatnu psihičku snagu, ono što razbija barijere straha i duševnog užasa, ono što ih čini jednom dušom – TIMOM. Neposredno nakon gađanja, neopisiva je tišina sa slijeganjem prašine pohodila strelišta. Tek naredbom da se pride metama, vraćamo se iz svijeta svemogućnosti koji daruje trenutna moć puščane vatre. Mete postaju sve veće i nakon prijedanih metara čine se poput ukočenih neprijatelja. Posve izbušene, ranjeno stoje dok su neke srušene brzom i ubojitom vatrom poslušnih pušaka. Rezultati doista nisu tako loši. Ima dosta

devetki i desetki. Unatoč tome, zapovjednik, te instruktor Rene i komandos Tata, djelomično su zadovoljni. No, to je obična maska, jer oni žele maksimalnu učinkovitost ovih boraca.

Problem je ovdje jedino vrijeme. Petnaest dana obuke ne samo da se čini nedovoljnim, već to doista i jest. Tek što se priviknu na zujanje metaka, ljudi odlaze na frontu. Bit ove obuke zapravo i nije načiniti svjetske, profesionalne komandose, već privići čovjeka na brutalna pravila borbe »prsa o prsa«, borbe u kojoj osim psovki i urlika nema razgovora, borbi u kojoj ili »zaglaviš« ili preživiš kao pobjednik. Učestalost stresnih situ-

Svi pogoci u crni dio mete

zatekli i **Mladena Mikolčevića-Padobranca**, dvadesetčetverogodišnjaka iz okolice Nove Gradiške (selo Laze), prebjega iz padobranske jedinice JA stacionirane u Nišu. On je jedan od prvih obučanih hrvatskih padobranaca, a pod komandom

Baniji... Oni su krpali otvorene hrvatske rane. Uz obučavanje drugih, još uvijek vode akcije spriječavanja neprijateljskog napredovanja.

Da bi u ovom nastavnom logoru obuka dostigla odliku vrhunske, tre-

dnevne obuke trčali smo kroz blato, u blato zalijevali, penjali se po drvenim zaprekama i konopcima, preskakali potezne mine i šipražje, učili prepoznavati minska polja, razminiravati ih, borili se noževima u blatu koje vuče sve dublje, uvježbavali upade u objekte, bacali noževe, maskirani puzali koritom rijeke, prenosili na leđima ranjenike uz desetak kilograma borbene opreme...

Ovdje se odmaraju samo za doručak, ručak i večeru dok se za sve preostalo vrijeme uči. Teorijski manje, a praktično do besvijesti. Nakon večere rade se noćne vježbe kojima caruje bojeva obu-

DARKO RADELIC

Detalji dnevne obuke u prirodnim uvjetima

acija u ratu upravo zahtijeva obuku na kojoj će uvježbani borac steći samopouzdanje i samopoštovanje. Jer, od svega je najbitnije da čovjek spozna sebe samoga, da dozna objektivno i bez samoobmane kakve su doista njegove osobne mogućnosti. Pri ovakvoj obuci, jedan dio poslanih vojnika odustane (najčešće na vrijeme), pa oni koji dogotove obuku zaista postaju dobri borci i nerijetko se proslave na terenu. Upravo smo tu

je general-bojnika, gospodina **Imre Agotića**.

Osposobljen za sve diverzantske zadatke. Došao je posjetiti drage prijatelje s kojima je nekad obučavao današnje generacije ratnika. Ponosni su jedni na druge. Svi zajedno pripadnici su proslavljene hrvatske bojne »Frankopan«. Ovi neustrašivi borci proslavili su Hrvatsku najprije u Pakracu, pa u Lipiku, Novskoj, Novoj Gradiški, Osijeku, Vukovaru, na

balo bi produžiti njezino trajanje, popuniti nedostatak borbenih sredstava koja su zasad najčešće privatna pa se posuđuju (samostrijeli, noževi za bacanje, šurikeni). Uz to, najviše ih muči **zaborav**. Udaljeni od naselja, i Mirko i Tata i zapovjednik – uglas nam kažu:

»Daleko smo od očiju, daleko od srca«. Upravo zato ih je novinar »Hrvatskog vojnika« pronašao u ovoj zabiti. Mislimo na njih. U nastavku

ka »uživo«. Zuji streljivo sa svih strana, no to je izbor nužan za uobičajene dobrog komandosa. Strah umire stotinama puta, dok život svega jednom. Izdržati, izdržati i izdržati, tri su riječi koje od pet sati ujutro pa do ponoći prate ove ljude. Upoznat sa svime, pitam se da li je doista daleko od srca sve što je daleko i od očiju?! Ostavljam ih u samoći, u sumrak.

DARKO RADELIC

PADAJU KAO ZRELE KRUŠKE

Zbog nedostatka stručnjaka i problema s dijelovima, ono što je nakon djelovanja hrvatske PZO ostalo od jugoarmijskog zrakoplovstva sve nesigurnije leti. Po nekim procjenama riječ je čak o polovici neprijateljskih zrakoplova.

Kakva se to čuda u posljednje vrijeme događaju s jugoarmijskim letjelicama koje sve češće same od sebe padaju kao zrele kruške? Pitanje je potpuno opravdano kada se zna da je samo u posljednje vrijeme u tri takve nesreće poginulo nekoliko osoba. Nije isključeno da je sličnih nesreća bilo i više, ali spomenute je potvrdila i jugoarmija.

Prva službeno potvrđena nesreća neprijateljske letjelice dogodila se nedavno u Mostaru, gdje se jedan helikopter »Jugoslavenskog ratnog vazduhoplovstva« u predvečerje srušio na gradsko naselje Gnojnica, dok po gradu kruže priče da je sličnu sudbinu tih dana doživio još jedan helikopter JA. Iako se, što više nikoga ne čudi, još uvijek ne znaju točni rezultati istrage koju je provela jugoarmija, očevici kažu da se helikopter srušio nakon što je zapeo za žice dalekovoda.

Svega nekoliko dana nakon te nesreće dogodila se još jedna gotovo ista, a kako je tom prilikom poginulo nekoliko ljudi, JA je javnosti morala već istog dana priopćiti svoju verziju istine. Prema priopćenju bihačkog press-centra JA, armijski helikopter tipa »gazela« se srušio usred Drvara, kada je manevrirajući prije slijetanja zakačio žice dalekovoda. U nesreći su poginuli pilot i jedan član posade, dok je drugi završio u bolnici.

RUŠE SE I ZRAKOPLOVI

Kada se već činilo da se ruše samo armijski helikopteri, nekoliko dana nakon te dvije nesreće nedaleko Splita u Dalmatinskoj zagori srušio se i jedan zrakoplov jugoarmije iako protuzračna obrana Hrvatske vojske nije pucala na njega. Zasad nije poznato da li je i njegov pilot poginuo. Kako su rušenja

armijskih letjelica postala prečesta da bi bila slučajna, sve je aktualnije pitanje što se to događa s godinama u nebesa uzdizanim, a sada neprijateljskim »Jugoslavenskim ratnim vazduhoplovstvom«.

Nakon pada dviju helikoptera mnogi su pretpostavljali da se radi o tehničkim greškama. Naime, svih 130 helikoptera »SA 341 Gazelle« u vlasništvu JA izgrađeni su krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina, ali po više od dvadeset godina staroj tehnologiji zbog čega ih neke svjetske armije kao zastarjele već izbacuju iz uporabe. Kako je dio po licenci proizveden i u mostarskoj tvornici »Soko«, jugoarmija je, bez suglasnosti konstruktora, kasnije radila i neke preinake pa nije isključeno da su i u tomu uzroci njihovog sve češćeg rušenja.

BEZ STRUČNJAKA I REZERVNIH DIJELOVA

Osim toga, jugoarmiji mnogo problema stvara i sve osjetnije pomanjkanje rezervnih dijelova i stručnjaka za popravak i remont letjelica. Doduše, nakon upornog inzistiranja uspjeli su preseliti sve strojeve namijenjene remontu zrakoplova iz velikogoričkog zavoda »Zmaj«, koji je jedini u bivšoj Jugoslaviji bio osposobljen za remonte supersoničnih aviona tipa MIG, ali im ni to ne pomaže puno. Jugoarmija ih je, naime, premjestila u Batajnicu, ali tamo uglavnom ne služe svrsi zbog loše kvalifikacijske strukture radnika — doznajemo od general-bojnika Imre Agotića, zapovjednika Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane.

Jugoarmija sve teže dolazi i do rezervnih dijelova pa je prema Agotićevoj procjeni čak polovica neprijateljskih zrakoplova neispravna.

Sada se zna da je Hrvatska vojska već srušila više od 100 neprijateljskih zrakoplova, nije teško zaključiti da s neprijateljskih aerodroma nerijetko polijeću i avioni koji nisu potpuno tehnički ispravni. Pitanje je samo znaju li to njihovi piloti, koji vjerojatno ni sami nisu svjesni koliko na svakom letu nose »glavu u torbi«. A njihovi nadređeni, koji im najvjerojatnije taj takve informacije, nadaju se da se »valjda ništa neće dogoditi«.

Pitanje je samo kako će sada, kada se već počelo svašta događati, sve objasniti pilotima, a pogotovo članovima njihovih obitelji i obiteljima već poginulih. Zato nije teško pretpostaviti da će još više pilota no dosad odbijati letove na sumnjivim letjelicama, a nije isključeno da je među glavnim uzrocima učestalih i samo na prvi pogled teško objašnjivih nesreća i neiskusno mladih pilota koji su za upravljače zrakoplova sjeli privučeni dobrim primanjima i nakon što su to stariji i iskusniji odbili.

Na kraju ne treba zaboraviti ni još jedan važan detalj — poznatu, naročito u posljednje vrijeme, sklonost jugoarmijskih oficira prema čašici. Iako je teško povjerovati da od nje pate i piloti, koji bi morali biti svjesni da tako riskiraju vlastite živote, ništa nije isključeno. Dovoljno je prisjetiti se slučaja kada je prošle godine, u vrijeme kada je rat tek počinjao, neprijateljski avion iznad auto-ceste Zagreb—Karlovac krlom zakačio žice dalekovoda. Tko zna koliko bi nedužnih ljudi nastradalo da se tada srušio na cestu punu vozila. A armijsko objašnjenje neshvatljivog ponašanja pilota koji je letio svega tridesetak metara iznad auto-puta bilo je da se takvim vratolomijama udvarao djevojci iz susjednog sela!

ZELJKO BUKŠA

SNAGE NAM JE DAO VLASTITI NAROD

Na godišnjicu sukoba hrvatskih policijskih postrojbi s pobunjenicima u Pakracu, Plitvicama i drugdje, razgovarali smo s Markom Lukićem, zapovjednikom specijalne jedinice MUP-a RH koja je prva intervenirala u zaštiti ustavnog poretka Hrvatske.

Uvrijeme kad se Hrvatska sa skromnim policijskim snagama suprostavila daleko nadmoćnijem neprijatelju Marko Lukić je bio »prvi operativac Hrvatske«. Nakon demokratskih izbora političku je smjenu vlasti u Hrvatskoj dočekao na dužnosti pomoćnika zapovjednika specijalaca ondašnjeg SUP-a, da bi s nepunih 28 godina postao najmlađi zapovjednik antiterorističke jedinice »Lučko«. Zanimljivo je da je rješenjem ondašnjeg ministra taj odgovorni zadatak po prvi put u 24 godine postojanja takve jedinice u Hrvatskoj povjeren Hrvat. Danas Marko Lukić obnaša funkciju člana Vojnog kabineta predsjednika Republike Hrvatske.

HV: U kojoj se mjeri možete složiti s tezom da je SUP, kasniji MUP, jedna od struktura vlasti koja se, makar to nije bilo očekivano, relativno brzo prilagodila političkim promjenama u društvu?

— To je zaista točno. Čimbenici uspješne preobrazbe su mnogobrojni, ali su najznačajniji domoljublje i profesionalizam. Operativno, ključna je stvar, po mom osobnom mišljenju, u novoj politici koja je došla u MUP dolaskom novog ministra, odnosno jedna usmjerenost vrhovništva Hrvatske da se prvotno rješava materijalni i

statusni položaj policije u društvu što je do tada, vjerojatno namjerno, zaista bilo zapostavljano. Povjesna je odluka republičkog čelnictva da se u postojeće strukture policije primi određen broj ljudi iz redova hrvatskog pučanstva u namjeri da se tadašnja izrazito nepovoljna nacionalna struktura policije uravnoteži u onim granicama u kojima je to moguće za tako kratko vrijeme. Istovremeno, formirana je grupa ljudi koja je svakog trenutka bila spremna i sposobna da se, ako bude namjere da se nasilno sruši ustavni poredak Republike Hrvatske, ili sruše legalni organi vlasti, može suprostaviti takvoj namjeri.

Osobno mislim da počeci Hrvatske vojske sežu u to vrijeme preobrazbe republičkog MUP-a. Dana 5. kolovoza 1990. u prostorima Obravnog centra unutrašnjih poslova formirana je prva brigada policije.

Njenih 1700 pripadnika dobilo je zadatak da se u što kraćem vremenu osposobi za policijske zadatke, a potom krene u izvršavanje konkretnih zadataka na području Republike Hrvatske. Tada je to bila jedina snaga koja je pružala određena jamstva da će se i ostatak policije uspješno preobraziti i, što je još važnije, bila je to jedina snaga na koju je i suprotna strana morala računati u svojim namje-

rama nasilnog obaranja legalno izabrane vlasti u Republici Hrvatskoj.

HV: Desetak dana nakon toga, 17. kolovoza, pojavile su se barikade u Kninu...

— Da, to je datum uz kojeg možemo vezati prvu intervenciju ove brigade. Situacija je u Kninu bila eksplozivna i postojala je mogućnost opće vojne intervencije na cjelokupnom području Republike Hrvatske. Postrojba je imala prvi zadatak — osiguranje vitalnih objekata Republike — samo desetak dana nakon njena okupljanja. Uviđajući da je tzv. »balvan revolucija« planirana i temeljito organizirana, znajući da iza tih događaja postoji do tačina pripremljena koncepcija rušenja novoizabrane vlasti Republike Hrvatske i zaustavljanja demokratskih procesa u njoj, tadašnji ministar unutrašnjih poslova gospodin Boljkovac, naredio je da se pristupi ubrzanom preobrazbi te grupacije od 1700 boraca u specijalne jedinice. Potrebno je napomenuti da je tadašnji SUP raspolagao sa skoro nebitnom grupom ljudi, koja je imala status specijalne jedinice, a da nije ni tehnički ni materijalno, pa ni brojčano (svega 60 ljudi), bila osposobljena da odgovori temeljnom zahtjevu koji je tada postavljen pred policiju — uspostava pravnog poretka na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Bilo je potrebno

preko noći iz grupacije od 1700 ljudi odabrali 150 najsposobnijih i danonoćnom ubrzanom obukom (do 20 sati dnevno) stvoriti male mobilne specijalne postrojbe. Ovdje je potrebno napomenuti da je u svijetu uobičajno da pri stvaranju specijalnih jedinica pripadnici godinu do dvije prolaze specijalističku obuku pa tek onda idu na prvu intervenciju. Kod nas je to bilo sasvim obrnuto. Entuzijizam i domoljublje tih mladih ljudi da po svaku cijenu spriječe zamisao rušenja ustavnog poretka Republike Hrvatske doista je zadivljujući.

S pojavom balvana na prilaznim cestama Kninu pokušali smo otići u to područje s namjerom »snimiti« stanje i naći rješenje nastale krize. Tada, objektivno gledano, nije bilo snage za ozbiljnu intervenciju, između ostalog zato što je razoružavanjem policije u Kninu 17. srpnja, iz policijske postaje odneseno više oružja nego što ga je hrvatski MUP imao na svim ostalim područjima Republike.

Bilo bi suludo izgubiti glavu i uletjeti u zamku koju je, pod krinkom pobune »golorukog srpskog naroda« pripremala tzv. JNA. Zapravo, taj je narod samo žrtva jedne politike i uvučen je u pobune s namjerom da se testira hrvatska politika i na unutrašnjem i na međunarodnom planu. Morali smo biti oprezni i paziti da ne napravimo niti jedan krivi potez koji bi mogao biti zlopotrebljen na međunarodnoj političkoj sceni. Naša intervencija da pokušamo utvrditi o čemu se na području Knina zapravo radi, pokazala je da tzv. JNA ne priznaje legalno izabrane organe hrvatske vlasti i da će spriječiti bilo kakav pokušaj uspostave pravnog poretka u Hrvatskoj ako ga narušava srpska strana.

HV: Došlo je do konačne spoznaje da je sukob s tzv. JNA neizbježan?

— Pomenuti je događaj samo jedan u nizu, to je bila potvrda naših procjena. Nadalje, od tada datira i poznata izjava Blagoja Adžića o mogućim posljedicama naše intervencije. To je period u kojemu se tzv. JNA počela kompromitirati u zemlji i inozemstvu. Istovremeno je započeo proces raspadanja armije iznutra i njeno omraživanje

među hrvatskim stanovništvom. Zaista bi bilo politički naivno da se tada nije krenulo u opsežne pripreme za obranu Republike Hrvatske. Suprotna strana je radila smišljeno i planski. Neprekidno se provociralo s namjerom da provokacijama, najčešće uobičenih u mitingašenju, dođe do širih nereda, što bi poslužilo kao izlika za otvorenu vojnu intervenciju. Imali smo nekoliko uspješnih intervencija i, uvažavajući okolnosti u kojima smo se našli, možemo reći da nismo nasjeli na njihove provokacije.

HV: Intervencija vaše postrojbe u Petrinji je jedna od značajnijih?

— Procesi instrumentalizirane pobune srpskog pučanstva širili su se od Knina, Titove Korenice, Lapca, Vojnića, Vrginmosta. U Petrinji je bilo naročito značajno žarište, po nekim procjenama riječ je o ključnoj pobuni koja je imala cilj prebacivanja težišta krize sjever-

nije, na Baniju. Uspješnom intervencijom u Petrinji, čime je onemogućeno otuđivanje oružja iz ta-mošnje policijske postaje, zaustavljen je proces koji se ogledao u poticanju pobuna i demonstracija u sredinama s nacionalno mješanim stanovništvom. Suprotnoj smo strani dali do znanja da hrvatska vlast ima postrojbe koje su kadre zaštititi ustavni poredak Republike Hrvatske. Značajno je napomenuti da u toj intervenciji nikome nismo nanijeli teške tjelesne ozljede i da je uspostavljen pravni poredak primjenjujući minimalna zakonska sredstva prisile.

HV: Hrvatska je morala biti oprezna, između ostalog i zato jer je, s jedne strane, postojala svijest o neizbježnosti sukoba s tzv. JNA, a s druge je strane trebalo dobiti na vremenu da bi se ustrojile postrojbe sposobne za obranu?

— Da, moralo se taktizirati. Teško je bilo izdržati sve pritiske, počevši od oporbe, pa do samih građana, često dobronamjernih ljudi koji nisu poznavali pravo stanje stvari. Vrijeme od intervencije u Petrinji, pa do sječnja 1991. godine kritično je razdoblje u kojemu je postojala mogućnost otvorene intervencije tzv. JNA, nasilnog rušenja ustavnog i pravnog poretka Hrvatske, što podrazumijeva uhiđbu čelnika političkog života Republike, zauzimanje institucija državnih organa i uspostavu vojne, okupacijske vlasti. Ubrzanim prijemom u MUP i formiranjem još nekolicine antiterorističkih jedinica, ubrzanom obukom, stvorili smo postrojbe koje su se mogle upotrijebiti u smislu obrane i zaštite ustavnog i pravnog poretka Republike Hrvatske. Vjerujem da je ubrzan rad na stvaranju tih postrojbi odvratio drugu stranu od nakane da idu u izravan okršaj u cilju svrgavanja legalno izabrane vlasti Hrvatske. Zato su promijenili taktiku. Događaji u Kninu, a zatim u Petrinji, pokazali su da je tada u prvi plan gurnuto instrumentalizirano srpsko pučanstvo. U narednim ekscenim situacijama, kao što su intervencija u Pakracu i intervencija na području Plitvica, smišljeno su išli na varijantu sukoba unutar policije. Jednostavno, odvojila bi se grupa policajaca srpske nacionalnosti, oduzela oružje Hrvatima i odbila poslušnost MUP-u.

HV: Riječ je o dvije taktike jedinstvene strategije?

— Strategija je bila jasna — po svaku cijenu srušiti ustavni poredak Republike Hrvatske i vratiti stanje prije izbora. Njihove tadašnje procjene pokazuju dubioznost iluzija u kojima su živjeli. Naime, kad su se konačno odlučili na oružanu varijantu sukoba, mislili su da se nećemo održati. Procjenjivali su da će naš otpor trajati najduže sedam do četrnaest dana. Mi smo tada bili spremni da ako treba da izginemo do posljednjega, ali da tzv. JNA neće provesti plan koji je zamislila. Ta odlučnost da se istraje bila je sveprisutna i ona je prevladala stanovit strah koji se u prelomnim trenucima, kao što je bio 25. siječnja, potpuno prirodno pojavljivao i pri samoj primisli na tehniku i sredstva kojima druga strana raspolaze. Bili smo svjesni da se s vojno-tehničkog motrišta ne možemo suprotstaviti premoćnoj tehnici, ali snage nam je davala svijest o tome da se možemo osloniti na vlastiti narod.

Početkom 1991. godine mi smo u Zagrebu, de facto, radili u ilegali. Nemojmo zaboraviti činjenicu da je onda čitava Hrvatska bila okupirana. Nisu se smjeli povlačiti potezi koji bi ubrzali odluke druge strane.

HV: Hrvatska je u svojim političkim odlukama uvijek štivala načela legaliteta, dok je suprotna strana uporno kršila sve dogovore. Događaji na Plitvicama, čiju godišnjicu obilježavamo ovih dana, to najbolje potvrđuju?

— Doista. Bila je to proturječna situacija. Uz kontinuitet političkih pregovora koje Hrvatska vodi u namjeri da izbjegne sukob i time dođe do političkog rješenja krize na ovim prostorima, u Splitu se održava sastanak predsjednika ex-jugoslavenskih republika. Istodobno, Martićeva policija upada na Plitvice i nasilno uspostavlja jedan novi poredak u političkom kompleksu. Riječ je o vrlo složenoj akciji koja je izvedena uz minimalne žrtve (pogibija mladog i poštovanog kolege Jovića koji je iz redova Hrvatske policije prva žrtva domovinskog rata i osam ranjenih policajaca). Osim toga, uz plitvičku intervenciju vezane su mnoge bespotrebne kontroverze. Nakon

povratka s te akcije doživio sam tešku prometnu nesreću i šest sam mjeseci fizički bio odvojen od svih događaja, ali objektivna analiza pokazuje uspjeh hrvatskog MUP-a u toj operaciji.

HV: U svibnju 1991. godine promoviran je Zbor Narodne Garde, preteča Hrvatske vojske...

— Tada nismo imali mogućnosti da po važećim zakonima formiramo Hrvatsku vojsku, nego smo stvarali specijalne jedinice policije.

Kroz njih smo stvarali kadar s vojničkim znanjima. Nagli priliv mladića iz cijele Republike Hrvatske, ali i iz Herceg-Bosne razbio je sve iluzije da Hrvati ne vole vojne ili policijske poslove. Predsjednik Republike Hrvatske je u okvirima tadašnje zakonske regulative donio odluku o formiranju postrojbi ZNG. Bilo je to prenošenje već formiranih specijalnih postrojbi MUP-a u funkciju ZNG, te njeno dograđivanje u smislu pripreme stvaranja Hrvatske vojske. Onih 1700 mladića iz specijalne brigade

MUP-a u Šimunskoj raspoređeno je po specijalnim postrojbama i policijskim upravama. Od trenutka stupanja u službu, uz stalnu obuku i sticanje borbenih znanja i vještina, imali su vojno i policijsko iskustvo. Oni su bili okosnica za ZNG i postrojbi koje su kasnije formirane.

S dužnim pijetetom moram reći da je od te grupacije od 1700 ljudi koji su kročili u kolovozu 1989. u Hrvatsku policiju i time udarali temelje na kojima se izgrađivao ZNG i Hrvatska vojska, njih oko 1100 pokojno. Jer su, časno se boreći diljem cijele teritorije Republike Hrvatske u domovinskom ratu koji nam je nametnut, položili svoje mlade živote na oltar domovine.

Od preostalih 600 boraca velik dio njih su ostali trajni ili privremeni invalidi, dok se ostatak i dalje nalazi u postrojbama Hrvatske vojske i policije. Riječ je, dakle, o grupi mladih ljudi koja je, uz sve ostale koji su se tokom domovinskog rata priključili aktivnim i pričuvnim postrojbama MUP-a, Zbora Narodne Garde i Hrvatske vojske, podnijela velik teret borbe našeg domovinskog rata. Ovom prilikom želim, preko stranica lista »Hrvatski vojnici«, odati počast svim onima koji su položili svoje živote za obranu Hrvatske, ali isto tako izreći priznanje svima onima koji su među žrtvama sa željom da to bogato iskustvo i znanje koje su stekli od početka rata do danas ispravno primjenjuju i da, uz što manje žrtava sačuvamo i vratimo teritorij Republike Hrvatske pod nadležnost hrvatske države.

Ne toliko zbog nas živih, već zbog žrtava koje su pale u hrvatskom obrambenom ratu, smatram zlobnima tvrdnje da je Hrvatska mogla izbjeći ovaj rat. Zbog povijesti, sadašnjosti i budućnosti ne treba dozvoliti da se time manipulira.

Potrebno je otvoreno i javno reći da su Hrvatska vojska i policija, vodene sigurnom rukom hrvatske državne politike iznijele velik teret i vojno dobile ovaj nametnuti rat uz nadopunu političkih i vojnih poteza koje je potrebno napraviti da bi se uz angažiranje snaga UNPROFOR-a cjelokupni teritorij Hrvatske vratio u nadležnost hrvatske vlasti.

VIDMIR RAIĆ

OSMATRANJE HRVATSKOG NEBA

U Puli je osnovana radarska satnija Hrvatske vojske

Pukovnik Gorki Tičinović, zapovjednik II. bataljuna ZMIN-a Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Protuzračne obrane za Jadran posjetio je ovih dana Pulu. Bila je to zapravo prva posjeta tek osnovanim postrojbama radarskih satnija Hrvatske vojske u Puli.

— Zahvaljujući entuzijazmu i želji da što skorije i kvalitetnije budemo spremni za obranu naše domovine, krenuli smo i u Pulu s osnivanjem postrojbe za zračno motrenje i navođenje — rekao nam je na početku našeg razgovora zapovjednik Tičinović. To je postrojba koja vrši osmatranje zračnog prostora na području ove regije, a ujedno je uklopljena u zajednički sustav motrenja zraka i mora na području odgovornosti riječke regije i HRM-a te naravno ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane Jadrana.

— Moram odmah na početku izraziti svoje zadovoljstvo. Smatram da je posada postigla vrlo dobre rezultate s obzirom na uvjete koje je tu zatekla i s kojima je startala. A zatekla je potpuno uništene objekte bez ijednog radarskog sredstva. Krenuli su od nule. No, njihovo zalaganje, inventivnost i sposobnost ubrzo su rezultirali osposobljavanjem jednog radara koji može motriti zrak i more. Za vrlo kratko vrijeme osposobili su ljude za normalno praćenje i predaju podataka odgovarajućim središtima. Ti su nam podaci vrlo dragocjeni u ukupnoj obradi i distribuciji informacija na području Jadrana. Oni su dakle postali važna poluga u našem cjelokupnom obavještaj-

nom sustavu kako bismo se što uspješnije mogli suprotstaviti agresoru. Bitno je da smo dobili još jednu potporu u našoj zajedničkoj želji da osiguramo dovoljno vremena za pravovremeno uzbuđivanje pučanstva i Hrvatske vojske u slučaju opasnosti. Neprijateljski zrakoplovi neće više tako sigurno letjeti hrvatskim nebom, a nadamo se i čekamo dan kada to više uopće neće ni moći.

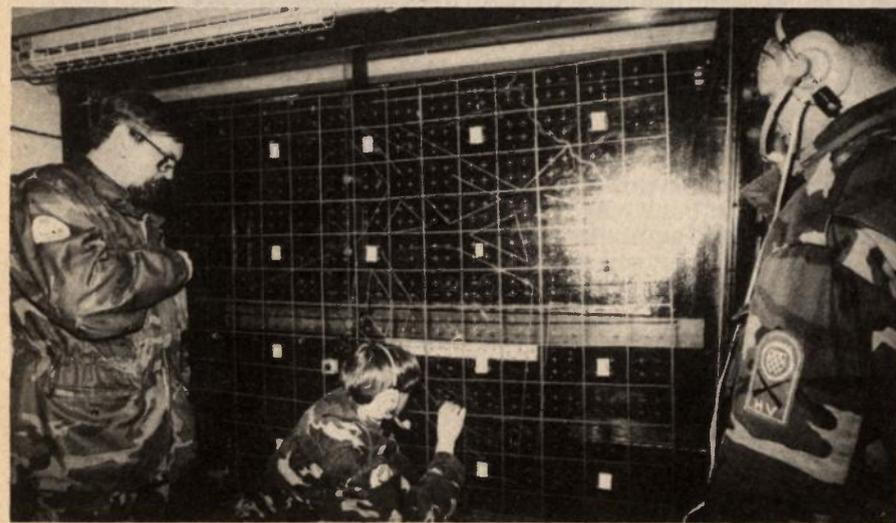
— Koliko se dugo radi na radarskoj satniji u Puli?

— Oko dva mjeseca. Postrojba je startala vrlo dobro, usvojila cjelokupni sistem rada, stvorila uvjete za bezbrižan rad, naravno uz ogromno razumijevanje svih struktura u gradu, a posebno Zapovjedništva HRM-a za sjeverni Jadran u Puli.

— Kada je u nas osnovana prva radarska satnija.

— Prva satnija organizirana je još u rujnu mjesecu na području Splita. Krenuli smo na posao s prvim mornaričkim radarima te s radarima koje smo uspjeli pribaviti iz skladišta jugoarmije. Ono što su oni iza sebe ostavili bio je pravi »škart« a za neke stvari su mislili da su neispravne, pa su ih bacili sa strane... Nama je međutim mnogo toga koristilo. Popravljali smo pokvareno, krpali uništeno. Obračali smo se za pomoć stručnjacima iz raznih instituta, elektroničarima s fakulteta. Svi su nam izlazili u susret. Dovodili smo dakle uređaje u ispravno stanje te ih koristili za motrenje u uvjetima koje smo tada imali.

MIRJANA BEDALOV-BUGARIN

Hrvatski radaristi duboko pod zemljom prate letove zrakoplova na nebu

SVEČANE PRISEGE

ČASNICI I DOČASNICI OBRANE ZAGREBA

U zagrebačkoj vojarni »Vrapčanski potok« 31. ožujka svečanu prisegu dali su časnici i dočasnici Zapovjedništva obrane grada Zagreba. Ovom svečanom činom bili su nazočni predsjednik Vlade Republike Hrvatske dr. Franjo Gregurić, osobni izaslanik predsjednika Republike general Janko Bobetko i zapovjednik Operativne zone grada Zagreba Rudi Stipčić, te visoki vojni dužnosnici Hrvatske vojske i politički djelatnici Republike Hrvatske.

Na svečanosti je pročitan i Ukaz Predsjednika Republike od 10. ožujka kojim se u činove pukovnika i brigadira promovira devet časnika oružanih snaga Republike Hrvatske. U nastavku svečanosti podijeljeno je 28 plaketa, sponzorima koji su pomagali u formiranju jedanaest zagrebačkih brigada.

UMJETNIČKA ČETA

Pripadnici Čete hrvatskih umjetnika u sastavu Hrvatske vojske položili su svečanu prisegu 22. ožujka u vojarni na Borongaju. U ime Hrvatske vojske obratio im se general bojnik Franjo Feldi. Svečanosti su bili nazočni general Zbora Martin Špegelj i predsjednik Zboru Republike Hrvatske dr. Žarko Domljan.

Pripadnike Čete hrvatskih umjetnika primio je 1. travnja načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general Antun Tus i zahvalio im na podizanju borbenog morala i podršci hrvatskim braniteljima tijekom domovinskog rata.

MIRJANA KURETIĆ

USKORO OPĆA PRAVILA ORUŽANIH SNAGA

Ovih dana dovršava se tiskanje općih pravila oružanih snaga Republike Hrvatske koja će se koristiti u školovanju i obrazovanju pripadnika Hrvatske vojske. U ta pravila ubrajaju se Obrednik svečane prisege u postrojbama Hrvatske vojske, Vježbovnik oružanih snaga, Službovnik oružanih snaga Republike Hrvatske i Propisnik o vojnoj stezi. Treba reći da će ova izdanja biti provjeravana u praksi tijekom godine dana, nakon čega će dobiti svoj konačan oblik.

M. K.

SATNIJA BAN JELAČIĆ

III. satnija »Ban Jelačić«, sastavljena od dobrovoljaca iz Zagreba i šire okolice (Bistra, Novaki, Zaprešić, Oroslavje, Markuševac, Jakovlje, Centar, Peščenica, Dubrava i Trešnjevka), od početka se listopada bori s neprijateljem u kršu južnog Velebita.

Satnija je nastala iz I. zaprešićke bojne, osnovane krajem lipnja i početkom srpnja 1991. godine na području područnog ureda Zaprešić. Od osnutka pa do rujna pripadnici ove postrojbe, uz obuku, sudjeluju u osvajanju vojarni i čuvanju vitalnih objekata grada Zagreba.

Početkom listopada, postrojba koja tada broji 30 ljudi odlazi u Starigrad Paklenicu, sa zadatkom izvidanja naprijateljskih položaja i pravljenja skica njihovih utvrda i položaja topništva na području južnog Velebita. Kroz mjesec studeni javljaju se novi zagrebački dobrovoljci. Formiraju se vodovi »Bistra«, »Zagreb« i »Jakovlje« i stavljaju pod zapovjedništvo Stjepana Fre-

meca — zapovjednika Zaprešićke bojne. Tada nastaje III. satnija »Ban Jelačić« koja do danas sudjeluje u akcijama protiv okupatora na području južnog Velebita. Uz sve probleme koje je svaka jedinica HV prošla na samom početku, III. satnija »Ban Jelačić« danas broji nemalo iskusnih vojaka, dobro naoružanih, opremljenih i obučenih. Kako nam kaže njen zapovjednik Stjepan Fremec: »Satnija je spremna izvršiti sve zadatke koje pred nju stavi zapovjedništvo HV... na bilo

kojem bojištu u Hrvatskoj, a posebice na ovom, koje poznajemo kao svoj džep.« Na području južnog Velebita, satnija je izvela niz uspješnih akcija uz male gubitke od četiri ranjena pripadnika postrojbe. U satniji očekuju njihov skori oporavak i povratak u jedinicu.

Zbog izuzetne hrabrosti i niza uspješnih akcija, u kojima je neprijatelju nanijela velike gubitke, satnija je predložena za pohvalu Vrhovnog zapovjednika Hrvatske vojske.

ANDRIJANA ŠEŠO

SVE UČESTALIJE KRŠENJE PRIMIRJA

Sarajevski dogovor o prekidu vatre neprijatelj svakodnevno sve više krši. U razdoblju od 14. do 27. ožujka agresor je 841 put prekršio primirje. Najviše je to bilo na južnoj liniji fronte — 282 puta, na sjeveroistočnoj liniji 205 puta, a na banijsko-pokupskom dijelu fronte 170 puta. Na karlovačko-gospičkoj liniji primirje je prekršeno u 122 slučaja, te na zapadno-slavonskoj liniji 92 puta.

Agresor se najčešće oglašavao i borbeno djelovao tijekom večernjih i noćnih sati. Paljenje, pljačkanje i uništavanje kuća i ostale imovine nastavlja se sve jačom žestinom. Isto tako se nastavlja egzodus nad Hrvatima ali i pripadnicima drugih nacionalnosti. Na udaru neprijatelja su i dalje

kulturni spomenici, bolnice i industrijska postrojenja.

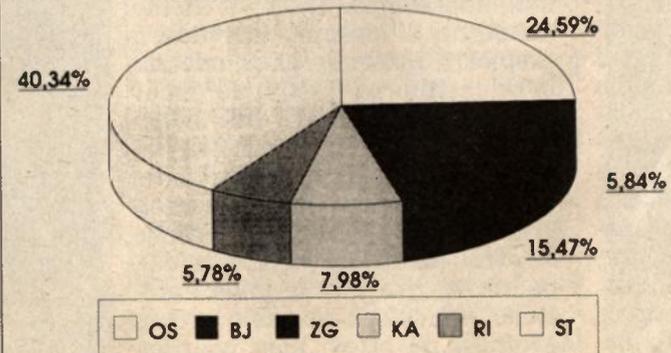
Prilikom napada na naše postrojbe i civilne objekte neprijatelj je najčešće koristio topove i minobacače te teške mitraljeze, protuzra-

koplovne topove, pješačko oružje, VBR-ove i tenkove.

Neprijateljsko zrakoplovstvo svakodnevno nadliječe hrvatski zračni prostor pa i na taj način provocira postrojbe Hrvatske vojske.

M. K.

DIJAGRAM KRŠENJA PRIMIRJA PO OPERATIVNIM ZONAMA ZA RAZDOBLJE OD 24.01. - 20.03. 1992. GODINE

ZMAJEVI OD BOSNE U OBRANI HRVATSKE

Svojim sastavom satnija »Bosanski zmajevi« koja djeluje u okviru Prve brigade Hrvatske vojske na zapadnoslavonskom ratištu, pokazuje pravu sliku rata u Hrvatskoj. On je po svojoj definiciji obrambenog značaja, jer ujedinio je sve građane u obrani svoje domovine i povezo rasutu hrvatsku dijasporu. »Bosanske zmajevi« čine građani Republike Hrvatske okupljeni oko Zavičajnog kluba »Sjeverna Bosna«. »Mi smo iz plehanskog kraja, a ono što je Široki Brijeg za Hercegovce, to je Plehan za Bosance« — govore nam s ponosom. Riječ je o općinama Derвента, Bosanski Brod i dijela dobojske općine, gdje je stožer okupljanja Hrvata od uvijek bio brežuljak Plehan na kojem se stoljeće i pol nalazi franjevački samostan kao duhovno i kulturno središte čitavog kraja.

Kada je napadnuta Hrvatska, nisu dvojili i kao dobrovoljci su pristupili Hrvatskoj vojsci. Oko 2000 mladića porijeklom iz plehanskog kraja bilo je rasuto po hrvatskim ratištima. Na zamolbu Zavičajnog kluba dozvoljeno je osnivanje satnije »Bosanski zmajevi«. Osim Hrvata u postrojbi ima i drugih nacionalnosti, a svojevrsan zaštitni znak im je John, originalni Amerikanac iz Chichaga. John je na novljansko ratište došao kao novinar, ali kada je u borbama oko Kričkih brda vidio svu nečovječnost napada jugočetničke armije, odlučio je privremeno napustiti novinarsku profesiju i pridružiti se braniteljima Hrvatske. »Zmajevi« paze na njega »kao na svog rodenog«.

»Mi imamo još jednu državu koju trebamo braniti, još jednu domovinu koju volimo, a to je Bosna« — odgovaraju na upit o izbijanju rata u Herceg-Bosni. Dio njih će, vjerojatno, na vlastiti zahtjev, biti demobiliziran i otpušten iz Hrvatske vojske, jer imaju namjeru priključiti se pokretu otpora u svom rodnom kraju.

EKO CID?

Dugačkoj listi zločina na teritoriju Hrvatske neprijatelj je pridodao novi — zločin protiv prirode.

Nakon što je shvatila da ipak mora otići iz Hrvatske, omrzuta jugoarmija se potrudila da iza sebe ostavi nerijetko dobro prikrivene brojne izuzetno opasne, otrovne eko-bombe, ponekad i opasnije od onih pravih. O tome smo razgovarali s prof. dr. Franjom Plavšićem, zapovjednikom Toksikološke službe Glavnog sanitetskog stožera Hrvatske vojske.

Prve eko-bombe otkrivene su krajem prosinca prošle godine kada su brojni stanovnici splitskog naselja Dračevac počeli iznenada kašljati, suziti i teško disati, kaže dr. Plavšić. Ubrzo je otkriveno da je buldožer u obližnjoj vojarni, inače dugogodišnjem splitskom sjedištu KOS-a, oštetio zakopanu bačvu punu suzavca. A nakon odlaska jugo-armije u toj je vojarni otkriveno čak oko 700 kilograma zakopanih bojnih otrova, nadražljivaca. Ubrzo su toksikolozi glavnog stožera sličnu obavijest dobili i od Istrana koji su se uplašili za svoja izvorišta vode u Barbarigi, jer su primijetili da JA u blizini zakapa svoje kemikalije.

Nakon toga smo, nastavlja dr. Plavšić, počeli temeljit pregled svih preuzetih vojarni u kojima smo našli brojne »otrovne repove« jugoarmije. Otkrili smo nadražljivce, imitatore još opasnijih bojnih otrova (tabuna, somana i ostalih), insekticide, herbicide i stale opasne kemikalije pomiješane sa streljivom i eksplozivnim napravama. Stoviše, agresorska je vojska takve opasne otrove u žurbi prije konač-

nog odlaska nerijetko zakapala, bacala u bunare ili obližnje šljunčare, pa čak i u more, nimalo pri tom ne brinući za moguća zagađenja prirode.

Jedno od najvećih otkrića bilo je početkom veljače ove godine kada su toksikolozi u preuzetim zagrebačkim vojarnama na Borongaju, Plesu, Novom Zagrebu i Dugom Selu pronašli više od 100 kilograma bojnog otrova CS-a, nekoliko stotina litara otrovnih kemikalija, 700 litara raznih imitatora bojnih otrova te velike količine bojnih otrova i napalm praha. Signal za uzbunu dat je nakon što je nekoliko dječaka poslije igre s opasnim otrovom nađenim u vojarni »Maršal Tito« završilo u bolnici, a životinje koje su ga liznule, uginule.

Još opasnija eko-bomba otkrivena je svega nekoliko dana kasnije u vojarni na zagrebačkom aerodromu. U toj vojarni, u nekoliko drenažnih bunara pronađene su bačve pune napalm praha kakvim se pune napalm bombe nabacane na oko 300.000 komada raznog streljiva pomiješanog s eksplozivnim napravama. Da ih je netko namjerno ili slučajno aktivirao u eksploziji razorne snage napalm bi se zapalio pa bi stradao dobar dio obližnje Velike Gorice, napominje dr. Plavšić. Nakon što su pripadnici ABK-jedinice Operativne grupe Zagreb ispraznili bunare otkrili su, zatrpane zemljom, i razne otrovne kemikalije, herbicide, biljne otrove, razne vrste mina i uništeno oružje, pa je samo sretna okolnost da otrovi nisu podzem-

nim vodama prodrli do obližnjih zagrebačkih vodocrpilišta.

Još »originalniji« recept za uklanjanje nepotrebne opreme jugoarmija je primijenila u pulskoj vojarni »Muzil«. Svu tu opremu, kemikalije, eksplozivne naprave i naoružanje bacili su u more, tri i pol milje od obale. Pritom sigurno nisu razmišljali da je u hidraulici odbačenih topova, VRB-a i ostalog težeg naoružanja bilo vrlo opasnih polikloriranih bifenila (PCB)

poznatih i po kancerogenosti. A sve što nisu bacili u more, čak i bombe za simuliranje atomskih udara, natrpali su u jedan bunker udaljen samo 80 metara od najbližih kuća i minirali ga.

Uličnih problema s PCB-om moglo bi biti i drugdje, jer se ta opasna kemikalija, osim u hidraulici težeg naoružanja (uz isto tako opasna mineralna ulja) koristila i za hlađenje trafostanica. Tako je, kaže dr. Plavšić, prilikom neprijateljskog napada na najveću splitsku trafostanicu u Konjskom, u okolišu završilo oko 60 tona mineralnih ulja u kojima je možda bilo i PCB-a, što je vrlo opasno za obližnje izvorište Jadrana. Osim toga, kada se zna da se u hidraulici jednog tenka nalazi oko 40 litara mineralnih ulja ili PCB-a, a samo kod Vukovara ih je uništeno oko 300, jasno je koliko je tih opasnih kemikalija završilo u podzemnim vodama. A mnogo tenkova, VRB-a i ostalog teškog naoru-

žanja uništeno je i na ostalim bojištima širom Hrvatske.

— Naš posao još nije gotov zbog toga što je dio vojarni u kojima su također velike količine raznih bojnih otrova i ostalih opasnih kemikalija, još u neprijateljskim rukama, pa je pitanje što ćemo još naći. Ali već sada je jasno da će nakon rata trebati detaljna istraživanja kako bi se otkrile sve štetne posljedice otrovnih kemikalija koje je nekontrolirano odbacila jugoarmija za okoliš — upozorava dr. Plavšić.

Ali raspadajuća JA je, osim ostavljanjem raznih opasnih ekobombi Hrvatskoj, prouzročila i druge ekološke štete, iako su one zahvaljujući pravodobnim pripremanjima puno manje nego što bi inače bile. Tako je, primjerice, nakon uzastopnih neprijateljskih topničkih napada na sisačku rafineriju iz njenih oštećenih spremnika zbog oštećenja zaštitnog bazena oko 430 tona nafte oteklo izravno u Savu, po kojoj su mjesec dana nakon toga plutale masne mrlje. Sličan scenarij primijenjen je ovih dana kada je agresor projektima iz minobacača i topova napao i bosanskobrodsku rafineriju.

Ali neprijateljska vojska i četnici su se izgleda malo preračunali zaboravljajući da takvim razaranja osim Hrvatskoj štete i Srbiji. Sava, naime, teče prema Srbiji pa su naftne mrlje nošene brzom matricom već stvorile puno problema beogradskom vodovodu koji koristi savsku vodu i čija su crpilišta puno bliže rijeci od, primjerice, zagrebačkih. Stoga je veliko pitanje koliko bi Beograđani opravdavali takve sulude napade kada bi znali da bi se, u slučaju nastavka razaranja rafinerija i sličnih pogona, uskoro mogli suočiti s ograničenjem potrošnje vode ili barem s njenom prilično višom cijenom (jer je voda pročišćena u tzv. »tvornicama vode« višestruko skuplja od prirodne). Osim toga, u tim rafinerijama radi i dosta Srba koji bi u slučaju njihovog razaranja ostali bez posla, a u Srbiji bi se, još više nego dosad, osjetila nestašica benzina i ostalih naftnih derivata.

ŽELJKO BUKŠA

LOGISTIČKA PODRŠKA

Sastanak pomoćnika zapovjednika operativnih zona za logistiku

U ovim ratnim vremenima često smo se susretali s pojmom logistike i njeno načelno značenje nam je zasigurno poznato. Logistika se, svojim postankom direktno veže uz vojsku.

Normalno funkcioniranje postrojbi i bojevo djelovanje nije zamislivo bez ustanovljene i organizirane logističke podrške, koja obuhvaća tehničko, geostrategijsko, intendantstvo, prometno, zdravstveno, veterinarsko, građevinsko i posebice financijsko osiguranje te svakako informatičku podršku. Uz te osnovne funkcije logističari brinu o asanaciji bojišta, zbrinjavanju ratnih zarobljenika, ekološkim mjerama u vojarnama i postrojbama te protupožarnoj zaštiti.

U Zagrebu je 28. ožujka 1992. godine održan sastanak pomoćnika zapovjednika operativnih zona za logistiku. Na sastanku se raspravljalo o sadašnjim učincima i potrebama te o budućoj koncepciji opskrbe. Logistička podrška Hrvatske vojske realizirala se kroz dvije faze. Prvu fazu ipak ponajviše karakteriziraju problemi, koji su bili neizbježni obzirom na agresiju koja nije davala predaha, nedostatak stručnog kadra i materijalnih sredstava te posebice problem ograničenih mogućnosti nabave.

Značajnu ulogu u opskrbi naših postrojbi svakako su imali donatori u zemlji i inozemstvu, koji su uvelike pomogli u stvaranju osnova za daljnji razvoj logističke podrške.

Kako se vremenom HV učvršćivala, postajala sve bolje organizirana, tako je i logistička podrška u svojoj drugoj fazi usavršila svoj sustav. Danas sve formirane brigade imaju svoje logističke organe, operativne zone imaju pozadinske baze koje objedinjuju zahtjeve postrojbi i proslijeđuju ih centralnoj pozadinskoj bazi (ustrojenoj sredinom listopada 1991. g. pri Ministarstvu obrane).

U operativnim zonama i postrojbama još postoje neki organizacijski problemi, ali planiranom daljnjom razradom logističkog sustava ti će problemi biti riješeni.

A. S.

SVEUČILIŠTE MORA DJELOVATI I U RATU

Razgovor s prof. dr. Marijanom Šunjićem, rektorom Sveučilišta u Zagrebu

HV: Sveučilište u ratu?

— Čovjek se ponekad pita, kako povezati Sveučilište kao akademsku instituciju ovaj rat koji nam je nametnut. Djelatnici Sveučilišta, te njegovi studenti kao i svi građani Republike Hrvatske izvršavaju svoju časnu domovinsku dužnost na prvim obrambenim linijama. Prema podacima s kojima mi na Sveučilištu raspolažemo život za domovinu je položilo 29 studenata i 1 nastavnik. Bojim se da ta brojka nije konačna. Sveučilište kao vrhunska stručna i znanstvena institucija ima veliki svjetski ugled te međunarodne veze. U početku smo napravili operativni štab Sveučilišta, te ga podijelili u 4 sektora. Zadaci sektora su bili sljedeći: organizirati nastavu i rad na Sveučilištu u ratnim uvjetima, raditi na sigurnosti studenata, nastavnika, objekata i oprema Sveučilišta, pružati stručnu pomoć organima Republike Hrvatske i Ministarstva obrane RH u prvom redu, te angažirati stručnjake sa Sveučilišta glede pružanja stručne pomoći, međunarodna djelatnost Sveučilišta, s jedne strane u suradnji s našim bivšim studentima i ostalim prijateljima raditi i djelovati na političkom i informativnom aspektu priznanja Hrvatske, a isto tako i djelovati na raskrinkavanju sramne srpske politike u svijetu glede srpske agresije na Hrvatsku. Uza sve to bila je važna i organizacija materijalne pomoći koja se upućuje iz raznih zemalja, od naših iseljenika

i drugih podržavatelja neovisne Hrvatske. Moramo se dobro prisjetiti situacije u Hrvatskoj prošlog ljeta, kada smo bili bez ikakvog naoružanja, ali s puno volje i misli na slobodnu i demokratsku Hrvatsku. Bilo je to stvarno dramatično razdoblje za sve nas, jer tada još nije bilo ni vojnog ustrojstva. Ljudi sa Sveučilišta su u tim danima svojom djelatnošću, kao građani i stručnjaci, davali veliki obol u nastojanjima opremanja hrvatskih boraca.

Kada se govori o samim studentima, i o skrbi za njih glede održanja nastavnih tijekova, nastava je bila poremećena, ali je kontinuitet nastave ipak održan kroz cijeli rat. Mi smo na početku rata donijeli odluke koje su se pokazale vrlo opravdanim. U dogovoru s Ministarstvom prosvjete i kulture, odlučili smo da se studij produži kroz jednu godinu za svakog studenta ponaosob. Ne može se završiti studij u 4 godine ako se istodobno ratuje. Mislim to je bila bitna odluka. Isto tako smo olakšali formalne uvjete polaganja ispita, pa je tako mobiliziranim studentima polaganje ispita dopušteno u bilo koje vrijeme, uz pravo dodatnih konzultacija, te dodatne nastave. Sada ulazimo u fazu problema realizacije tih odluka. Najučinkovitija institucija na Sveučilištu kroz rat, je zato bila ipak operativni štab, u kojem su radili volonteri, studenti Sveučilišta. Mislim da su to bili zaista značajni čimbenici življenja Sveučilišta kroz rat.

HV: Dotakli smo se studenata, pa nam recite nešto o ulozi studenata Sveučilišta u domovinskom ratu?

— Već sam kazao da smo usko surađivali i s Ministarstvom obrane, pa smo tako željeli s Hrvatskom vojskom iskoristiti kadrovski potencijal optimalno. U početku je bilo puno teškoća i tvrdog stava, pa i nepovjerenja prema želji Sveučilišta da se i uključi u sve te tijekove. Uvijek smo imali nekoliko stotina dobrovoljaca, koji su bili spremni odmah otići i u rovove, pa je u početku bilo razmišljanja o formiranju studentske brigade. No do toga nije došlo, pa su studenti samovoljno javljali i odlazili u dobrovoljce. Bilo je tu i dosta neorganiziranosti. Tvrdim da smo u vrhu Hrvatske vojske imali veliko razumijevanje, ali na nivou općina su nastajali problemi oko kvalitete mobilizacije.

Naša baza podataka ima evidenciju o stručnosti svih studenata. Neki pak studenti su bili po 4–5 mjeseci na obrambenim linijama, te smo imali ideju da ih studenti dobrovoljci zamijene.

Mi smo studentsku brigadu mogli bez problema osnovati, dobro je opremiti i voditi. Bilo je tu propusta koji su se mogli ispraviti s malo više dobre volje, ali bilo je i onih s kojima smo izvrsno surađivali kao npr. gosp. Bekirom Dedićem iz Hrvatske vojske. U svezi angažmana studenata ponudili smo i stručni rad, tako smo počeli raditi KA-

TALOG PONUDA, IDEJA I LJUDI koji ga mogu izvesti s tehničkog, biotehničkog, društvenohumanističkog aspekta. Tako su se studenti i stručnjaci sa Sveučilišta neposredno uključivali u rad. Studenti su od početka bili pratitelji i prevoditelji europskih promatrača te ostalih ljudi koji su dolazili u Hrvatsku. Sada spremamo zasebne ekipe ljudi za »plave kacige«. Mislim da je dužnost Sveučilišta da ponudi svoje stručnjake, a vojne aktivnosti se moraju činiti izvan sveučilišnih prostora.

Znači da je glavna ideja ponude i uspostavljanja kontakata, a daljnja je stvar raznih ministarstava i Hrvatske vojske kako tu suradnju objediniti. Zaštita studentskih objekata kao i samih studenata koji ih koriste bilo je iznimno delikatno pitanje. Naši objekti u Petrinji, Osijeku, Sisku, Dubrovniku, Dugojoj Resi su uništeni. Trebalo je još puno toga sačuvati i spriječiti incidente.

Posebno se to odnosi na Studentski centar koji je bio ugrožen bombardiranjem domova i ostalih objekata, a tu je moglo biti plodno područje za provokacije i diverzije. Tu smo zaista postigli veliki uspjeh. Većina studenata srpske nacionalnosti ostalo je u službi Sveučilišta.

Bilo je tu i ljudskih drama, kao i na svim drugim stranama, sigurno će ih biti i još. Sto se tiče odlaska nekih studenata u inozemstvo na studij, iznenadno po izbivanju rata, stranci, odnosno gosti su nas o tome često pitali.

Tvrdim da je otišlo mnogo manje studenata od onog broja koji se spominje.

Mnogi studenti su se i vratili u Hrvatsku po izbivanju rata spremni da se uključe u obranu domovine. Osnovni motiv dolaska tih mladih ljudi je bezperspektivnost u kojoj su se ti mladi ljudi našli, ali mogu govoriti i o obrnutom procesu, jer mislim da je s nastankom neovisne Hrvatske, smisao rada mlade hrvatske inteligencije ponovno otkriven.

HV: Uloga Sveučilišta u demokraciji Hrvatske?

— U demokraciji mora postojati pluralitet centara, koji se nadopunjuje preko vidova utjecaja i Sveučilište kao intelektualna snaga mora u tome sudjelovati, te dopunjavanje i borba ideja je vid demokracije, što osigurava svekoliku slobodu. Tu se ja razlikujem od kritičara koji kritiziraju zbog želje za vlašću, a ne želje za radom. Sveučilište je visokoškolski sustav i kao takav mehanizam je jedini koji dovodi do stva-

ranja velikog broja mladih stručnjaka. Važno je i naše iseljeničtvo. Ja sam ga nazvao našom zlatnom pričuvom, bez nje ne bismo dobili rat, ne samo zbog stručnosti nego i svjetskog razmišljanja i ponašanja. Pored vlasti, vlade, javnih glasila, Sveučilišta, HAZU moramo težište dati na stručna društva, jer komunisti su ih uništili. Stručno društvo mora biti partner Sveučilištu. Opet se izmišlja centar jedinstvenog kriterija, a u svijetu imate samo rezultate. U komunizmu je bio ideološki sustav valorizacije, u demokratskom društvu valorizacija se mora odvijati na više mjesta.

HV: Gdje vidite ulogu Sveučilišta u razvoju Hrvatske vojske?

— Prije svega Sveučilište je ponudilo suradnju na edukaciji kadrova za Hrvatsku vojsku. Naš je stav da najveći dio tog školovanja mora biti sličan civilnom, a u završnoj fazi dolazi do specijalnih znanja i prakse u vojnim učilištima. Za nas je važno da u svakoj fazi postoji mogućnost da student odabere prijelaz u vojnu karijeru, a Hrvatska vojska time dobiva mogućnost izbora najboljih kadrova, te se hrvatskim časnicima osigurava integracija u stručnu elitu u svom području i sprečava se stvaranje posebne časničke kaste koja bi bila superiorna ili inferiorna. Sveučilište mora osigurati Hrvatskoj vojsci veliki odabir. Svim se studentima može omogućiti služenje vojnog roka u tijeku studija i upoznavanje s Hrvatskom vojskom. Naglašen je i interes da sami studenti podignu svoje psihofizi-

ke sposobnosti koje vojska zahtijeva. Koncept moderne Hrvatske vojske je mali aktivni sastav, te veliki pričuvni sastav koji se po obučivosti ne bi bitnije razlikovao od aktivnog. Na kraju, potrebno je napomenuti da koncepcija integralnog studija vojnih vještina unutar Sveučilišta zahtijeva i drugačiju ustrojbu ove znanstvene visokoškolske institucije.

HV: Kako teče suradnja sa svjetskim sveučilištima u ratnim prilikama?

— Formiranje naših mreža preko ALMA – Croatica u punom je zamahu.

Naši su se ljudi u dijaspori počeli prepoznavati i organizirati se. Pomoć koju dobivamo posredstvom ove institucije je svestrana, informacijska, politička i materijalna (sanitet). Uz to stručna pomoć je također značajna. Organizira se sudjelovanje naših eminentnih svjetskih stručnjaka u radu Sveučilišta, pomoć prilikom razmjene i stipendiranja nadarenih studenata, pa čak i razne gospodarske inicijative. Na Danima Sveučilišta 1. lipnja – Dies Academicus srest će se skoro svi hrvatski eksperti koji su etablirani unutar svojih struka po čitavom svijetu. Nadalje, materijalna potpora tih ljudi u karitativnim aktivnostima domovinskog rata je nemjerljiva. Rehabilitacija ranjenika, pribavljanje suvremenih i kvalitetnih proteza, veliki je projekt u koji su se uključili mnogi hrvatski medicinski djelatnici u Europi i svijetu. Na kraju, dodajmo da ni moralna i stručna pomoć svjetskih sveučilišta dobro dođe.

HV: U zaključku razgovora recite nam nešto o sebi osobno, vlastitim osjećanjima ovog prljavog rata što se vodi protiv Hrvatske?

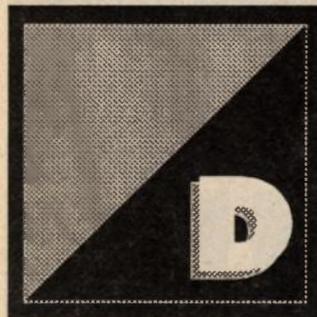
— Svi smo mi proživjeli teške trenutke i svatko je bio prisiljen da brzo donosi osobne odluke. Moja odluka i apsolutni prioritet bio je da Sveučilište mora djelovati usprkos svemu i da mora dati maksimalan doprinos obrani.

To mi je pomoglo da u svakodnevnoj operativi eliminiiram sve sumnje i dileme, pa i neizbježan emotivni naboj koji nastaje zbog spoznaje o uništavanju Hrvatske. To je i bila svjesna odluka da i pokoji put ne pratim sve što se zbiva, upravo zbog djelotvornijih čimbenika u svom radu. Mislim da smo na Sveučilištu uglavnom u tome uspjeli. Cijena je bila da je program obnove Sveučilišta malo zastao, ali ja vjerujem u načela sveučilišne etike, morala, tolerancije i uvažavanja posebnosti.

NEVEN VALENT-HRIBAR

STEGA, URADAK I ČIMBENIK

Razlikovni popis vojnih nazivaka (III)

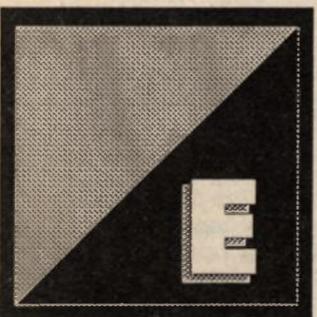

debata — rasprava, vijećanje
dejtvo — djelovanje; činidba; postignuće; učinak;
rezultat

stupiti u dejstvo — početi (započeti) djelovati
depeša — brzojavka, telegram
deponij i odlagalište — otpadište
deputacija — izaslanstvo, poslanstvo
direktiva — smjernica, naputak, nalog, naredba
disciplina — stega; stegovni (propisnik), stegovnik
djelovodni — zapisnički; izvršni, upravni
djelovodnik — urudžbeni zapisnik, urudžbenik
djelovođa — zapisničar; tajnik, bilježnik; poslovoda
dobijanje — dobivanje
dobijati — dobivati
dobošar — bubnjar; glasnik; glasonoša; teklíč
(skoroteča)

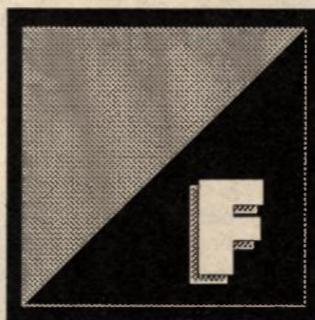
dogođaj — događaj
dokačiti — dohvatiti
dokusuriti — dokrajčiti
doliv — doljev
dolivanje — dolijevanje
dolivati — dolijevati
domet i doseg, domašaj, domet vatre — domet hica,
metka, paljbe

dosije — dosje
doticanje — dotjecanje, dotok
dotur — dostava, doprema, dobava; opskrba
doturiti — dostaviti, dopremiti, dobaviti; opskrbiti
dozvola, dopusnica (dokument)
dozvola — dopuštenje, odobrenje; dopusnica
dozvoliti — dopustiti, odobriti
durbín — dalekozor; dvogled; dogled

efekt — učinak, uradak
efektivan — pravi, učinjen

efikasan — djelotvoran, uspješan, učinkovit
efikasnost — djelotvornost, uspješnost, učinkovitost
egzekutiva — izvršna vlast
egzekutivni — izvršni
ekscerpt — ispisak, izvadak
eksces — ispad, izgred
eksplicitan — izričit, jasan
eksplicitno — izričito, izrijetkom, jasno
eksplikacija — objasnidba, objašnjenje, objašnjavanje;
tumačenje
eksplikativan — objasnidben
ekspozitura — ispostava
električki — električni
evidentnost — očitost, očiglednost, očavidnost

faktičan — činjeničan, stvaran, činidben, djelatan
faktor — čimbenik, činilac; činitelj (samo osoba)
faliti — nedostajati, manjkati; promašiti
fioka — ladica; pretinac, (pregradak)
formacija (vojna) — postrojba
formacija — radni raspored
formacijski — postrojbeni
formirati — oblikovati, organizirati, stvarati
front — fronta
frontalno — čelno i frontalno

gonjenje — gonidba; progon
gotovost — pripravnost; spremnost

D E F G

NATO U VREMENU PROMJENA

Iako u procesu prestrukturiranja NATO-pakt je za zemlje-
članice jedino učinkovito vojno tijelo

„Stranke u sporazumu se slažu da bi oružani napad na jednu ili više njih u Europi ili Sjevernoj Americi bio smatran napadom protiv svih, te shodno tome, ako do takva napada dođe, svaka će od njih oružano pomoći stranci ili strankama da povrate i očuvaju sigurnost Sjevernoatlantskog područja.“

Ova rečenica koja stoji u članku V. Sjevernoatlantske povelje definira cilj i svrhu postojanja NATO-pakta, odnosno Sjevernoatlantskog pakta. Površno gledano, kada bismo se danas posve držali ove definicije, gotovo da više i nema razloga za daljnji opstanak ove organizacije.

Teško je, naime, zamisliti da bi nakon raspada SSSR-a neka od preostalih zemalja u Europi mogla pokušati ugroziti bilo koju zemlju članicu NATO-pakta, je da bi od tog čina mogla očekivati bilo kakvu korist. Tog nedostatka »svrhe postojanja« svesni su i sami osnivači organizacije, pa joj nastoje dati novi smisao i pronaći nove zadatke. Krvava zbivanja u bivšoj Jugoslaviji i bivšem Sovjetskom Savezu kao da sama nameću novo polje djelovanja NATO-pakta kao trenutno najjače vojne organizacije u svijetu. S druge su pak strane nastojanja da se takva uloga dade UN i njihovim mirovnim snagama, no one su u mnogim slučajevima bile ograničene svojom ulogom čuvara mira, pogotovu onda kada se mir tek trebao uspostaviti. Nekoliko puta su Ujedinjeni narodi bili samo paravan vojnoj akciji SAD, a ostale zemlje tek stajali u dobro režiranoj predstavi pod dirigentskom palicom danas jedine preostale velesile. Tu je i stidljiva ali ipak postojeća želja članica Zapadnoevropske uni-

je (WEU) da Europi i Europskoj zajednici pruži čvršći vojni oslonac u njenim političkim nastojanjima. Koliko joj je to dosad nedostajalo najbolje znamo mi u Hrvatskoj. Kakve su stvarne mogućnosti promijenjene uloge, politike pa i ustrojstva NATO-pakta u dogledno vrijeme, kako bi se moglo odgovoriti na zahtjeve vremena i političkog trenutka u Istočnoj Europi? Da bi smo na to pitanje mogli dati odgovor, potrebno je najprije prikazati strukturu i mehanizme funkcioniranja, te osnovne pravce razvoja pakta kroz protekla desetljeća.

ORGANIZACIONA STRUKTURA

Najviše tijelo NATO-a je **Vijeće NATO-pakta**, forum zemalja članica, koje se sastaje dvaput godišnje, dok se stalni predstavnici članica, njihovi ambasadori pri NATO-u sastaju jedanput do dvaput tjedno na stalnom zasjedanju u Briselu. Drugo važno tijelo je **Komiteo za obrambena planiranja**, u kojem članice također predstavljaju ministri obrane i to na sastancima koji se na toj razini održavaju dva puta godišnje. **Generalni sekretar NATO-pakta, Manfred Wöerner**, predsjedava na objema organizacijama kao i **Međunarodnom štabu**. Ovi organi imaju ovlasti da po potrebi osnivaju posebne vojne i civilne komitete. Civilna struktura ove organizacije obuhvaća 18 glavnih komiteta u kojima su zemlje članice predstavljene najvišim članovima svojih delegacija. Sastanci pojedinih komiteta se održavaju jednom tjedno, a izvještaji se podnose odgovarajućem odjelu pri Međunarodnom štabu. Značajan neformalni komitet NATO-pakta čini udruženje deset zemalja članica iz Europe, poznat pod nazi-

Sekretar za nacionalnu sigurnost SAD-a D. Cheney na press konferenciji NATO stožera u Bruxellesu

vom **Eurogrupa**. Ova organizacija, osnovana 1968. godine bila je odgovor na američke prigovore da Svrha joj je da ojača učinkovitost i koherentnost europskog udjela u obrambenoj strukturi pakta. Ova činjenica dosta govori o raznim interesima u samom paktu koje treba imati na umu kad se govori o toj organizaciji.

Najviše vojno tijelo NATO-a **Vojni komitet** koji se također sastaje u Briselu. Vojni komitet daje preporuke Komitetu za planiranje obrane, a pod sobom ima sve niže komande. Čine ga stalni predstavnici šefova generalštaba svih zemalja članica. Pod njegovom komandom nalazi se Međunarodni vojni štab koji je sastavljen od predstavnika svih zemalja. Tri regionalne komande su pod izravnom upravom Vojnog Komiteta: Saveznička Komanda Europe, Komanda sjevernog Atlantika, i Komanda Engleskog kanala. Na čelu Savezničke Komande Europe se nalazi

Vrhovni zapovjednik savezničkih snaga u Europi koji je uvijek američki general, dok su njegovi zamjenici Britanac i Nijemac. Pod njegovim je zapovjedništvom pet regionalnih komandi sa svojim zonama odgovornosti. NATO-pakt nema posebne komande za rukovođenje strateškim nuklearnim snagama, no pod komandom Savezničke komande Europe nalazi se određen broj američkih podmornica naoružanih balističkim raketama, te sve britanske podmornice.

POKUŠAJI STANDARDIZACIJE NAORUŽANJA

Jedna od najboljih točaka pakta bilo je pitanje nestandardizirane opreme i naoružanja zemalja članica što je činilo vrlo velike probleme logističkoj službi. NATO je i danas skup obrambenih snaga zemalja članica naoružanih različitim sustavima naoružanja. Još od 1950. godine pokušavao se usvojiti

zajednički kalibar za pješачko naoružanje. To je uspješno završeno usvajanjem kalibra 7,62x51. Sedamdesetih godina SAD, Njemačka i Velika Britanija su pokušavale stvoriti program zajedničkog ili barem interoperabilnog tenka. Taj je pokušaj ostao bezuspješan, dok su sve tri zemlje razvile vlastite tenkove. Isto tako, zemlje članice NATO-pakta imaju u uporabi trenutno 31 različiti tip protutenkovskog oružja. Slično dupliciranje prisutno je i kod borbenih vozila, helikoptera i prutozrakoplovnih raketa. Nisu standardizirana čak i neka važna bazična područja, npr. gorivo, municija i komunikacijska oprema. No postoje i svjetliji primjeri poput uporabe istovjetnih letjelica i sustava za kontrolu zračnog prostora (AWACS). Neke su zemlje također odlučile da zajedno nabave iste sustave, npr. pri proizvodnji zrakoplova Tornado i kupovine američkih lovaca F-16, kao i raketa zrak-zrak Sidewinder, te zemlja-zrak »Hawk«. Shodno tome, mnogo se očekuje od zajedničkog programa za izradu europskog lovačkog zrakoplovstva na EFA u čijoj su izradi trebali sudjelovati Njemačka, Velika Britanija, Španjolska i Italija. Broj predviđenih letjelica je u međuvremenu pao ispod prvobitno planiranih 800 do 1000 komada, no program i dalje živi usprkos poteškoćama. Istodobno je i Francuska krenula u izradu svog lovca pod nazivom Rafale, čime je stvorena izravna konkurencija europskom programu. Ovaj problem daleko nadmašuje pitanje standardizacije i zadire u polje politike i odnosa pojedinih vlada prema vlastitom vojnoindustrijskom kompleksu. Francuskoj je, recimo, stalo do toga da ima vrlo razvijenu vlastitu industriju naoružanja jer je to jedan od preduvjeta da neka zemlja može pretendirati na status velike sile. Tu su i ekonomski i politički razlozi budući da takva industrija zapošljava velik broj visoko kvalificiranih ljudi. Propao je i pokušaj razvitka standardizirane NATO-fregate pod šifrom NR 90 u kojoj su trebale sudjelovati Kanada,

Francuska, Njemačka, Italija, Nizozemska, Španjolska, Velika Britanija i SAD. Svjesni prednosti standardizacije u NATO-u su razradili dugoročni obrambeni program po kojem bi se koordinirala nabavka i razvoj borbenih sustava u razdoblju od 10 do 15 godina. U programu je predviđeno stvaranje koncepta razvoja »obitelji oružja« prema kojem bi svaka zemlja članica bila zadužena za istraživanje, razvoj i proizvodnju jednog važnijeg sustava oružja. Zanimljivo da su baš SAD pokretale pokušaje koordinacije razvoja nekih

Manfred Wörner, generalni tajnik NATO-a

oružanih sustava na recipročnoj osnovi. Tako je norveška »Kongsberg Vapenfabrik« razvijala protubrodsku raketu Penguin Mk-3 za zrakoplov F-16 američke proizvodnje, kojim su trebale biti naoružane letjelice oba zrakoplovstva. U trenutku kada se otkrilo da je norveška tvrtka prodala Sovjetskom savezu određene osjetljive tehnologije Amerikanci su čitav program jednostavno otkazali. Iz priloženog je jasan utjecaj dnevne politike na svijet proizvođača oružja. Razumljiva je opreznost europskih zemalja da pretpostave interese zajedničke obrambene politike vlastitoj. Premda u Europi prevladava mišljenje da nacionalne ekonomije pojedinih zemalja ne mogu same izdržati teret razvoja svih vrsta naoružanja, a pogotovu proizvodne troškove malih serija pojedinih oružja, članice NATO-a se teško odlučuju prestati s proizvodnjom najvažnijih oružanih sustava. Osim toga, postoji i zabrinutost europskih članica da bi s vremenom američka vojna industrija počela prevladavati na tržištu PAKTA, te potpuno istisnuti domaće

proizvođače. Primjeri nekih multinacionalnih europskih konzorcija kao što je njemačko-francuski Euro-missile, proizvođač protuavionskog raketnog sustava Roland, te protutenkovskih raketa HOT i Milan, kao i proizvodnja lovca-bombardera Tornado dokazuju da se europski proizvođači mogu nositi s američkom konkurencijom.

NATO I ZALJEVSKI RAT

Mnogi analitičari vide u brznoj pobjedi saveznika u Zaljevskom ratu pobjedu strategije NATO-pakta, a time i opravdanje velikih ulaganja u oružane snage tijekom osamdesetih godina. Taj stav je posebno izražen u američkim izvorima, dok drugi, pogotovo neki francuski teoretičari, ne misle baš tako. Nema sumnje da je tehnologija odigrala veliku, možda presudnu ulogu u Zaljevskom ratu, te izravno omogućila primjenu ponešto preoblikovane Rogersove doktrine Zračnokopnene

bitke (Airland battle 2000) koja je inicijalno bila razvijena za europsko bojište. Dugo godina veličavano prebacivanje velikih količina vojne tehnike, ljudstva i materijala iz Amerike u Europu, za čije potrebe su osnovane dvije posebne komande (Military Airlift Command i Sealift Command – komande zračnog mosta i pomorskog transporta) odigralo je svoju ulogu, uz poneke slabosti, prema očekivanju. Pri tome presudnu ulogu su odigrale instalacije NATO-pakta u Europi, zrakoplovi i velika skladišta gdje je dio opreme već čekao uskladišten. Najveći dio ih se nalazio na teritoriju bivše Zapadne Njemačke, koja je očigledno i dalje ključna zemlja NATO-pakta. U tom je ratu po prvi put neka zemlja članica saveza štice na njen izričit zahtjev, a riječ je o Turskoj premda direktni napad na nju nije izvršen. Ne stoje i prigovori da je protivnik protiv kojeg je sva ova tehnika uporabljivana, bio daleko tehnički i organizaciono, (iako ne i brojčano) slabiji. U skladu s tim, puke iz ovog sukoba nikako se ne mogu u cijelosti primijeniti na europske prostore.

NOVA STRATEGIJA NATO-PAKTA

Generalni tajnik NATO-pakta dr. Manfred Wörner u svom je članku, objavljenom u posebnom izdanju International Defense Review-a, dao političke odrednice budućeg djelovanja NATO-pakta. On tvrdi da je jedan od ciljeva ove organizacije stvaranje mreže međusobno zavisnih institucija, ne samo u Europi već i na globalnoj razini, koje bi mogle zajednički obavljati ključne političke zadatke koje NATO obavlja danas. Analizirajući ostale moguće čimbenike ovog sustava, UN, EZ i KESS, Wörner procjenjuje svaku od njih i tvrdi da one ne raspolažu vojnom silom kojom bi mogle provesti svoje političke odluke. Shodno tome, potreban im je NATO-pakt. Kao prvi korak prema preorganizaciji pakta, navodi sastanak u Rimu održan 7. i 8. studenog na kojem su izne-

Talijanski, španjolski i američki vojnici na zajedničkoj vježbi

AWACS – osmatrački zrakoplov NATO-a

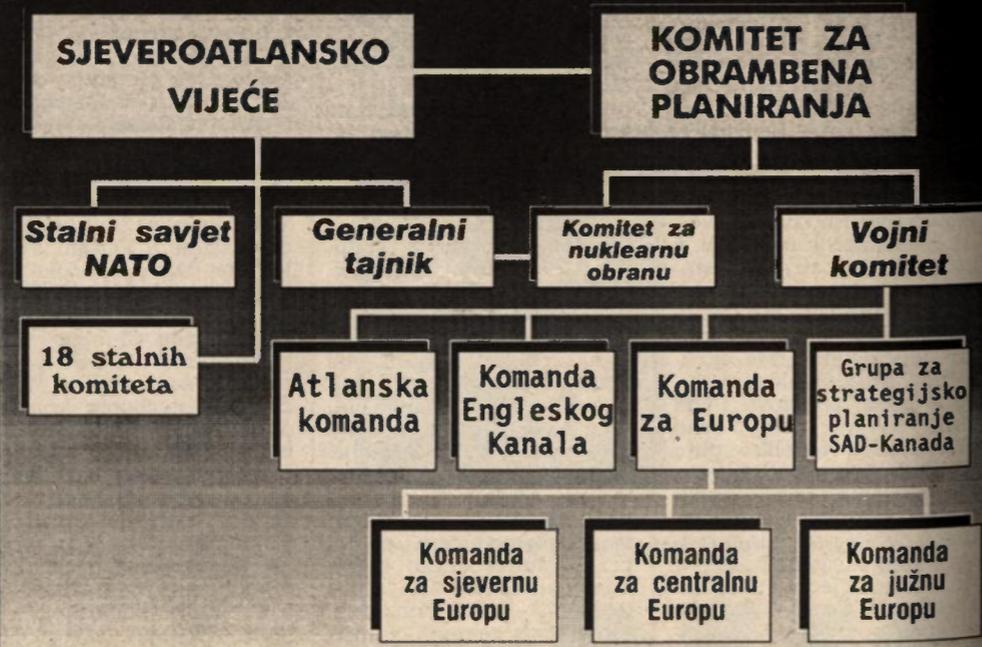
seni temelji nove strategije saveza. U njoj nema definirana neprijatelja niti scenarija mogućeg razvitka događaja. Ali zato je postavljen jasan cilj smanjena efektivna NATO-pakta za 50% do 1995. godine. Preostale snage morale bi postati mobilnije i fleksibilnije, pogotovu što su sada posebnu važnost u strategiji dobili sjeverno i južno krilo NATO-a. U skladu s tim, smanjit će se broj brodova američke Šeste flote u Sredozemlju, ali će se izgraditi nova zrakoplovna baza za američke zrakoplove u Italiji. Broj vježbi na terenu smanjit će se na najmanji mogući broj, dok će se povećati broj podražavanja borbi u kompjutorskim učioni-

cama. Bivši Sovjetski Savez više nije najveća prijetnja, no s njegovim mogućnostima, sada rasutim po republikama itekako se računa. To posebno vrijedi za one nuklearne, koje su očito velika briga Zapada. Posebno zbog mogućnosti proliferacije u zemlje Trećeg svijeta, koje sve brže nabavljaju balističke rakete iz raznih izvora. Planeri NATO-a procjenjuju da će do 2000. godine osam zemalja, koje nisu članice bivšeg Varšavskog ugovora, raspolagati raketama čiji će domet zahvaćati teritorij Atlantskog saveza. Istodobno će njih desetak raspolagati kemijsko-biološkim oružjem. Ekstremni nacionalizmi u Europi i bivšim sovjetskim

republikama također se smatraju prijetnjom sigurnosti Saveza. Ozbiljnim problemom smatra se i bivši sovjetski vojno-industrijski kompleks koji upošljava oko 8 milijuna ljudi. Njegova preorientacija na civilne proizvodne programe, prema Jeljcinovim riječima, stajala bi 50 milijardi dolara. A slični problemi postoje u svim zemljama Istočne Europe. Predstavnici NATO-pakta su već izrazili spremnost da sudjeluju u programima prestrukturiranja oružanih snaga Zajednice Neovisnih Država, pa su u pripremi specijalni tečajevi za časnike iz ovih zemalja. Istodobno, već se čuju zahtjevi da se u sklopu konferencije KESS-a ukine pravo veta pojedine zemlje kojim ona može blokirati djelovanje svih ostalih zemalja. Ukidanjem veta, omogućila bi se intervencija u ono što se još uvijek zove »unutrašnjim stvarima« onih zemalja gdje se krše ljudska prava, itd. Sličan bi slučaj trebala biti i kontrola jasne sankcije i instrumenti provedbe. Za takvu globalnu politiku »mrkve i štapneophodna je suradnja svih relevantnih čimbenika u svijetu, no ona je ipak još uvijek daleko. NATO-pakt je zbog toga važniji njenim kreatorima, kao zasada jedino učinkovito vojno tijelo u ovim nestabilnim vremenima velikih promjena.

DARIO BARBALIĆ

STRUKTURA SJEVEROATLANSKOG PAKTA

F4 PHANTOM II

Tridesetdvije godine star, s borbenim iskustvom iz šest ratova, ovaj legendarni avion još nije završio svoju životnu priču.

Povijest modernih ratnih sukoba nepobitno dokazuje da se konstruktorski timovi proizvođača svih vidova modernog naoružanja obilovanjem saznanja i iskustava stečenih tokom aktualnih ili netom okončanih ratnih sukoba. Ispoljene mane angažirane vojne tehnike neumoljivo nameću pravac i tijek njenog budućeg razvoja. Vrhunac »hladnog rata« između dviju supersila koincidirao je s početkom Korejskog rata (1950-1953) tokom kojeg je prvi put u povijesti ratnih sukoba došlo do zračnih okršaja dvaju aviona pokretanih turbomlaznim motorima, američkog F-86 Sabre i sovjetskog MiG-15. Iako bliskih performansi, F-86 je pobjeđivao u međusobnim okršajima najviše zahvaljujući boljoj taktici i borbenom treningu USAF pilota, no ujedno su piloti američkog mornaričkog zrakoplovstva postali svjesni gorke činjenice da ne raspolažu sa avionom koji bi bio dostojan protivnik sovjetskom malom lovcu zakošenih krila, budući da je mornarički F2H-2 Banshee, mlazni lovac klasičnih ravnih krila, bio gotovo 180 km/h sporiji no MiG-15. Privremeno rješenje stvoreno je uvođenjem u operativnu službu aviona F-1 Fury (mornarička inačica aviona F-86), a zatim tipova F9F-6 Cougar i F3H Demon, ali je američka ratna mornarica (USN) bila svjesna da će novi tipovi MiG-ova brzo narušiti jedva uspostavljenu ravnotežu snaga. Godine 1952. je USN izdala zahtjev za izradu projekta novog američkog nadzvučnog lovca. Natječaju je pristupilo osam proizvođača, a među njima i McDonnell Aircraft Corporation (MAC) proslavljen čitavom serijom mornaričkih

mlaznih aviona stacioniranih na nosačima aviona. U svibnju 1953. pobjedničkim projektom je proglašen F-80 Crusader, proizvođača Chance Vought, no to nije obeshrabilo konstruktorski tim MAC-a, te su samoinicijativno pristupili razradi novog projekta dvomotornog mornaričkog višenamjenskog mlaznog aviona sposobnog izvršavati presretačke, lovačke, jurišne i izviđačko-špijunske zadatke, koristeći pri tome (ovisno o zadatku) četiri topa Mk 12 (20 mm), nevodene FFAR rakete zrak/zrak 50 mm, poluaktivno radarski navodene rakete Sparrow, klasične bombe, kamere itd. Upornost i uloženi trud isplatili su se u lipnju 1954., kada je USN izabrala MAC-ov projekt F3H-G kao dobru osnovu za razvoj novog morna-

MASKOTA PHANTOM II

ričkog lovca-presreatača (jednosjeda) sposobnog da uspješno djeluje u svim vremenskim uvjetima, s doletom od 465 km i autonomijom leta od tri sata, a naoružanog samo raketama zrak-zrak AIM-7 Sparrow, bez topovskog naoružanja. Projekt F3H-G je preimenovan u AH-1, a MAC je izveo dodatne preinake projekta dodavši u kokpitu mjesto i za drugog člana posade kako bi se smanjilo psihofizičko opterećenje samog pilota pri izvršenju borbenog zadatka, dalekovidno predviđajući da će novom mornaričkom avionu u skoroj budućnosti biti povjereni i puno zahtjevniji, složeniji borbeni zadaci. USN je nakon kraćeg oklijevanja prihvatila dvočlanu izvedbu novog lovca-presreatača, preimenovala ga u F4H-1, odobrila izradu prototipa i željno očekivala ostvarenje novog projekta. Prvi F4H-1 poletio je 27. svibnja 1958., nakon tri godine iscrpnih aerodinamičkih testiranja i doradivanja osnovnog koncepta konstrukcije budućeg Phantoma II. Ugradnja jačih motora General Electric J79-GE-2A potiska 7326 kp, umjesto predviđenih slabijih motora Wright J65-W-1A (4627 kp) omogućila je povećanje najveće brzine s 1,5 Mach-a na 2,1 Mach, uz bitno povećanje borbene nosivnosti, ali je bilo nužno povećanje uvodnika zraka da bi se motori snabdijevali zadovoljavajućom količinom zraka potrebnom za pouzdan rad kompresorskih sustava motora J79-GE-2A. Izuzetno zadovoljna iskazanim performansama prototipa F4H-1, USN je sklopila ugovor s MAC-om o proizvodnji prvih 47 aviona tipa F4H-1, od toga 26 prototipova predviđenih za daljnja testiranja i ugradnju upravljačkih, komunikacijskih, borbenih, navigacijskih i drugih sustava predviđenih da pouz-

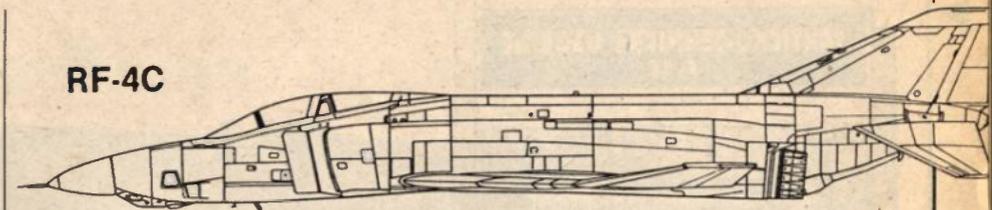
dano djeluju kao uigrana cjelina, čineći novi mornarički lovac-presreatač beskompromisnim borbenim letećim strojem sposobnim suočiti se s neprijateljem bez obzira na okolnosti, i izaći iz sukoba kao pobjednik.

Dana 17. prosinca 1958. MAC-ov F4H-1 je i službeno proglašen novim lovcem-presreatačem američkog mornaričkog zrakoplovstva. Sposoban djelovati u svim vremenskim uvjetima, a 3. srpnja 1959. prilikom proslave 20-e godišnjice osnutka McDonnell Aircraft Corporation je avionu F4H-1 dodijeljeno ime PHANTOM II. Važno je napomenuti da je MAC proizvođač prvog mlaznog aviona FH-1 sposobnog uzletjeti i sletjeti na nosač aviona, operativno uvedenog u službu američke mornaričkog zrakoplovstva na brodu USS F.D. Roosevelt (nosač aviona) 21. srpnja 1946. Taj začetnik ere mlaznih mornaričkih aviona, FH-1 nazvan je PHANTOM, a po njemu je, trinaest godina kasnije, nazvan i najmoderniji lovac-presreatač nove generacije F4H-1 PHANTOM II. Tokom srpnja i kolovoza 1959. vršena su u mornaričkom središtu za testiranja ispitivanja sposobnosti novog aviona da izdrži specifične teške uvjete eksploatacije na nosačima aviona, vršena su nebrojena katapultirajuća uzlijetanja koja na veliku kušnju stavljaju izdržljivost aviokonstrukcije, a isto tako i slijetanja sa aretiranjem, pri čemu avion kontrolirano propada (gubi visinu) 7,3 m/sek. da bi pri dodiru s palubom nosača aviona zakačio kukom (smještenom na donjem repnom dijelu trupa) jednu od četiri aretirajuće sajle, koja ga u 2 sekunde u potpunosti zaustavlja, pri čemu je avion izložen ogromnim dinamičkim naprezanjima. Sva ta ispitivanja vrše se na poligonima smještenim na tlu, pri čemu se ocjenjuje i prilagodnost aviona zadanim uvjetima manipulacije na skućenoj palubi čak i najvećih nosača aviona pretrpanih desecima aviona, gomilom opreme i mnoštvom ljudi. Strogo namjenski je MAC vodio računa pri konstruiranju Phantoma II da njegova dužina ne prelazi 17,8 m kako bi stao na platformu palubnog dizala nosača aviona klase »Midway«, a krila su djelomično sklopiva da bi avion stacioniran na palubi zauzimao što manje mjesta.

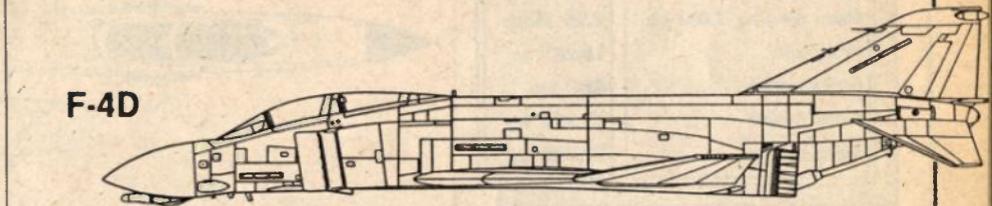
Dana 15. veljače 1960. uspješno je izvršeno prvo uzlijetanje i slijetanje na nosač USS Independence (78000 t), a zatim i na puno manji USS Intrepid (42000 t) s jednakim uspjehom, te je nakon brojnih, dugotrajnih ispitivanja F4H-1 Phantom II uveden u operativnu službu 30. prosinca 1960. (VF-121, NAS Miramar).

Ogroman napredak visoke tehnologije omogućio je da Phantom II postavi čitav niz novih rekorda zahvaljujući svojim izvanrednim performansama: plafon leta 30.048 m, brzina u brišućem letu 1453 km/h, brzina (na visini 14.000 m) 2.750 km/h (Mach 2,62) itd, naravno u čistoj konfiguraciji sa samo najnuž-

RF-4C

F-4D

nijim instrumentima i opremom, bitno olakšane konstrukcije. Iako od suparničkih konstruktora nazvan personifikacijom »trijumfa sirove snage nad aerodinamikom« zbog njegovog pomalo nezgrapnog, surovog izgleda, F4H-1 Phantom II (u rujnu 1962. definitivno preimenovan u F-4 Phantom II) predstavljao je izuzetan proizvod američke ratne avioindustrije i uspješnu konstrukcijsku koncepciju na osnovi koje su, tokom idućih 26 godina razvijeni uskospecializirani podtipovi tog borbenog aviona, a ugradnja sve modernije avionike omogućila mu je da se dugi niz godina ravnopravno nosi s borbenim avionima novije generacije.

Početne faze razvoja aviona F-4 obilježene su izmjenom pojedinih konstrukcijskih detalja s ciljem potpunog iskorištenja mogućnosti novog aviona. Radi postizanja stabilnosti krilne površine su na vanjskom dijelu (1/3 raspona) zakošene 12° nagore, a repne horizontale površine 23° nadolje dajući F-4 Phantomu II osobit, prepoznatljiv izgled, a ugradnjom sustava za uklanjanje graničnog vrtložnog sloja na napadnom i izlaznom rubu krila postignuta je veća stabilnost i upravljivost kod malih brzina pri slijetanju (što je od velike važnosti kod mornaričkih aviona). Time je smanjena minimalna dopuštena brzina slijetanja, produženo raspoloživo vrijeme reakcije pilota i smanjen napadni kut pri slijetanju što omogućuje pilotu veće vidno polje u tom najkritičnijem momentu borbene misije. F-4 prvi je lovac-presreatač s ugrađenom promjenjivom geometrijom uvodnika zraka, a kompjutorski upravljane pomične plohe (rampe) uvodnika omogućavaju optimalan rad motora pri svim režimima leta, bez obzira na visinu i brzinu (rješenje kopirano niz godina kasnije na sov. avionu MiG-23/27). Poboljšana stabilnost smjera pri velikim brzinama postignuta je izduženom repnom vertikalom (isti rezultat kod Tornada dobijen je višom vertikalom, a kod F-14, F-15, F-18, MiG-29, Su-27 dvostrukom vertikalnom repnom površinom). Kod Phantoma II

prvi je put znatnije upotrijebljen titan (8-10%) za izradu pojedinih strukturalnih sastavnica, izloženih visokim termodinamičkim naprezanjima: stražnji donji dio trupa iza/iznad mlaznica motora i unutrašnja polovina repnih zakošenih stabilizatora izloženih visokoj temperaturi mlaza pogonskih motora.

Nakon početka serijske proizvodnje novog mornaričkog lovca-presreatača u pogonima McDonnell Aircraft Co. (St. Louis) krajem prosinca 1960., s proizvodne linije sišli prvi primjerci F-4A (F-4H-1). Opremljeni su sustavom kontrole vatrenog djelovanja AMCS Aero-1A (Westinghouse) i radarom APQ-50 (Ø 61 cm) za traganje i praćenje cilja, a ugrađeni motori General Electric J79-GE-2A davali su potisak od 7324 kp u forsazu (s dodatnim sagorijevanjem). Za tadašnje standarde Phantom II je smatran avionom čija konstrukcija omogućuje dobar pristup pojedinim sustavima i dijelovima konstrukcije, jer je oplata aviona sadržavala 199 pristupnih otvora, omogućujući relativno lako servisiranje i redovito održavanje.

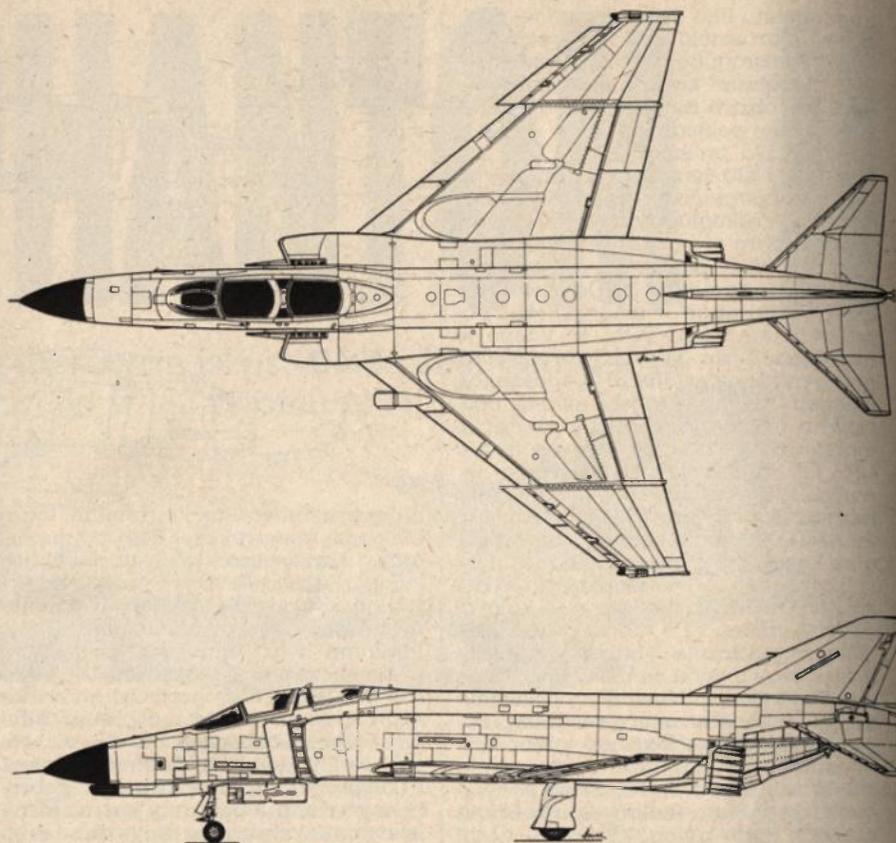
Radarski sustav APQ-50 dopunjen je IC tragačem AAA-4 (ACF Electronics) smještenim u kućištu ispod »nosa« aviona (aerodinamički pokrov radarske antene, izraden od fiberglasa i propustan za elektromagnetska zračenja radarskog sustava). U borbenom kompletu Phantom II F-4A posjeduje četiri rakete zrak-zrak s poluaktivnim radarskim navođenjem AIM-7 Sparrow, srednjeg dometa, smještene poluupušteno pod srednji dio trupa pružajući vrlo mali aerodinamički otpor. Da bi se iskoristila u potpunosti njegova velika nosivost, F-4 posjeduje i četiri dodatna potkrilna nosača (za ubojna sredstva i spremnike za gorivo), te jedan središnji podtrupni (za spremnik za gorivo ili gondolu SUU-23/A s topom 20 mm M61 Vulcan). No upotreba tih nosača vršena je tek kod kasnijih, novijih inačica F-4. Sonda s prednje desne strane trupa omogućavala je F-4A punjenje gorivom i u toku leta, iz avio-tankera.

TAKTIČKO-TEHNIČKE OSOBINE
F-4E

Dužina:	19,21 m
Raspon krila:	11,70 m
Visina:	4,96 m
Brzina krstarenja (10.000 m):	920 km/h
Brzina najveća (12.000 m):	2,25 Mach
Platou leta:	18.287 m
Akcion radijus:	420 km
Težina prazan:	13.750 kg
Težina najveća:	27.502 kg

Kod prvih 18 Phantoma II (F-4A) kokpit je izuzetno nisko položen, u liniji s ledima trupa, bitno smanjujući vidno polje sa stražnjeg sjedišta namijenjenog RIO časniku zaduženog za radarsko motrenje tokom presretačkog zadatka (kasnije WSO časnik za radarsko motrenje i upravljanje sustavom za kontrolu i uporabu ubojnih sredstava širokog spektra djelovanja).

Nakon F-4A (18 kom.) proizvedeno je od ožujka 1961. za potrebe USN i USMC 649 kom. inačice F-4B Phantom II s brojnim poboljšanjima. Ugrađen je motor većeg potiska J79-GE-8 (7484 kp), novi radar APQ-72 (Ø antene 81 cm) za traženje i praćenje cilja, APA-157 sustav za stalno radarsko »osvjetljavanje« cilja tokom napada s raketom AIM-7, moguća je montaža, na potkrilne nosače, 4 rakete zrak/zrak AIM-9B Sidewinder (kratkog dometa, IC navodene), ojačan trup i stajni trap omogućuju povećanje sletne težine na 15422 kg, prednji stajni trap je moguće pri polijetanju povisiti za 51 cm, stvarajući veći napadni kut i olakšavajući polijetanje. Zbog ugradnje veće radarske antene, povećan je i »nos« aviona (dajući mu osoben izgled), što je bitno smanjilo vidno polje pilota, naročito pri uzlijetanju i slijetanju. Problem je riješen povišenjem cijelog kokpita za 15 cm i »napuhanim« poklopcem kabine. Bogati komunikaciono-navigaciono-identifikacijski sustav je sadržavao: ARN-21 TACAN sustav navigacije, ARC-52 komunikac.

uređaj, APR-40 pomoćni UHF prijemnik, ARA-25 UHF-ADF radiogoniometar, APX-68 IFF identifikator »svoj-tuđ« i AIC-14 interkom. Ostala oprema uključivala je optički nišan APA-138, APN-22 radarski visinomjer, ASA-32 autopilot, katapultirajuće sjedište Martin-Baker Mk 5, ASN-39 navigacioni računar i AJB-3A računar za izvršenje bombardersko-jurišnih zadataka (za uporabu u jedinicama USMC, avijaciji mornarskog korpusa). Tokom vijetnamskog rata je F-4B dodatno opremljen APR-30 RHAW detektorom neprijateljskog radarskog snopa zbog brojnih SAM-ova koji su činili gustu protuavionsku obranu Sjevernog Vijetnama.

Tokom 1961. Ministarstvo obrane USA zatražilo je usporedno vrednovanje najboljeg USAF lovačko/presretačkog aviona F-106 Delta Dart i novog USN/USMC aviona F-4 Phantom II. Rezultat je bio poražavajući za USAF jer se F-4 pokazao supernadmoćan u svakom pogledu, što je još više razvilo tradicionalnu netrpeljivost najviših časnika USAF i USN avijacije. Povrijeđenog ponosa USAF je, nakon prilagodavanja mornaričkog presretača svojim specifičnim borbenim zadacima uvela Phantom II u operativnu uporabu u siječnju 1964. s oznakom F-4C. Izmjene u odnosu na F-4B uključivale su: motor J79-GE-15 (7484 kp) sa pneumatskim samostarterom (potreban na provizornim uzletnim pistama), stajni trap opremljen širim gumama (292 mm um-

jesto 192 mm) i jačim kočnicama, sonda za zračno pretakanje goriva zamijenjena je s prijemnim mehanizmom na ledima aviona, ugrađene su dvostruke pilotske komande (za oba člana posade), ASN-48 INS navigacijski sustav, novi radar APQ-100 instrument-ploča kod WSO časnika spuštenu je radi boljeg vidnog polja WSO-a, AJB-7 računar i LADD tajmer za vršenje bombarderskih zadataka, a novi elektronski sustavi omogućili su uporabu daljinski radio-navodene rakete AGM-12 Bullpup (domet 11 km, b. glava 113 kg). Tokom dugogodišnje operativne karijere F-4C je stalno opreman novim naoružanjem, npr. 20 mm topom GE-SUU-16/A Vulcan smještenim u gondolu, učvršćenu na središnji podtrupni nosač. S kapacitetom 1200 kom. streljiva, i kadencom 6000 op/min uspješno je upotrebljavan u jurišnim zadacima, ali je u toku vijetnamskog rata često upotrebljavan u zračnim borbama protiv MiG-ova, budući da su prvi tipovi raketa AIM-7 i AIM-9 ispoljile veliku nepouzdanost i neučinkovitost. Posebna izvedba F-4C Wild Weasel (divlja lasica) opremljena je sustavom APR-25/26 za lociranje protivničkih radarskih SAM pozicija, i naoružana proturadarskim raketama AGM-45 Shrike. Izviđačka inačica RF-4C prepoznatljiva je po 144 cm dužem, vitkijem »nosu« opremljenom kamerama KS-72/77 i KA-55A-

nastavak na 36. stranici

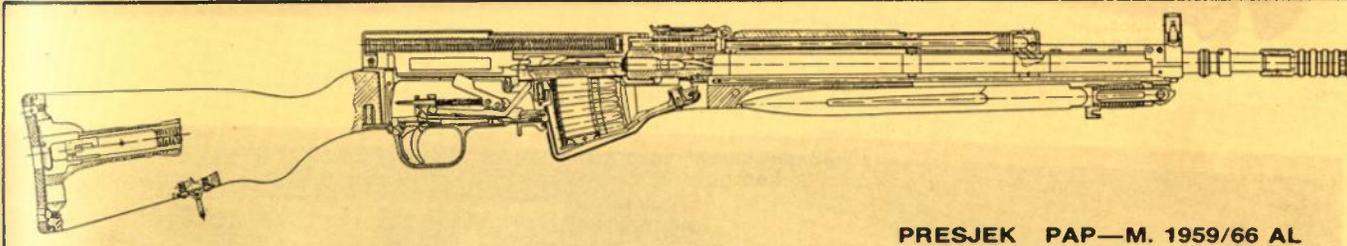
POLUAUTOMATSKA PUŠKA
M. 1959/66 i M.1959/66 AI.

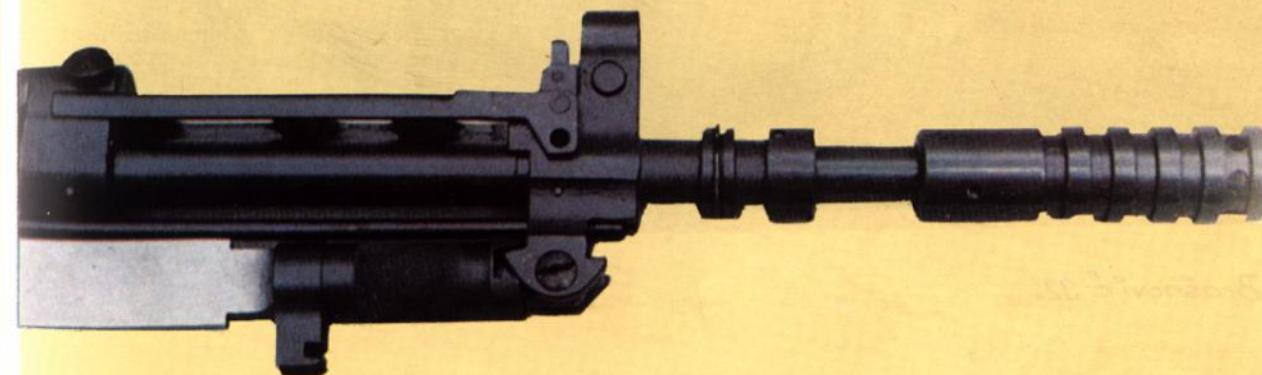
PAP 7,62 mm M. 1959

PAP 7,62 M. 1959/66 AI

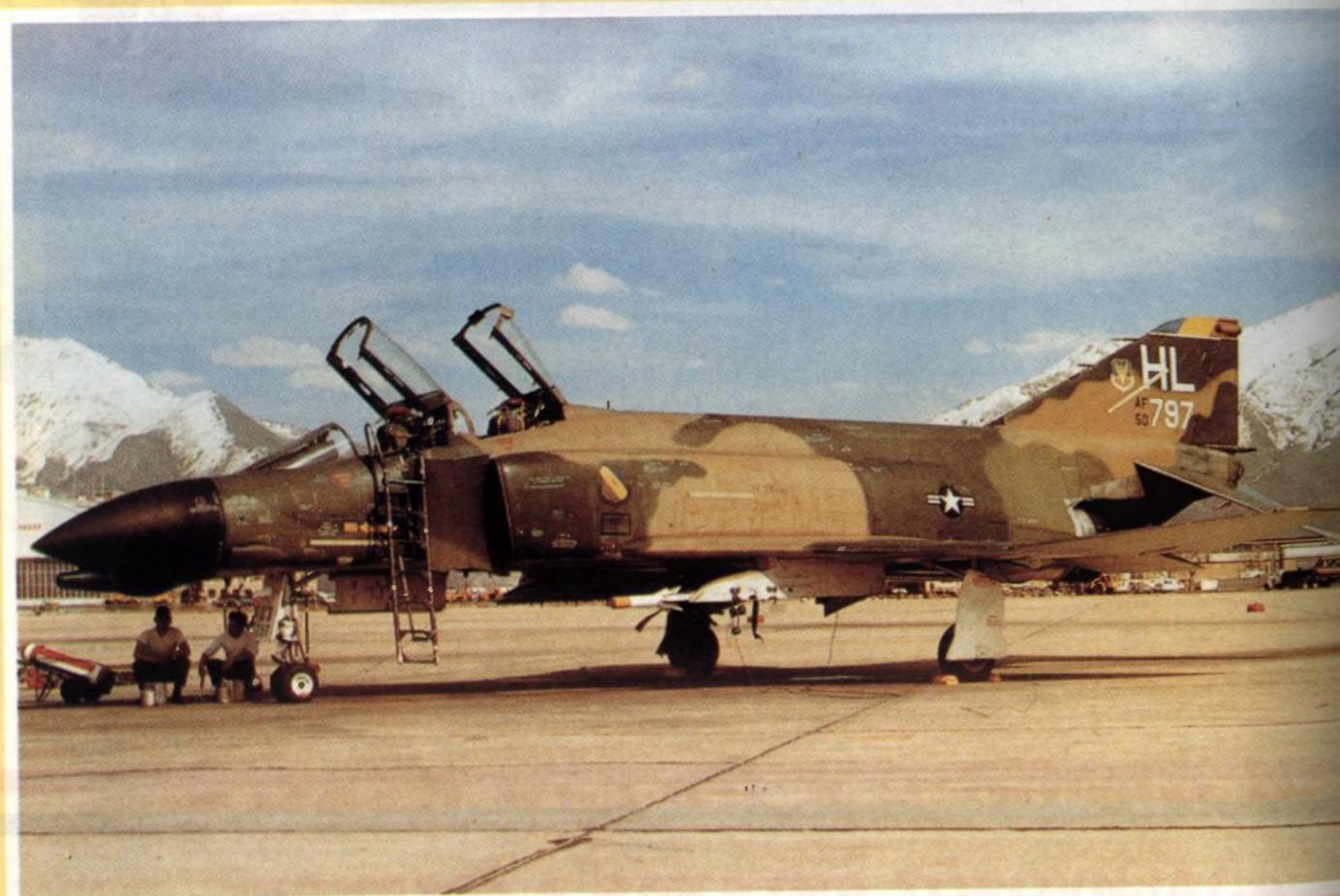

PRESJEK PAP—M. 1959/66 AI

POLUAUTOMATSKA PUŠKA M. 1959

KALIBAR: 7,62 DUŽINA CIJEVI: 520 mm UKUPNA DUŽINA: 1020 mm
Težina: 3.850 g Broj metaka: 10

PAPOVKA M. 1959./66.

Papovka se pokazala najuniverzalnijom puškom domovinskog rata

Poluautomatska puška M. 1956./66. konstruirana je prema uzorku poluautomatskog karabina sustava Simonov SKS-45. Sovjetski uzorak puške je dugo razvijan od 1940-1949. kad je uvedena u naoružanje Crvene armije. Vojna industrija druge Jugoslavije izvršila je niz proba s prototipom drugačijeg sustava zatvarača i spremnika metaka kalibra 7,9 mm Mauser. Taj prototip je odbačen zbog standardizacije nove porodice oružja na »varšavski« metak 7,62 x 39 mm M. 43 i usvojena je Simonovljeva SKS-45 poluautomatska puška PAP M. 1959. Poluautomatski sustav radi na principu posuđivanja barutnih plinova nastalih izlijetanjem prvog metka. Plinovi iz pušćane cijevi prelaze u gornju komoru plinskog povratnika dok se metak ubrzava kroz cijev. Nastali tlak pritišće klip plinskog povratnika koji se pomiče u nazad. Preko potiskivača, kretanje se prenosi na nosač zatvarača. Nakon slobodnog hoda od 8 mm nosač zahvaća zatvarač, izdiže njegov zadnji dio i time ga odbravljuje. Dalje se nosač i zatvarač kreću zajedno, izbacuju čahuru i zapinju mehanizam za okidanje i udarač. Sila opruge povratnika zatvarača vraća u početni položaj sve pomične dijelove, unosi novi metak u ležište i zabravluje cijev. Papovka M. 1959. ima preklopni nož, spremnik za 10 metaka 7,62 mm i

dužinu cijevi 470 mm kao Simonov SKS-45. Izradom protuoklopnog tromblona M. 1960. modificirana je papovka za ispaljivanje tromblonske mine. Tromblonski nastavak je u novoj inačici postao dijelom pušćane cijevi. Izmijenjen je položaj prednjeg nišana i produžena duljina cijevi za 40 mm. Tromblonski nastavak se uvije na vrh cijevi i osigurava vijkom, a metalni prsten bliže prednjem nišanu zabrtvi plinove za djelotvornije ispaljivanje tromblonskih mina. Na tromblo-

tromblonom! Puška se mora napuniti metkom za tromblonsku minu koji se nalazi u samoj mini. Tromblonska mina se pravilno navuče na

ublažavanje trzanja tromblonske mine dodan je gumeni dio na kraj kundaka. Posljednja inačica papovke ima oznaku M. 1959/66 A1 i sadrži preklopni mehanički noćni nišan, koji se sastoji od dvije fosforescentne točke na zadnjem nišanu i jedne takve točke na preklopnom prednjem nišanu. Papovka nadmašuje tehničkim rješenjima i osobinama izvornu SKS-45 i sličnu kinesku pušku. Brzina gađanja bojevim streljivom 30-40 metaka u minuti ili 4 tromblonske mine u minuti. Najbolje rezultate pogađanja metkom do cilja udaljenog 400 m. Ciljeve u zraku gađa s nišanom 5 na 500 m. Krajnja djelotvorna udaljenost gađanja više strijelaca na jedan cilj je 800 m. Papovka je najuniverzalnija puška na bojištu u Hrvatskoj budući da se njome mogu gađati oklopna vozila, ne rasipa streljivo kao manje precizno automatsko oružje i uvijek na sebi ima preklopivi bajunet za borbu »prsa u prsa«. Jednostavna je za održavanje i pouzdana na bojištu.

D. BRAŠNOVIĆ

Poluautomatska puška M. 1959/66 A1
Metak: 7,62 x 39 mm
Dužina cijevi: 560 mm
Dužina puške: 1120 mm
Dužina nišanske linije: 443 mm
Broj metaka: 10
Kadenca: 30-40 metaka/min
Težina: 4100 g
Početna brzina metka: 735 m/s
Dužina cijevi: 474 mm

nu su rupice za kompenzaciju trzanja pri gađanju metkom. Osim utvrđivača mine s elastičnom prstenastom oprugom, dodani su regulator vatre i preklopni tromblonski nišan. Kad se nišan podigne postoje dvije ljestvičaste podjele za nišanje preko vrha tromblona. Jedna podjela kraćeg dometa je za ljevčasti protuoklopnu tromblonsku minu koja kumulativnim djelovanjem probija do 150 mm valjanog čelika. Druga podjela većeg dometa je za lakše i tanje protupješake tromblonske mine. **Pozor pri rukovanju**

prsten s utvrđivačem, skine se osigurač mine, zauzme ispravan položaj za djelovanje i izvrši ispaljivanje. U borbama za Drenov klanac pripadnik riječkog bataljuna HV Sanjin, ispalio je 72 tromblonske mine. Radio Knin je izvijestio da se radilo o minobacačkom napadu. Zanimljivo je da se prva Sanjinova puška raspala nakon ispaljenih 48 tromblona. Streljačko gađanje metkom može biti preciznije prebacivanjem regulatora paljbe na pojedinačnu kao za tromblon, jer tada se sva energija plinova predaje metku. Za

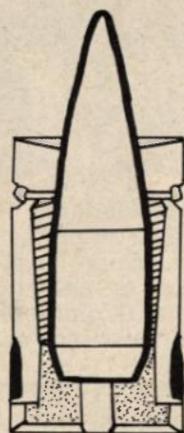
PROTUOKLOPNA ZRNA ZA TENKOVSKKE TOPOVE

Ovisno o streljivu tenk može biti učinkovito protuoklopno oruđe

U natoč iskustvima iz modernih ratova, posebno »zajevskog«, gdje je primat preuzelo borbeno zrakoplovstvo, tenk na bojnopolju zauzima istaknuto mjesto. Kao oruđe velike pokretljivosti i vatrene moći, masovno se koristi i sve više usavršava. Osnovna mu je zadaća uništavanje i neutraliziranje protivničkih ciljeva velike vatrene moći i jake zaštite, dakle tenkova, samohodnih oruđa, rampi za lansiranje raketa itd. Osnovno oruđe tenka je tenkovski top, a djelovanje – neposredno gađanje otkrivenih ciljeva na svim daljinama. Prema tome vatrena moć tenka zavisi, u prvom redu od učinka topovskog zrna na cilju. Zbog njihove važnosti, treba posebno istaknuti protuoklopna zrna, njihova načela i načine djelovanja.

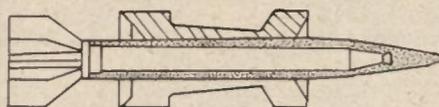
KINETIČKA (UDARNA) ZRNA

Na svom razvojnem putu od običnih punih čeličnih zrna s otvrdnutim vrhom, malim eksplozivnim punjenjem i upaljačem na dnu zrna, protuoklopna sredstva su povećanje probojnosti mogla postići isključivo povećanjem udarne sile. Povećanje energije udara moglo se razmjerno lako riješiti, da se nisu uzimali u obzir veličina i težina oružja i samog streljiva. Prema formuli o energiji, trebala se povećati težina ili brzina zrna ili oboje. To je uvjetovalo veće barutno punjenje, duže cijevi, veće sile trzaja, manje streljiva u tenku, a glede toga, veće oruđe i veće vozilo. Daljnja istraživanja su pokazala da povećanje brzine ima veći učinak od povećanja težine zrna. Nijemci su tako još u drugom svjetskom ratu proizveli zrno Pzgr. 40, koje je raspolagalo većom početnom brzinom i manjom težinom. Posjedovalo je jezgru od tvrdog metala (volfram karbida) visoke specifične težine, čiji je kalibar bio manji od kalibra cijevi i ona je sama obavljala proboj na cilju tako što je omotač od lakog metala pri udaru u cilj otpadao. Zrno je tako na putanji imalo puni kalibar, ali je djelovalo kao potkalibarno, jer je jezgra u trenutku proboja zbog

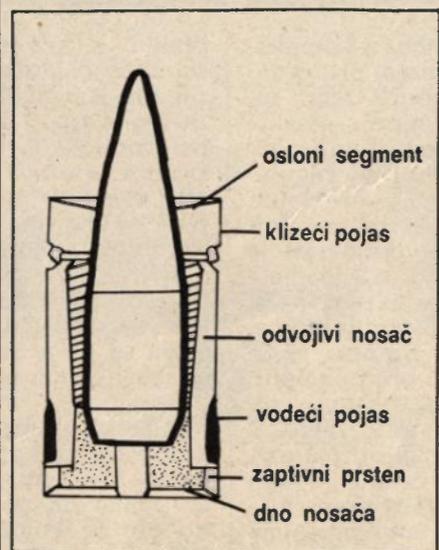

Rotacijom stabilizirano protuoklopno potkalibarno zrno s odvojivim nosačem – APDS

ZDENKO MUHAR

APFSDS krilcima stabilizirano zrno s odvojivim nosačem

Shema zrna APDS

svojem manjeg kalibra raspolagala razmjerno visokim poprečnim opterećenjem i u svezi s tim trebala je obaviti manji probojni rad na oklopu. Na tom su se načelu dalje razvijala probojna zrna velike brzine koja su predstavljala hibride punokalibarnih i potkalibarnih zrna. Konačna istraživanja su pokazala da se smanjivanjem kalibra tijekom leta, smanjuje opadanje brzine zrna, time što se smanjuje otpor zraka i povećava poprečno opterećenje (velika težina zrna u letu u odnosu na manji prosjek). Suprotno tome, u cijevi je takvo zrno, u odnosu na poprečni presjek, razmjerno lagano (malo poprečno opterećenje) i u odnosu na punokalibarno dobiva veću početnu brzinu. Iz takvih razmišljanja proizašlo je POTKALIBARNO ZRNO koje se u obliku zrna s odvojivim nosačem uvelike koristi.

Ovisno o načinu stabilizacije, postoje dva osnovna tipa: rotacijom stabilizirano protuoklopno potkalibarno zrno s odvojivim nosačem APDS (Armour Piercing Discarding Sabot) i krilcima stabilizirano zrno s odvojivim nosačem APFSDS (Armour Piercing Fine Stabilised Discarding) (slika 1 i 2). APDS se koristi iz uzljebljenih topovskih cijevi. Jezgra zrna se postavlja na nosač, odnosno uređaj presjeka punog kalibra, koji silu barutnih plinova prenosi na zrno, te mu, preuzimajući rotaciju preko žljebova, služi kao vodič u cijevi. Pri opaljenju, uslijed inercije, nosač raskida oslone segmente na predviđenom mjestu slamanja, koji se uslijed oblika vrha zrna i otpora zraka, pravilno postrance odstranjuju (slika 3).

Time se postiže povoljno centriranje zrna koje zbog velikog poprečnog opterećenja dobro zadržava brzinu na putanji.

Zrno nalazi primjenu kod većine anglo-američkih tenkova treće generacije koji koriste uzljebljene topovske cijevi. Britanski CHIEFTAIN MK-3 sa 120-milimetarskim topom L11 A2, njegova modificirana verzija Mk-5 s topom 120 mm L11 A5, te posljednja ver-

Zrnu HFAT M-1 Abrams zahvaljuje dio svoje velike učinkovitosti

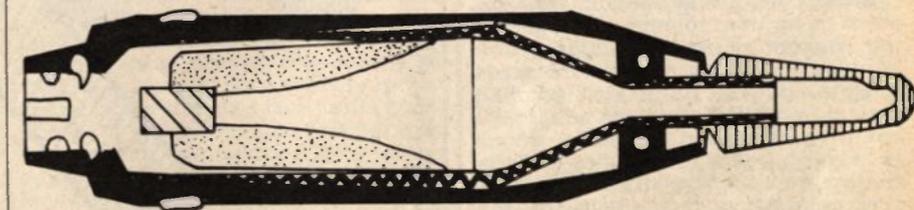

zija iz ove serije, CHIEFTAIN 900, također s topom L11 A5, koriste obilježavajuće zrno APDS/T (L 15). Rotacijom stabilizirano zrno, primjenjuje se i kod njemačkog tenka LEOPARD 1 koji posjeduje britanski top 105 mm L7 A3, te američkog M-60 A1 s modificiranim britanskim topom L7 A1 koji se licencno proizvodi pod oznakom M-68. Na modifikaciji tog tenka M-60 A3, umjesto postojećeg metka M-735, Amerikanci uvode metak XM-774 koji ima probojno zrno s jezgrom od osiromašenog urana (otpadak radioaktivnog). Stručnjaci britanske tvrtke »Vickers« na svojem tenku VALIANT, namijenjenom izvozu, predvidjeli su, ovisno o izboru kupca, ugradnju 105-milimetarskog (L7 A3) ili 120-milimetarskog (L11 A5). Oba topa koriste potkalibarno zrno s odvojivim nosačem. Tu je još i CHALLENGER, britanski tenk četvrte generacije, koji iz svoje 120-milimetarske, uzljebljene cijevi, također ispaljuje APDS zrno.

Kod tenkova četvrte generacije (nakon četvrtog arapsko-izraelskog rata), a zbog razvoja sve kvalitetnijih oklopa kao što su višeslojni oklop CHOBHAM (M-1 Abrams, Leopard 2, Challenger), usporedni oklop (Mer-

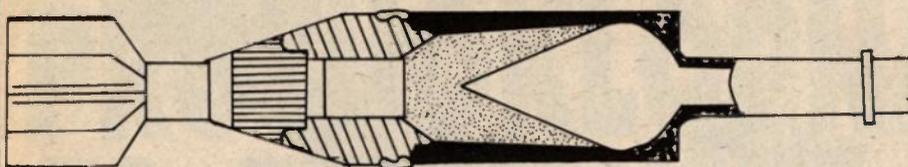
kava) i oklopi od aluminijskih legura (Vickers-Valiant), postupno se prelazi na kalibar 120 i 125 mm. Uzljebljenu cijev zamjenjuje glatka, koja omogućuje veće početne brzine zrna i uspješniju probojnost na većim daljinama. To je uvjetovalo proizvodnju stabiliziranih projektila APFSDS (zrno posjeduje rep sa krilcima).

Zbog nedostatka tenka LEOPARD 1, te nakon neuspješnog projekta zajedničkog njemačko-američkog MBT-70, Nijemci krajem sedamdesetih proizvode novi tenk LEOPARD 2. Prilikom određivanja osnovnog oružanja uzete su u obzir dvije mogućnosti, ugradnja provjerenog britanskog topa 105 mm L7 ili novog RHEINMETALL-ovog 120 mm.

OBUS-G protuoklopno je zrno što probija čelik debljine 360 – 400 mm

U natoč superiornosti veći kalibar povlači za sobom i niz problema, a među njima je osnovni, osiguravanje ispaljivanja projektila velike brzine i probojnosti, uz silu trzaja jednaku onoj topa 105 mm (veće sile trzaja uvjetovale bi veći vijenac kupole, a time i veći tenk). Tvrtka RHEINMETALL dobila je zadatak ispitivanja pouzdanosti projektila izbačenog iz glatke cijevi kalibra 120 mm, koji bi povećao učinkovitost probijanja standardnog oklopnog cilja na 2000 metara. Nakon uporednog ispitivanja, taj je top pokazao potpunu nadmoć nad topom 105 mm uzljebljene i glatke cijevi. Tako je prihvaćen kalibar 120 mm i ujedno je dogovoreno ujednačenje

HEAT-FS njemačkog tenka LEOPARD 1

120-milimetarskog topovskog streljiva. Ovaj top licencno proizvode SAD i on čini osnovno naoružanje tenka M-1 AB-RAMS E1. Potkalibarni projektil KE (Kinetic Energy) stabiliziran je krilcima. Jezgra ovog zrna je od volframa. Metak ima sagorljivu čahuru s visokokaloričnim punjenjem koje prilikom opaljenja povećava tlak u topu za 50% u odnosu na top 105 mm. Početna brzina zrna je 1800 m/s, što ga uz ostale značajke čini snažnim protuklopnim sredstvom.

APFSDS-zrno može se koristiti i iz užljebljenih topovskih cijevi. U tom slučaju odvojivi nosač posjeduje, najčešće, plastični prsten, koji od žljebova preuzima rotaciju, a preko zrna proklizuje (Vickers-Variant, Chieftain, M-60 Al). Tu spada i francuski AMX-30 B2. U početku je postojala tendencija zamjene topa 105 mm topom 120 mm, ali su francuski stručnjaci od toga odustali. Glede poboljšanja vatrene moći, tvrtka GIAT je za postojeći 105 milimetarski top, razvila potkalibarno zrno s jednodijelnom jezgrom od volfram karbida. Novi projektil se odlikuje izuzetnim učinkima na standardnom i višeslojnom oklopu, gdje pri udaru naglo oslobađa veliku energiju i uz probijanje razvija visoku temperaturu. Početna brzina od 1525 m/s povećala je učinkovit domet s 2500 na 3000 m, gdje pod udarnim kutem do 60 stupnjeva, probija ploču (monolitni čelik) od 150 mm. Izraelski tenk MERKAVA Mk-1, također koristi takvu cijev na svom 105-milimetarskom topu M-64 L7 Al. Za ovaj top, izraelski su stručnjaci proizveli probojno-potkalibarni projektil APFSDS-T (M-111), koji se u izraelsko-libanonskom sukobu pokazao moćnim protiv svih vrsta oklopa, standardnih i višeslojnih. Smatra se uspješnijim od američkog zrna istog tipa. Američki M-1 ABRAMS za svoj 105-milimetarski užljebljeni top M-68, koristi probojno-potkalibarno zrno s jezgrom od volframa i osiromašenog urana.

APFSDS-zrno koriste i sovjetski tenkovi T-62 (top 115 mm), T-64, T-72 i T-80 iz topa 125 mm glatke cijevi.

Načelo djelovanja udarnih zrna zasniva se na udarnoj energiji koja svojom snagom, na mjestu pogotka, probija oklop ili odlama njegove unutarnje dijelove. Učinak iza oklopa (ukoliko dođe do probijanja), ogleda se u djelovanju velikog broja komadića, u koje se raspada jezgra zbog naglog rasterećenja u trenutku izlaska iz oklopa. Ovo zrno pokazalo se veoma učinkovitim i u slučajevima u kojima kumulativno

pođbacuje (korištenje protukumulativnih zavjesa uz hodni dio tenka, upotreba aktivnog oklopa - »Blazera«, »Sandwich« višeslojni oklop).

Loša strana im je osjetljivost na male udarne kuteve (pri kutovima manjim od 35 stupnjeva, zrna se odbijaju). S druge strane, dijelovi odvojivog nosača, nakon oslobađanja zrna, predstavljuju ugrožavanje vlastitih jedinica koje se, eventualno, nalaze ispred tenka.

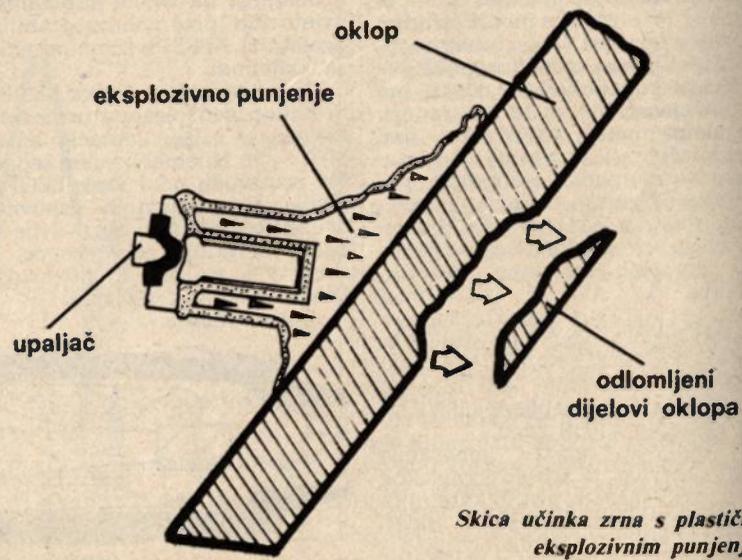
KUMULATIVNA ZRNA

Povijest kumulativnog punjenja datira još od 1888. godine kada je Amerikanac Charles Munroe objavio prva istraživanja kumulativnog učinka, objašnjavajući da se šupljim eksplozivnim tijelom manje težine može postići jači učinak na nekoj čeličnoj ploči, nego punim eksplozivnim tijelom. Vojno značenje tog otkrića sagledano je tek pedeset godina kasnije, kada su njemački stručnjaci napravili odlučujući korak u afirmaciji značenja obloge eksplozivno-kumulativnog prostora za djelovanje kumulativnog streljiva.

Djelovanje kumulativnog zrna zasniva se na specifičnom, kumulativnom učinku eksplozivnog punjenja, o kojem je već pisano u broju 2 ovog lista. Kao i ostala sredstva ovog tipa i kumulativno ten-

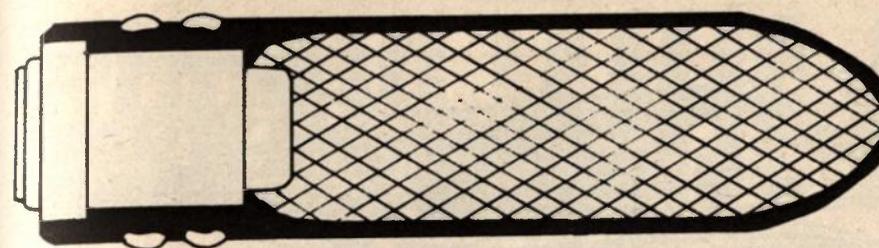
kovsko zrno ima u svom eksplozivnom punjenju šupljinu u obliku stošca (lijevka) otvorenog prema vrhu zrna, najčešće, pod kutem do 90 stupnjeva, koja je obložena obično lako deformirajućom bakrenom oblogom određene debljine. Prilikom udara u oklop aktivira se prednji upaljač na vrhu zrna. Njegovo se djelovanje prenosi na upaljač detonatora, koji izaziva eksploziju punjenja. Eksplozija stvara pokretnu detonacijsku frontu, koja počevši od vrha stošca, deformira materijal obloge, pritiskujući je u pravcu osi punjenja. Dolazi do podjele elemenata u poznati »trn«, koji brzinom oko 10 000 m/s izbija iz šupljine i znatno sporiji »tučak« koji slijedi za »trnom« (oko 1000 do 2000 m/s). »Trn« u obliku tanakog metalnog mlaza ogromne udarne i toplinske energije vrši probijanje oklopa. Presjek mlaza kod zrna srednjih kalibara iznosi 3-4 mm a sposoban je probiti čeličnu ploču do 5 promjera eksplozivnog punjenja, odnosno oko tri kalibra zrna. Probojnost kumulativnih zrna ne ovisi samo o presjeku stošca i veličini punjenja, već u znatnoj mjeri i materijalu obloge. S druge strane, plosnatije i poluuglaste šupljine ostvaruju manje dubine proboja, ali veće presjeke probojnog kanala. Lijevak s kutem manjim od 90 stupnjeva, pokazao se kao najpouzdaniji oblik. Tijekom stvaranja kumulativnog mlaza uvjetuje, nakon formiranja, njegovu ponovnu razgradnju na pojedine elemente. U svezi s tim optimalna dubina proboja ovisi o odgovarajućem odstojanju detonacije od oklopa. Glede toga, kod kumulativnih zrna postoji razmjerno dugačak i uzak vrh zrna, kod HEAT-zrna na primjer, izbačeni valjkasti čep za optimalan početak paljenja.

Veliku smetnju u djelovanju kumulativnog zrna, predstavlja rotacija, neophodna za njegovu stabilizaciju, koja

ZDENKO MUHAR

Skica učinka zrna s plastičnim eksplozivnim punjenjem

HESH

pogoršava uvjete za stvaranje kumulativnog mlaza. Zrna tenkovskih topova s užljebljenom cijevi, tijekom leta, rotiraju brzinom od 17000 - 18000 obrtaja u minuti, što je daleko od dozvoljene brzine rotiranja kumulativnih zrna.

Glede rješenja ovog problema, francuski su stručnjaci za top Mle F1 (također francuske proizvodnje), kalibra 105 mm, s užljebljenom cijevi, proizveli kumulativni projektil HEAT OCC 105 F1, (High Explosive Anti Tank Obus a Charge Creuse de 105 mm, Modele F1), poznat kao »OBUS G«. Jezgra zrna postavljena je u rotirajuću košuljicu na kugličnim ležajevima. Prilikom opaljenja, rotira samo košuljica, dok je jezgra u odnosu na nju razmjerno mirna i rotira svega 20-30 obrtaja u minuti. Takvim načinom konstrukcije projektila dobiva se, uz početnu brzinu od 1000 m/s, pouzdan učinak na cilju od 3000 metara. Smatra se da ovo zrno može probiti čelik debljine 360-400 mm, dakle oklop svakog tenka standardnog jednoslojnog sastava. Za izradu ovakvog, zrna potrebna je velika preciznost u obradi, što znatno poskupljuje proizvodnju. Top Mle F1 ugrađen je na francuski tenk AMX-30. Zrno »OBUS G« prikazano na slici 5.

Jedan od načina prevladavanja smetnji prouzročenih rotacijom je izrada zrna s plitkim (plosnatim) kumulativnim punjenjem. Riječ je o rotacijom stabiliziranom zrnu, koje se od zrna s ljevkastim punjenjem, razlikuje otvorom eksplozivnog punjenja (130-140 stupnjeva) i debljinom stijenke umetka i koje je neosjetljivo na rotaciju. Ovakvo zrno ne pokazuje dovoljnu učinkovitost na suvremenom oklopu, pa se rijetko koristi.

Stabilizacija krilcima predstavlja najčešći način poništavanja utjecaja rotacije na kumulativno djelovanje. Jedno od rješenja je zrno s krilcima ravnim kalibru cijevi HEAT-FS (Fine Stabilised). Kod konstrukcije ovog zrna moralo se, uz odustajanje od povoljnog aerodinamičkog oblika, stvoriti povoljne odnose strujanja zraka (slika 8). Ovo zrno koristi njemački tenk LEOPARD 1 iz užljebljenog topa 105 mm L7 A3, pa zrno posjeduje plastični vodeći prsten. Repna krilca ovog projektila su kratka, podnose visoke tlakove barutnih plinova i u dovoljnoj mjeri stabiliziraju zrno pri

početnoj brzini od 1170 m/s. Te osobine postignute su na račun znatnog smanjenja brzine zbog oblika zrna.

Po pitanju aerodinamike, tehnički bolje rješenje predstavlja kumulativno potkalibarno zrno s odvojivim nosačem i kratkim repnim krilcima ravnim kalibru cijevi. Međutim u datom kalibru, zbog smanjenja presjeka kumulativnog punjenja, takvo zrno posjeduje i smanjenu probojnost.

Medu kumulativnim projektilima novina je zrno HEAT-MZ, koje se koristi na Rheinmetall-ovom 120-milimetarskom topu, njemačkog tenka LEOPARD 2. Zrno obuhvaća značajke kumulativnog HEAT i eksplozivno-rasprskavajućeg zrna HESH, tako da se može upotrebljavati kao kumulativno-probojni ili eksplozivno-rasprskavajući projektil. Francuski tenk AMX-32 također ima ugrađen top 120 mm, sličan onom ugrađenom na njemačkom Leopardu, što je rezultat francusko-njemačkog sporazuma o unifikaciji topovskog streljiva 120 mm. Glatka cijev omogućuje veću početnu brzinu zrna, što povećava njihov domet, a time i vatrene moć tenka. Za ovaj top izrađeno je univerzalno zrno koje se može koristiti kao kumulativno i trenutno-fugasno. Čahura metka je djelomično sagoriva. Zrno nosi oznaku HFAT, a početna brzina mu je 1050 m/s. Izraelci, isto tako, proizvode univerzalni metak koji se može koristiti kao kumulativni ili razorno-eksplozivni projektil. Koristi se iz 105-milimetarskog topa užljebljene cijevi, tenka MERKAVA Mk-1. Zrno HEAT upotrebljava se i na tenkovima VALIANT (Rheinmetallov top 120 mm), CHIEFTAIN Mk-5, te M-1 ABRAMS. Sovjetski tenkovi treće i četvrte generacije koriste zrno HEAT-FS.

Značenje kumulativnog djelovanja nije, samo u velikoj probojnosti i pri malim udarnim kutevima, već prije svega u tome što ne ovisi o brzini leta. Posljednja karakteristika za tenkovske topove nije od velikog značenja zbog njihove prilagodbe brzinama i razantnim putanjama, te potrebe za što kraćim vremenom leta samog zrna. Bilo je neophodno uložiti goleme napore glede povećanja brzine kumulativnih zrna, bez ometajućeg utjecaja na kumulativno djelovanje, bilo unatoč rotaciji

(G-zrna), bilo izbjegavanjem prenošenja rotacije na zrno u užljebljenim cijevima (klizeći vodeći prsten).

Dubina proboja kumulativnih zrna se drugim zrnima ne može postići. Pod optimalnim uvjetima ona se ostvaruje i kod višeslojnih oklopa i kod predoklopa. Kao odgovor na »Blazere« (aktivni oklop), stvoren je kumulativni tandem-projektil čije prvo punjenje aktivira aktivni oklop, a drugo omogućuje prodor kumulativnog mlaza i iz glavnog punjenja kroz osnovni oklop tenka.

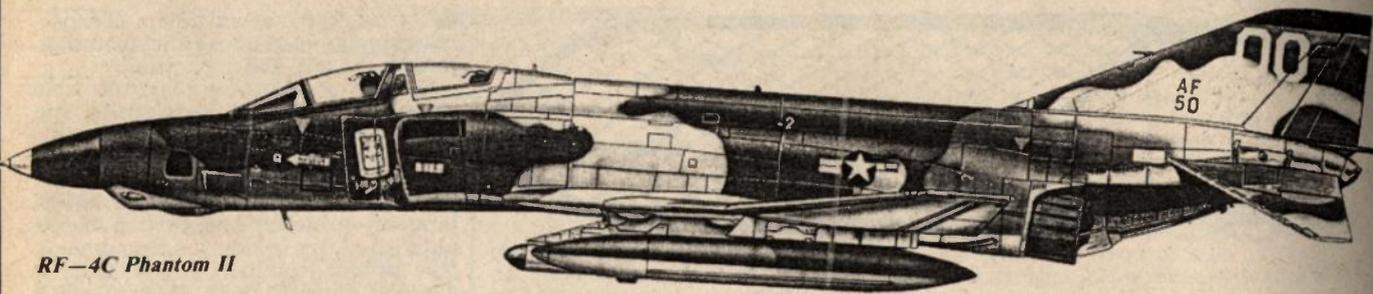
ZRNA S PLASTIČNIM EKSPLOZIVNIM PUNJENJEM

I ova zrna pripadaju grupi čije se djelovanje ne zasniva na udarnoj energiji, već na sposobnosti njihovog eksplozivnog punjenja. Riječ je o protuklopnom zrnu koje ne probija (jači) oklop, već djelovanjem Hopkinsovog učinka odlama i razbacuje dijelove oklopa s unutrašnje strane cilja. Djelovanje ovog zrna postiže se plastičnim eksplozivom, koji pri pogotku cilja čvrsto naliježe na oklop, a zatim se uz malo usporjenje aktivira upaljačem na dnu zrna. Javlja se udarni val koji se širi kroz oklop do suprotne strane gdje se odbija i vraća. Preklapanje prvobitnog i odbijenog vala izaziva visoka lokalna naprezanja, veća od čvrstoće oklopnog materijala, pa se on lomi. Učinak se očituje odlamanjem (sa stražnje strane površine cilja) komada oklopa koji se velikom brzinom raznese u unutrašnjosti tenka (slika 7).

Omotač zrna HESH (High Explosive Squash Head) (slika 8), sastavljen je od tankog materijala, kako bi se pri udaru raspao, po mogućnosti prije detonacije, a eksploziv prije aktiviranja čvrsto prionuo uz materijal oklopa. U svezi s tim, početna brzina zrna je mala, kako bi omotač mogao podnijeti opterećenje pri opaljenju. Tako na primjer, metak 105 mm HESH sa svojih 730 m/s ima upola manju početnu brzinu od zrna APDS. S druge strane, učinak odlamanja komada oklopa može se lako umanjiti pri postojanju predoklopa, što onemogućuje povoljno prijanjanje eksploziva. Međutim, opće udarno djelovanje, glede velike količine eksploziva, ipak je veliko i za tenk opasno i u slučaju izostanka očekivanog učinka. Ipak, njegova mala brzina čini ga manje upotrebljivim za potpuno i u vidu pogadanja cilja, sigurno uništenje tenkova.

Ovo zrno zastupljeno je na svim britanskim tenkovima novije proizvodnje (VALIANT, CHIEFTAIN, CHALLENGER) i čini jednu trećinu njihovog borbenog kompleta. Posjeduju ga i M-1 ABRAMS i LEOPARD 1. Zanimljivo je da ga Francuzi na svojim tenkovima uopće ne koriste.

DRAGAN BRALIĆ

RF-4C Phantom II

nastavak sa 26. stranice

/56A. Svi sustavi za podršku naoružanja i samo naoružanje uklonjeni su, i ugrađena je bogata izviđačka i komunikacijska oprema: ARC-105 transiver, AAS-18 IC skaner za noćna snimanja, APQ-102 bočni radar, APQ-99 radar za praćenje konfiguracije terena, novi navigacioni sustav ASN-56 i dr. Mornarički izviđački RF-4B opremljen je slično kao RF-4C, ali je baziran na F-4B tipu. Tokom decembra 1966. USN/USMC počeli su zamjenu Phantoma II F-4B za novi tip F-4J koji sadrži mnoga strukturalna i sustavna poboljšanja: motor J79-GE-10 (8119 kp), povećan ukupni kapacitet goriva ugradnjom 7 spremnika, jači staljni trap i šire gume, povećana sletna težina na 17237 kg maks., slot repni stabilizatori omogućuju za 22 km/h nižu sletnu brzinu, AJB-7 računar za jurišne zadatke. Uklonjen je IC tragač ispod «nosa» a ugrađen je APR-32 RHAW detektor radarskog snopa, minijaturni tranzistoriski CNI sustav i revolucionarni, prvi tranzistorizirani presretnički impulsno-doplerski radar AWG-10 s mogućnošću otkrivanja i praćenja ciljeva u zraku i na zemlji, sposoban kontrolirati i upravljati borbenim djelovanjem raketa AIM-7E/E2/F/D i AIM-9G, i na 100 km udaljenosti otkriti cilj površine 5 m². Novougrađena katapultirajuća sjedišta Martin Baker Mk 7 (0-0) sigurno spašavaju posadu i u najtežim situacijama.

Inačica F-4D Phantom II, razvijena iz F-4C, proizvod je nastojanja USAF da uporabom nove avionike poveća lovačke i jurišne sposobnosti Phantoma II. Ugrađen je radar APQ-109, računarski nišan ASG-22, ASN-63 navigacioni sustav i ASQ-91 kompjuterski sustav koji je omogućio F-4D Phantomu II da bude prvi avion sposoban uspješno jurišno-bombardersko borbeno djelovati uporabom «pametnih» TV i laserski vode-nih projektila i planirajućih bombi (GBU-8 Hobo, AGM-62 Walleye). Za lasersko označavanje ciljeva korišten je marker Pave Knife smješten u gondoli pod krilom. Za aktivno ometanje protivničkih radara korišten je ALQ-87 i ALQ-101. U kućište IC tragača ispod nosa smješten je APR-25/26 RHAW detektor radarskog snopa. U zračnoj borbi korištene su rakete AIM-7 i AIM-9 a rijetko AIM-4D Falcon, kao i top SUU-

-23/A 20 mm. F-4D prvi je po broju oborenih MiG-ova u Vijetnamu (45), a u USAF je uveden u ožujku 1966. Daljnjim razvojem Phantoma II F-4D stvorena je definitivno najmoćnija inačica, lovac/jurišnik F-4E uveden u službu USAF u listopadu 1967. Tokom vijetnamskog sukoba iskazana potreba za ugrađenim topom velike preciznosti i vatrene moći, i velika nepreciznost podtrupno montažno smještenog topa SUU-16/23-A, te nepouzdanost raketa zrak-zrak u zračnim dvobojima, konačno je navela konstruktore na pravi korak.

Ispod «nosa» F-4E produženog 147 cm, u integriranom kućištu smješten je šestocjevni top 20 mm M60A1 Vulcan, kapaciteta 639 kom. streljiva, kadence 4000/6000 op/min, a radi ravnoteže s topom, u stražnji dio trupa je smješten 7. spremnik goriva. U produženom, vitkom «nosu» smještena je manja (67/62 cm) elipsoidna antena novog impulsno-doplerskog radara APQ-120 koji zajedno sa već prije navedenim borbenim, navigacijskim i upravljačkim sustavima omogućuje posadi F-4E Phantoma II uspješno izvršavati lovačko-presretničke i jurišno-bombarderske borbene zadatke. Dobre manevarske sposobnosti pri velikom napadnom kutu i bolji koeficijent uzgona uz mali otpor postignut je kod F-4E ugradnjom slotova na stabilizatorima i manevarskih slotova na napadnom rubu krila. Ugrađeno je katapultirajuće sjedište Martin Baker Mk 7 (0-0). Vizuelna identifikacija cilja na velikim udaljenostima vrši se teleskopskim sustavom TISEO. Pogonski motor J79-GE-17 (8119 kp) radi vrlo pouzdano u svim režimima, bez dimnog traga svojstvenog za ranijim inačicama pogonskog motora aviona Phantom II. Iz F-4E razvijen je F-4G Wild Weasel nove generacije, u koji su zahvaljujući naglom razvoju visokointegriranih elektronskih sklopova ugrađeni visokosofisticirani sustavi APR-38 RHAWs za lociranje neprijateljskih radarskih instalacija i njihovo uništenje najsvremenijim proturadarskim raketama AGM-45 Shrike, AGM-78 Standard i AGM-88 HARM. F-4G posjeduje sposobnost borbenog djelovanja kao i F-4E, jedino nedostaje top M61A1. U toku Zaljevskog rata prošle godine u sklopu jedinica USAF borbeno su djelovali i avioni tipa F-4E, RF-4C i F-4G Wild Weasel. Taktičke lovačke eskadrile 81. i 561. s avioni-

ma F-4G Wild Weasel izvele su 3. veljače 1991. ukupno 86 borbenih misija, a sveukupno angažirane jedinice aviona F-4G izvršile su 2331 borbenu misiju u trajanju od ukupno 8587 sati provedenih na «vrućem» nebu Iraka pokrivene-gustom protuavionskom obranom, uz svega jedan oboreni avion F-4G dana 19. siječnja 1991. (pošada spašena). Primarno su upotrebljavane proturadarske rakete AGM-88 HARM težine 366 kg, dometa 16 km, brzine Mach 2+, rasprskavajuća bojeva glava s blizinskim upaljačem.

Zadnje, najnovije inačice F-4E i F-4G sposobne su u svom borbenom arsenalu ponjeti i uspješno borbeno djelovati svim vrstama taktičkih ubojnih sredstava, pa i nuklearnih, ukupne težine do 7257 kg. Za izvršenje jurišnih misija koriste se GP bombe Mk 81 (113 kg), Mk 82 (227 kg), Mk 83 (454 kg) i M117 (340 kg) često sa montiranim retardirajućim perajama, napalm bombe BLU-11 (227 kg) i BLU-27 (340 kg), fragmentirajuće bombe BL 755, CBU-89/B, CBU-87/B i Belouga BLG-66, laserski navedene bombe GBU-10/B (907 kg), GBU-10/A (907 kg), GBU-12D/B (227 kg), GBU-16 B/B (454 kg) i dr., Durandal bomba za uništavanje PS staza, GBU-15 CWW TV-navodena bomba, AGM-65 Maverick, AGM-12 Bullpup ASM kao i druga ubojna sredstva.

Iako Phantom II više ne vrši svoju prvobitnu ulogu lovca-presretniča zaduženog za zaštitu nosača aviona i pripadajuće mu flotne grupe (ustupio je mjesto novim tipovima aviona F-14 Tomcat i F-18 Hornet, a u jedinicama USAF je zamijenjen s F-15 Eaglom i F-16 Falconom), još uvijek se nalazi u Wild Weasel i izviđačkim jedinicama USAF i uspješno izvršava povjerene mu zadatke. Tridesetdvije godine star, s borbenim iskustvom stečenim u šest sukoba (Vijetnam, Egipat-Izrael, Egipat/Sirija-Izrael, Iran-Irak, Sirija-Izrael, Zaljevski rat) F-4 Phantom II još nije završio svoju životnu priču. Na stotine Phantoma nalazi se još uvijek u aktivnoj službi ratnog zrakoplovstva mnogih zemalja. Popularnost tog macho aviona među pilotima i entuzijastima je legendarna. Oni znaju da nije Phantom svaki F- koji leti, znaju da je Phantom samo jedan i zauvijek.

ŽELJKO HANICH

UPRAVLJANJE VATROM

Organizaciji sustava vatre poklanja se izuzetna pažnja. Ona se drži najosnovnijim sredstvom uništenja protivnika u borbi.

U domovinskom ratu za Hrvatsku, protivnička strana, četnici i JA, sve su svoje taktičke postupke podredili sustavu vatre, veliki broj streljiva ispaljen je po jedinačnom oružju, a proizašao je iz njihove zasićenosti ubojitim sredstvima i straha njihovih pješakih postrojbi od izravnog sukoba s našim vojnicima.

Naši vojnici na početku rata, znatno slabije naoružani i po kvaliteti i kvantiteti bojevih sredstava, jednim racionalnim odnosom i točnošću pogodanja neprijateljskih ciljeva postigli su rezultate koji su grančili sa nemogućim.

Zbivanja na bojištu su kod naših vojnika nametnula potrebu za organiziranjem točne, racionalne, mješovite i stvarnim uvjetima prilagodene vatre po neprijateljskim redovima. Savršeno su shvatili da učinkovitost vatre više zavisi od njene pravilne organizacije nego od količine ispaljenih zrna. Osnovu njene uspješnosti čini preciznost, a preciznost vatre postiže se, u načelu s kratkih odstojanja, što samo govori i o hrabrosti naših vojnika u odnosu na oružjem nadmoćnijeg, neprijatelja.

Sustav vatre se ne smije posmatrati odvojeno, već mu treba pristupiti kao dijelu jednog većeg sustava, koji počiva na organizaciji sustava vatre cjelokupnog naoružanja, pješakog i topničkog. Tu spada i organizacija zaprečavanja, miniranja, ukopavanja, maskiranja i manevra. Postavljanje oružja i oruda nužno zahtijeva strogo planiranje i proučavanje, pri čemu se zahtijeva da postoji što više rezervnih položaja i zaklona koji se u toku borbe moraju brzo mijenjati. To zbunjuje protivnika, smanjuje vlastite gubitke i omogućuje da vatra bude elastična i u isto vrijeme vrlo učinkovita. Vatra se mora otvarati po zapovijedi. Rasipanje vatre mora biti svedeno na minimum, a brza vatra predstavlja nepotrebni luksuz, osim osobitih uvjeta (npr. borbe u susretu, zasjede i djelovanje po helikopterima).

Vatra iz pješakog naoružanja po načinu otvaranja može biti:

Prvo, iz pojedinačnog streljačkog naoružanja i to, poluautomatskih i pušaka 7,9 mm (jedinačna i brza). Iz automatskih pušaka, strojica, puškomi-

traljeza i mitraljeza (jedinačna, osim kod PM 7,9 mm M53, i rafalna, kratki i dugi rafali).

S automatskim streljačkim oružjem strijelci i ciljači otvaraju jedinačnu vatra samoinicijativno, a rafalnu samo po zapovijedi zapovjednika. Drugo, iz oruda za POB i vatrenu podršku, ručnih bacača i bestrzajnih topova, iz minobacača (jedinačna i brza) i iz protuzrakoplovnih mitraljeza (jedinačna i rafalna, kratki i dugi rafali). Treće, iz cjelokupnog pješakog oružja odjeljenja, brza paljba grupe vojnika i odjeljenja i plotunske paljbe grupe vojnika i odjeljenja.

Prema pravcu djelovanja na cilj, vatra na cilj može biti: kosa, bočna, unakrižna, ledna i frontalna.

Kosa i bočna vatra su pogodne za djelovanje po plićim i širim ciljevima, kao i borbenim vozilima, jer su na bočnim stranama slabije zaštićena.

Unakrižna vatra se ostvaruje djelovanjem iz dva ili više pravaca po istom cilju. Postiže se kombinacijom frontalne, bočne, kose i ledne vatre. Ovakava vatra je pogodna za djelovanje po grupnim ciljevima, kolonama, borbenim vozilima i sl.

Ledna vatra ostvaruje se iz pozadine u leđa neprijatelja. Primjenjuje se prije svega ubacene jedinice, jedinice u zasjedi i jedinice koje izvode obuhvat u kombinaciji s nekim drugim vrstama vatre. Kosa, bočna i ledna vatra pored materijalnog imaju i velik psihički utjecaj na neprijatelja.

Frontalna vatra je vrlo pogodna za djelovanje po dubokim ciljevima (pješake i motorizirane kolone) gdje se u potpunosti koristi dubina snopa i brišani prostor oruda.

Svaka vatra daje povoljne rezultate ako se ostvaruje iznenada i ako je masovna (ostvaruje se brzom i plotunskom paljbom).

Prema taktičkoj namjeni vatra može biti: zaprečna, koncentrična i zasjedna.

Zaprečna vatra se primjenjuje u obrani, ispred prednjeg kraja i u dubini, i u napadu za odbijanje protunapada i za osiguranje krila i bokova. U obrani bataljuna priprema se i ostvaruje glavna zaprečna vatra. Organizira se ispred prednjeg kraja obrane, u

pojasu dubine do 400 m. Njezin zadatak je da neprijatelju nanese što veće gubitke i odbije napad njegovih borbenih vozila i pješastva. U njoj moraju sudjelovati sva borbeno sredstva, otvara se i prekida samo na zapovijed zapovjednika jedinice, koji je i organizira. Odjeljenje u pojasu glavne zaprečne vatre ostvaruje zaprečnu vatra u zoni svog djelovanja.

Koncentrična vatra je jednovremeno djelovanje većeg broja vatrenih sredstava na značajan cilj, jedan veći ili nekoliko manjih, grupiranih na malom prostoru. Nužno ju je organizirati na vrijeme, prije ili u toku borbe, na mjestima gdje se ostvaruju značajniji ciljevi.

Zasjedna vatra se organizira u obrani i u napadu, a ostvaruje se iznenadno na što kraćem odstojanju. Organizira se ispred prednjeg kraja obrane, u međuprostorima, na krilima, bokovima i u dubini rasporeda postrojbi. Za učinkovitost zasjedne vatre presudno je iznenadenje, pa tajnost njenog pripremanja ima veliki značaj.

Ove tri vrste vatre, zaprečna, koncentrična i zasjedna su masovne vatre. Nužno ih je ostvarivati brzom i plotunskom paljbom.

Prema vrsti cilja po kojem se ostvaruje, vatra može biti protupješaka, protuoklopna i protuzračna.

Pješako odjeljenje ostvaruje iz cjelokupnog naoružanja protupješaku i protuoklopnu vatra. Vatra protiv ciljeva u zračnom prostoru ostvaruje samo onda kada zrakoplovna sredstva napadaju odjeljenje.

Upravljanje vatrom i pokretom čini osnovu zapovijedanja odjeljenjem.

Upravljanje vatrom sadrži organiziranje vatre prije početka borbe i rukovođenje vatrom u toku borbe. Organiziranje vatre streljačkog oružja nužno je provesti tako da se ona uklopi u sustav vatre cjelokupne jedinice, i da se osigura uskladenost vatre streljačkog oružja i vatre sredstava za podršku, protuoklopnu borbu i protuzračnu obranu. Sustav vatre mora odgovarati sredstvima i načinu djelovanja neprijatelja, osobinama zemljišta, preprekama, zemljišnom manevru jedinice, vremenu ostvarivanja (noć, dan) i realnim mogućnostima vatrenih sredstava.

Upravljanje vatrom odjeljenja je osnovna i najvažnija obveza zapovjednika u borbi.

Zapovjednik promatra bojište, bira ciljeve i određuje vatrena sredstva i vrstu streljiva za njihovo uništenje. Nakon utvrđenog stanja daje zapovjed jed za otvaranje i prekid vatre, prati učinkovitost vatre, vrši popravke i manevar vatrom. S obzirom na procjenu situacije pravovremeno premješta postrojbu ili sredstva na naredni ili pričuvni položaj. Neprekidno prati stanje popune streljivom i organizira pravodobnu opskrbu što osigurava neprekidnost borbenog djelovanja.

Radi upravljanja vatrom, zapovjednik odjeljenja u svojoj zoni djelovanja koristi orijentire koje je dobio od zapovjednika voda (satnije) ne mijenjajući im numeraciju, a ako treba određuje i svoje orijentire koje posebno označava (daje ih opisno, npr.: orijentir dalekovod, orijentir rub šume i sl.). Pored toga, mora odrediti signal za otvaranje vatre, a prema potrebi i linije otvaranja vatre. Ciljeve pokazuje pomoću orijentira, obilježavajućeg streljiva, signalnih sredstava, uočljivih objekata i sl.

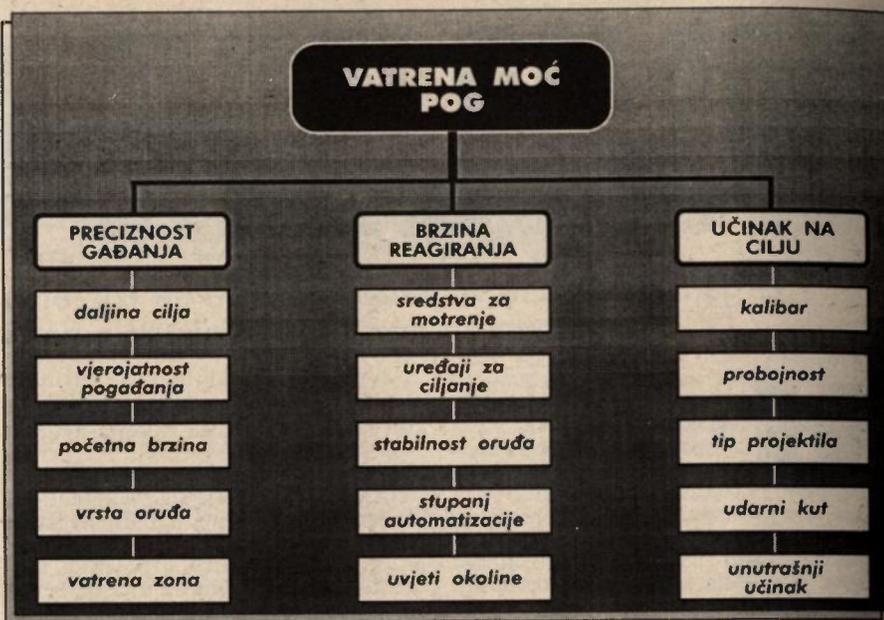
Pod disciplinom vatre podrazumijeva se točno izvršenje zapovijedi za otvaranje vatre i prekid vatre, ispunjavanje tehničkih propisa o režimu vatre i uporabi oružja, motrenje rezultata i popravak vatre, samostalno otvaranje i prijenos vatre pri pojavi iznenadnih ciljeva i štednja streljiva. Disciplin vatre se neizostavno mora štovati.

Zapovjednik odjeljenja za protuoklopnu borbu neprekidno mora imati u vidu vatrenu moć svog odjeljenja, a ona se ogleda u tri osnovne značajke (shema 1): **preciznost gađanja, brzina reagiranja i učinak na cilj.**

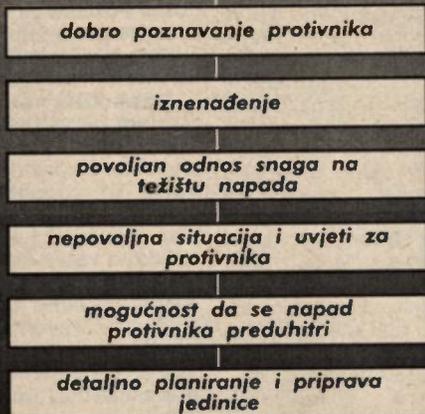
Protuoklopno odjeljenje za učinkovito djelovanje po neprijateljskim ciljevima, neizostavno treba procijeniti u kojoj su mjeri zadovoljeni neki osnovni uvjeti koji će pridonijeti uspješnosti POG (shema 2).

Osnovni zadatak koji se postavlja pred zapovjednika POG je da se u različitim borbenim situacijama uništi neprijateljsko oklopno vozilo, a da se pri tome pretrpe minimalni ili nikavi gubici u ljudstvu i orudu.

Kao nosioci Poborbe u sklopu protuoklopnog odjeljenja pojavljuju se sredstva za blisku protuoklopnu borbu, ručni bacači, tromblonske kumulativne mine, ručni raketni bacač, bestrzajni topovi. Značajnu ulogu u vođenju POborbe igra i poznavanje taktičko-tehničkih osobina neprijateljskog oklopnog sredstva, naročito u njegovoj uspješnosti savladavanja terena. Pod time se podrazumijeva uspješnost, tj. teškoće pri savladavanju mekih i moćvarnih zemljišta, što upućuje na najvjerovatniji pravac nastupanja neprijateljskih oklopnih sredstava. Uzima-

OSNOVNI UVJETI KOJI PRIDONOSE USPJESNOSTI DJELOVANJA POG

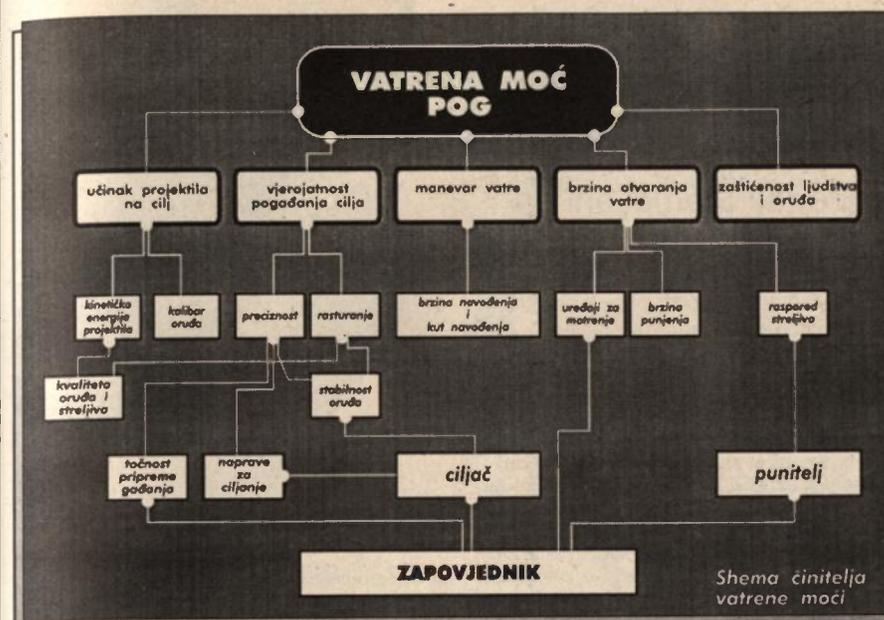
jući to u obzir, na tim pravcima se postavljaju protuoklopna minska sredstva i provodi zaprečavanje. Borbeno djelovanje se izvodi iz zasjede. Od velikog značaja je i godišnje doba, količina i vrsta padavina što utječe na tvrdoću tla i maskiranje tog odjeljenja za protuoklopnu borbu.

Pri izvođenju napada ili obrane protuoklopna sredstva nužno je grupirati se uzduž oklopnoprotodnih pravaca na cijeloj dubini. Ako je zemljište u cijeloj zoni oklopnoprotodno, dio protuoklopnih snaga formira se i drži u pričuvni i pripravno da djeluje u svim pravcima.

Kao ilustrativan primjer može poslužiti prikaz utjecaja okoline i meteoroloških uvjeta na smanjenje borbene gotovosti neprijateljskog tenka M84.

Ograničenja koja nameću šumsko-močvarna zemljišta za kretanje tenka M84

Tenk M84 pri vožnji po šumsko-močvarnom zemljištu nastoji se pridržavati sljedećih pravila. Masivne guste šume nastoji savladati koristeći se proplancima i šumskim putovima ili obilaženjem po rubu šume. Kroz niske šume kreće se manjom brzinom, lome-

ći drveće prednjim dijelom tenka. Po rijetkoj šumi kreće se između drveća, a kad nema mogućnosti zaobilaska, ruši pojedina stabla. Obara krupna stabla sredinom prednjeg dijela tenka pri niskom stupnju prijenosa, okrenuvši kupolu odozad.

Po isječenoj i izgorjeloj šumi kreće se pri niskom stupnju prijenosa i nastoji izbjeći niz prepreka u vidu izgorjelih panjeva i kamenja, koja u značajnoj mjeri mogu stvoriti oštećenja na gusjenicama. Značajno je uočiti da ga prirodna prepreka prisiljava na promjenu pravca kretanja. Poznavanjem okolnog terena na taj način zapovjednik odjeljenja za protuoklopnu borbu saznaje najvjerovatniji put kojim će se oklopno vozilo kretati, i omogućuje sačekivanje u zasjedi čime se postiže iznenađenje. Prepreke koje smanjuju brzinu kretanja tenka, povećavaju učinkovitost gađanja našeg protuoklopnog oružja. Smisao prepreke nije da trajno zaustavi tenk, već da smanji njegovu brzinu kretanja kako bi se povećala vjerojatnost pogađanja.

Moćvarne dijelove zemljišta tenk M84 po mogućnosti zaobilazi. A ako je to nemoguće, nastoje ih savladati tek nakon detaljnog izvidanja, što u značajnoj mjeri smanjuje dinamiku njegovog djelovanja, a nama omogućuje potpuno kontroliranje situacije. Ovdje treba biti vrlo oprezan jer neprijatelj zna često iskoristiti ovakve terene koji se čine neprohodnim za iznenađene napade s bokova i leđa. To nameće potrebu da zapovjednik ovakve situacije nikad ne shvaća kao potpunu prednost za svoje snage. Nužno je postaviti dodatna osiguranja na bokove i leđa jer treba imati u vidu da i neprijatelj računa sa iznenađenjem. To ne znači da će neprijatelj kroz moćvarno

zemljište poslati svoja oklopna sredstva, ali može poslati diverzantske jedinice koje će nastojati ukloniti naše zasjede na pričuvnim tenkoprotodnim pravcima. Ovo nameće potrebu da zapovjednik svoju zonu odgovornosti promatra u cjelini, kao sustav olakšavajućih i ograničavajućih činitelja i za nas i protivnika, i na osnovu toga predviđa razvoj događaja s manjom ili većom vjerojatnošću njihovog događanja. Iskustva iz nekih prijašnjih ratova kazuju upravo da su pravci koji su bili teško prohodni vrlo često korišteni kao glavni pravci djelovanja, jer je dotična strana faktorom iznenađenja nastojala stvoriti određene učinke koji su za suprotnu stranu često bili i kobni.

Vožnja tenka u planinskim uvjetima

Velike uspone nastoji savladati u najnižem stupnju prijenosa, izbjegavajući promjenu stupnja prijenosa, zaustavljanje i zaokretanje. Male uspone i nizbrdice nastoji savladati u što je moguće većem stupnju prijenosa. Radi sniženog zračnog pritiska na planinskom zemljištu, postoji mogućnost da dođe do povremenog aktiviranja parozračnog ventila i gubljenja tekućine za hlađenje, a što uvjetuje zaustavljanje tenka. Po planinskim putovima tenk se nastoji voziti uz stranu suprotnu od provalije. Na usponima i padinama veće dužine odstojanje između tenkova iznosi 70-100 m. Na serpentinama se odstojanje između tenkova može i smanjiti. U savladavanju strmih uspona i padina u koloni, tenk ne smije početi savladavanje uspona (i padine) dok prednji tenk ne savlada tu prepreku. Na dijelovima puta s nepreglednim krivinama, tjesnacima i drugim opasnim mjestima, zapovjednik mora upravljati kretanjem tenka, krećući se ispred njega, a pri prolasku kroz tje-

snace kupolu okreće na suprotnu stranu od smjera kretanja. Savladavanje planinske rijeke tenk izvodi pod kutom od 30° u odnosu na obalu, zaokrete mora izvoditi krajnje pažljivo kako bi izbjegao pucanje i spadanje gusjenice, radi upadanja kamenja među potporne točkove.

Pri kretanju po bespuću bira dijelove s najmanjim kutom uspona, pada i bočnog nagiba kamenja i s najmanjim količinama kamenja. Udari pod tenk od kamenja mogu dovesti do ugibanja poda i narušavanja položaja agregata i mehanizama.

Na suhom terenu i plitkom snijegu na usponima, padinama i bočnim nagibima bira za kretanje dijelove puta pokrivene raslinjem. Pri raskvašenom zemljištu bira kamenite dijelove.

Pri savladavanju putova sa zasipima (zatrpan obrušeni obalama) ili odronima prisiljen je izviditi put i ako je neophodno pristupa raščišćavanju.

Za zaustavljanje tenka bira bezopasna mjesta s najmanjim kutom uspona, spuštanja ili bočnog nagiba i s tvrdom podlogom.

Po mogućnosti vještačkim preprekama najbolje je zaustaviti tenk u tjesnacima, na uskom putu, kod oštih krivina i na mjestima mogućeg odrona.

Vožnja tenka u uvjetima ograničene vidljivosti

U uvjetima ograničene vidljivosti (prašina, magla, dim, snježna oluja) radi osvjetljavanja puta, prisiljen je koristiti i vidljivo svjetlo. Pri kretanju u koloni, radi izbjegavanja sudaranja, kreće se s povećanim razmakom i s uključenim obilježavajućim svjetlima.

Savladavanje prepreka

Pošto i protivnik zna da se sve prirodne i umjetne prepreke najčešće nalaze pod vatrom, i on će se nastojati pridržavati određenih pravila pri savladavanju prepreka.

Prilaženje preprekama i odlaženje od njih nastoje vršiti maksimalno mogućom brzinom koju teren dozvoljava. Pri prilaženju preprekama uvijek će se nastojati koristiti skrivenim prilazima. Prepreke će uvijek nastojati savladati pod pravim kutom, i izbjegavati će promjenu stupnja prijenosa na preprekama, te neće zaustavljati tenk prije i poslije prepreke. Pri savladavanju prirodnih i umjetnih prepreka, cijevi topa će dati maksimalnu elevaciju, ili okrenuti kupolu da izbjegne zabijanje cijevi u zemlju.

Slična analiza moguća je i za druga oklopna i bojna sredstva. To neizostavno nameće potrebu analize protivnika i njegove tehnike. Uzimajući sve okolnosti u obzir postizemo uništenje prvim projektilom. Na taj način protivnik nema mogućnosti uzvratiti.

TIHOMIR BAJTEK

RAČUNALO U NAPRTNJAČI

Kompjuter i ostali elektronski uređaji utemeljeni na mikročipu postaju dio standardne vojne opreme

Časnik očajno lupa po tastaturi računala kako bi borbenim zrakoplovima predao koordinate ciljeva napada. Ne uspijevajući dobiti vezu, nervozno odgurne elektronski uređaj i požuri do obližnje telefonske govornice. Preko telefonske centrale naruči razgovor s višim časnikom u domovini. U vojnom zapovjedništvu Fort Bragg (Savezna država North Carolina, SAD) našao se je netko tko je potrebne podatke prenio pilotima u zraku.

To se je doista dogodilo 1983. za vrijeme američke invazije u Granadi. Druge jedinice imale su tada problema s (inkompatibilnim) radio uređajima, različitim i nesloživim sustava. Ti sustavi nisu mogli zajednički funkcionirati, tako da je bilo vrlo teško koordinirati zajedničke akcije zrakoplovstva, mornarice i kopnenih jedinica vojske.

Samo osam godina kasnije, u Perzijskom zaljevu, sve je bilo potpuno drukčije. Borbeni zrakoplovi bili su puni »high-tech«-a, a elektronska oprema na tlu bogatija i brojnija. U uporabi je bilo tisuće srednjih i malih računala: prijenosna osobna računala (LAP-TOP) predstavljala su standardnu opremu svakog zapovjednika savezničke vojske.

Pokretna računalska središta protuzračnih raketnih sustava »Patriot«, smješteni u klimatizirana vozila, samo su jedan nezgrapn primjer opsežne kompjuterizacije. Na frontu su se našla brojna mala računala, naj-

većim dijelom standardni PC – prilagodeni za vojnu uporabu:

– Mala navigacijska računala, npr. tvrtke »Magellan« ili »Trimble Navigation« (jedva veći od daljinskog upravljača TV, ali učinkoviti kao IBM-PC) služe za orijentaciju i točno usmjeravanje u kopnenim borbama. Pomoću njih mogu se dobiti podaci o vremenu i položaj sa satelita koji kruže oko zemlje na visini od 17.000 km.

– Laptop računala tvrtke »Grid Systems« koriste se za izračunavanje koordinata topničkih ciljeva. Piloti borbenih zrakoplova planiraju svoje napade na ovim prenosima PC, a naprijed istaknuti izviđači ih koriste za brzi prijenos informacija u navodnju vatre na cilj.

– Iza borbenih linija prijenosna računala koriste se za vođenje liste gubitaka i izračunavanje potrebnog goriva za helikoptere. Podaci se putem telekomunikacijskih satelita prenose u banku podataka (Pentagon) i služe za organizaciju slanja dopunskog materijala i goriva.

Oružane snage SAD raspoloža s ogromnom mrežom računala – od »Worldwide Military Command and Control System« (opća mreža podataka oružanih snaga), preko »Tactical Army Combat Service Support Computer System« (TACCS) sve do »Airborne Battlefield Command Control Center« s kojim se međusobno elektronski koordiniraju operacije zračnih, suhozemnih i pomorskih snaga. Složeni sustav prijenosa podata-

ka, od zapovjedništva sve do rovova u prvim borbenim linijama, vrlo je osjetljiv. Jedna greška u programu ili rukovanju, neispravan čip ili prašina u kućištu računala može izazvati katastrofalnu lančanu reakciju.

Poneko računalo u cijelom sustavu se »izgubi« ako ga vojnici uporabe za računalske igre. Ustanovljene su i brojne zaraze računalskim virusima: putem diskete za igru sakriveni program sabotaze neopaženo se prenosi u računalo.

Poseban odjel »C3« u Pentagonu (Joint Tactical Command, Control and Communications Agency) osnovan je specijalno za koordinaciju u primjeni računala oružanih snaga – radi otklanjanja kvarova i oštećenja. Strategija u nabavi: gdje god je moguće, koristi se dovoljno ispitani standardni software iz građanskog okruženja. Takav način militarizacije onemogućuje ljute protivnike rata da javno osuduju odabrane isporučitelje elektronske opreme. ŽELJKO MEDVEŠEK

Navigacijsko računalo »Magellan« upotrebljava se za orijentaciju u kopnenim borbama

Kompjuterski vojni sustav TACCS – taktička potpora u borbi

NEVIDLJIVI ZRAKOPLOV

Avion nazupčenih krila u obliku strijele pod kutom od 45° novi je proizvod američke vojne industrije

Iako su elektroničari i aerodinamičari kod razvoja B-2 bili međusobno zavisni, zahtjevi kod elektronske opreme bili su znatno veći od izazova za one druge: tehnika je potrošila 44.000 sati ispitivanja elektronike, dok su modeli različite konfiguracije ispitivani u zračnom kanalu »samo« 24.000 sati. Izvršeno je 120.000 mjerenja na presjecima, modela, kako bi se pronašla najmanja moguća silueta aparata.

Sve u svemu, B-2 je morao posjedovati što manje »vidljivu« površinu za radarska i infracrvena osjetila. Koristeći te podatke ispitivanja inženjeri su se mogli odreći gradnje prototipa u manjem mjerilu.

Prvi ispitni let prototipa B-2 izvršen je 1989. Letjelica s određenim poboljšanjima vinula se je u zrak već 1990. Tada su američke zračne snage (USAF) naručile prvih 15 »nevidljivih« bombardera, uz cijenu od 25 milijardi USD! Tadašnji dogovori velikih sila o razoružanju znatno su usporili gradnju B-2, iako su konstruktori uporno obrazlagali opravdanost cijelog projekta. Njihovi argumenti bili su, da takve letjelice mogu vrlo elastično odgovoriti na moguće opasnosti, a mogu upotrebljavati i konvencionalno oružje. Osim toga, protivnička strana mora svoju radarsku mrežu (i troškove) udvostručiti ako želi sačuvati svoj teritorij od naleta B-2.

ŽM

ZAŠTITNA ELEKTRIČNA PALICA

Prvi hrvatski Elektrošok protektor

Mnogi su hrvatski inovatori, obrtnici, tehničari i stručnjaci svih profila pokušavali tijekom ovog rata pomoći svojoj domovini izradom raznih oružja i oruda, koja je moguće koristiti tijekom obrambenog rata. Radilo se tu o svekolikim vrstama naoružanja i opreme, od minobacača, ručnih bacača, automatskih pušaka i pištolja, do oklopnih kamiona, kaciga i dijelova uniformi. Uz to, na hrvatskom se tržištu pojavio i niz predmeta za samozaštitu građana, kao što su pancirne košulje raznih vrsta i namjena, od onih koje se nose ispod odijela do neprobojnih za svu vrstu streljiva koje se koriste na bojištima. Pojavio se i jedan zanimljiv uređaj, koji u inozemstvu dosta upotrebljavaju policijske postrojbe, dok je u nas prilično nepoznat – zove se Elektrošok protektor. Služi za samozaštitu korisnika od fizičkog napada, vrlo je učinkovit, nije skup i može ga koristiti svatko, od gostioničara koji ima problema s kasnim gostima, do djevojaka koje se same vraćaju kući u opasnije dijelove grada.

Elektrošok protektor izradio je privatni poduzetnik Mario Haber iz Samobora, koji je na tu ideju došao znajući za popularnost i korisnost takvih naprava u inozemstvu, gdje ne predstavljaju nikakvu rijetkost. »Niz policijskih agencija u svijetu snabdjeveno je uređajem za osposobljavanje na bazi električne energije. Ovaj uređaj nije oružje u strogom smislu te riječi, a pojavljuje se pod različitim nazivima, ovisno o udaljenosti na kojoj djeluje i količini energije koju proizvodi: stun

gun, taser, blaster, intimidator, elektrošok protektor. U nas je poznatiji kao električna palica. Vrlo je djelotvoran u bliskoj borbi i u prednosti je nad sličnim sredstvima za samoobranu, kao što su plinski pištolji, osobni alarmi, sprejevi-nadražljivci i slično. Važno je pripomenuti da djeluje trenutačno i da ne nanosi nikakve trajnije posljedice«, objašnjava g. Haber, kojeg smo pronašli na njegovom radnom mjestu u Obrtničkoj ulici u Samoboru.

Inače, ovakav se uređaj prvi puta pojavio tijekom šezdesetih godina i to kao samoobrambeno sredstvo pilota zrakoplova, koji su njime trebali onesposobiti otmičara. Jasno, od tada do danas električne palice, usavršene su toliko da stanu u džep i da su vrlo pouzdane. Prvi hrvatski Elektrošok protektor provjeren je u nizu situacija i danas se nalazi u slobodnoj prodaji. Napaja se baterijom od 9 V i uključuje se jednostavnim pritiskom na prekidač. Kad je uključen, njime treba jednostavno dotaknuti napadača, koji trenutačno osjeti bol, kontrakciju mišića, gubitak mišićne kontrole, mentalnu konfuziju i dezorijentaciju. Ukratko, obrana je vrlo uspješna, a ne ostavlja trajne posljedice na napadaču. »Pokus pod liječničkom kontrolom pokazali su da ni osoba vrhunskih psihofizičkih sposobnosti, upoznata karakterom prijatelja, nije mogla ispaliti hitac iz pištolja dok je bila pod djelovanjem struje. Bitno je da protektor ne nanosi nikakve trajne ozljede, osim dubokog straha da se udar ne ponovi«, veli g. Haber.

Valja napomenuti da su uređaji ove vrste domaće proizvodnje jeftiniji od zapadnih.

D. G.

Elektrošok protektor

KARAKTERISTIKE

napajanje baterije 9 V
izlazni napon: 1000 V
potrošnja: 250 mA
veličina: 200 mm x 10 mm
neto težina: 120 g
pakiranje: 230 x 40 x 40 mm
garancija: 12 mjeseci
Patent No 3 803 483 i 4 253
132

OŠTEĆENJA HLADNOĆOM

Oštećenja hladnoćom su posebno česta u vojsci, napose u ratnim vremenima. Hladnoća može oštetiti organizam na dva načina; smrzavanjem, kada nastupa opće hladenje cijelog tijela, te smrznućem pojedinih dijelova tijela.

Normalna temperatura ljudskog tijela iznosi u prosjeku oko 36,6 stupnjeva Celzijusa. Smrznuće nastaje onda kada ta temperatura padne ispod 35 stupnjeva. Osoba koja se smrzava trese se od hladnoće, osjeća umor i malaksalost. Mogu se javiti prividenja. Slijedi neodoljiva želja za snom, tako da osoba koja se smrzava zaspi na snijegu ili hladnoj zemlji. Zbog daljnjeg hladenja dolazi do postupnog prestanja disanja, a potom i rada srca.

Ako je prestalo disanje, prva se pomoć sastoji u davanju umjetnog di-

sanja. Smrznutu osobu valja unijeti u zagrijanu prostoriju. Oprezno mu se skine odjeća i obuća, te se pokrije toplim pokrivačem. Daju mu se topli napici. Trljanje snijegom smrznute osobe je pogrešan i štetan postupak.

Oštećeni pojedini dijelovi tijela hladnoćom zovu se smrztotine. Najčešće dolazi do smrzavanja šake, stopala, uške te nosa. Kod smrztotina dolazi do oštećenja kože koje može biti popraćeno oštećenjem potkožnog tkiva. Prema dubini oštećenja razlikujemo četiri stupnja. U početku svi stupnjevi izgledaju jednako, a puna težina oštećenja očituje se tek poslije više sati ili dana. Postupak pružanja prve pomoći jednak je za sve stupnjeve.

Najprije dolazi do osjećaja bolova i peckanja u prstima i u ostalim ranije navedenim najizlož-

nijim dijelovima tijela. Prestanak bolova obično znači smrznuće navedenih dijelova tijela. Smrznuti dijelovi su hladni, blijedi, tvrdi, ukočeni i gotovo posve neosjetljivi. Smrznute dijelove tijela treba uroniti u vodu zagrijanu do temperature ljudskog tijela. Povrijeđeni treba sam pokušati pokrenuti smrznute dijelove kako bi poboljšao krvotok u njima. Kada se smrznuti dijelovi odmrznu, valja ih oprati toplom vodom i sapunom, osušiti čistim ručnikom ili krpom, zatim omotati gazom ili čistom vatom te labavo oviti zavojem. Poslije odmrzavanja smrznuti dijelovi počinju oticati, svrbe, bole, mogu se pojaviti plikovi, a u najtežim slučajevima nastaje gangrena.

U okviru pružanja prve pomoći ne poduzima se više ništa, daljnju obradu prepuštamo stručnom osoblju.

Ozeblina su lakši stupanj oštećenja od smrztotina, jer ne dolazi do smrzavanja tkiva. Prisutan je osjećaj pečenja, koža je crvena, a mogu se stvoriti i mjehurići.

Postupak pružanja prve pomoći je isti kao kod smrztotina.

Od velike su važnosti mjere sprečavanja oštećenja hladnoćom. Odjeća i obuća moraju biti ugodne, suhe i prostrane. Stopala, uške, šake i ostali dijelovi tijela mažu se vazelinom ili nekom drugom mašću (postoje i posebne masti za zaštitu od smrzavanja). Vojnici izloženi hladnoći trebaju biti obilno hranjeni toplom hranom visoke kalorične vrijednosti. Potrebno ih je što je moguće kraće izlagati niskim temperaturama što postizemo čestim smjenjivanjem, napose na mjestima na kojima se stoji i miruje.

DINKO ROGULJ

POKRETNNA INTENZIVNA STANICA

Nosila za ranjenike i povrijeđene bila su do sada najjednostavnije transportno sredstvo na svijetu. Zahvaljujući Siemensu pretvorena su u suvremeni tehnički i medicinski uređaj, koji potpuno nezavisno osigurava disanje, nadzor i opskrbu pacijenta i neograničenu pokretljivost.

Ova pokretna intenzivna stanica (SINTRA) omogućuje transport pacijenta u zraku ili u cestovnim vozilima prve pomoći. Srce sustava je aparat za disanje, uz to u njoj se nalazi aparat za kontrolu, crpke za infuziju, isisivač i uređaj za oživljavanje, kao i oprema za opskrbu električnom energijom i kisikom.

POŽEŠKA 123. IDE DALJE!

U galeriji »Zvonimir« otvorena je 21. ožujka izložba pod nazivom »Požega i njena 123. brigada«. Izložbu je otvorio pomoćnik ministra obrane brigadir Slobodan Praljak, u nazočnosti dijela pripadnika 123. brigade, predstavnika Uprave IPD-a, te brojnih Požežana i ljubitelja ovoga slavonskoga grada.

Izložba je obuhvatila fotografije, video-zapise i dokumente iz domovinskog rata te izbor autentičnih dokumenata iz bogate povijesti Požege, a postavu je izvela IPD služba 123. brigade, u suradnji sa Zavičajnom zajednicom Požege i galerijom. O Požegi, baroknom gradu, koji je 700 godina bio sjedište županije, nadahnuo je govorio brigadni IPD-ovac i jedan od organizatora obrane Požege Ante Božić. Govoreći o 123. brigadi s dužnim pijetetom podsjetio je na tridesetčetiri poginula borca, dodavši pri tome da o njima nema fotografija zato što su i dalje živi u svijesti svojih suboraca. I onih 296 ranjenih, od kojih se dio vratio u brigadu a dio se oporavlja, pridonijeli su uspjesima ove brigade.

MIRJANA KURETIĆ

O stvaranju i borbenim uspjesima 123. brigade govorio je i njen prvi a sada bivši zapovjednik Miljenko Crnac. Ova brigada počela se stvarati već u srpnju prošle godine i to od 63. samostalnog bataljuna. Obranu Požege počelo je osamnaest boraca, a danas 123. brigadu čine prekaljeni borci sa svih ratišta Hrvatske.

Sadašnji zapovjednik brigade Zdenko Farkaš obračunajući se nazočnima naglasio je da, usprkos tome što ovu brigadu čine ljudi koji nisu profesionalni vojnici, postoji i dalje spremnost za borbu, ali na zapovijed se čeka.

Pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske brigadir Slobodan Praljak obračunajući se prvenstveno borbama založio se za depolitizaciju Hrvatske vojske i za postizanje najvišeg stupnja spremnosti za obranu domovine. Izrasli smo u vojnu silu, ali ćemo slobodu na cijelom svojem teritoriju sada pokušati ostvariti političkim putem. Ukoliko to neće biti moguće, ići ćemo drugim putem, naglasio je brigadir Praljak, te zaključio da Hrvatska ide dalje. I požeška 123. ide dalje.

STANKO HERCEG

HRVATSKI DOMOBRAN

Možda je najistinskiji pojam i izraz kojim se hrvatski vojnici označava borbeno i karakterno upravo riječ i naziv hrvatski domobran. Svuda gdje su Hrvati izgradili svoj dom i svuda gdje se je očitovala njihova energija u izgradnji autentične kulture, bilo je u presudnim vremenima odlučnosti da se hrabro po cijenu žrtava obrani mir i toplina vlastitog doma.

Zbog toga je Hrvatski vojnici uvijek i svuda bio Domobran, kao što je hrvatski čovjek od uvijek štovao zemlju i dom svojeg susjeda. Domobraniteljska narav hrvatskog vojnika iskazala se i izvan krvavog povijesnog konteksta obrane matice domovine.

Svuda gdje je povijesna sudbina, a napose prodor osmanli-

skih Turaka u hrvatski povijesni prostor, otjerala hrvatske etničke skupine daleko od matice domovine, hrvatski čovjek se i

u sredinama drugih zemalja iskazao prvenstveno kao domobran, braneci od napadača svoj dom i dom svojeg susjeda.

Bilo je tako i onda kada su se unatoč ovakvim moralnim utemeljenjima, poradi širih međunarodnih odnosa snaga gutale i gorčine poraza. Tako je bilo i u tijeku I. svjetskog rata na području današnje Rumunjske.

Tamo kod Temišvara u selu Rekaš već 500 godina živi mala skupina Hrvata. Ovi »Sokački Hrvati«, kako sebe nazivaju, udarili su temelje mjestu Rekaš, a u dugim kasnijim stoljećima branili su ga od napadača i uzurpatora svih vrsta. Hrvatski domobran iz Rekaša istaknuo se i u I. svjetskom ratu kao hrabar i čestit vojnici u okruženju punom razularenih i pljačkarskih soldateski.

Svjedoči o tome i spomenik ispred mjesne crkve u Rekašu,

gdje katolički svećenik Nijemac svake nedjelje i danas za malobrojne i preostale Hrvate govori takozvanu »Sokačku misu« na hrvatskom jeziku. Na spomeniku je dugačak popis s jedne strane hrvatskih vojnika domobrana, s druge strane Nijemaca, a na trećoj strani poginulih Madara. Najduži je spisak u kamen urezanih imena hrvatskih domobrana.

Još i danas iz nekog kućnog albuma ili stare škrinje izroni fotografija s likom hrvatskog domobrana. Fotografija koja ne potiče samo sjetna razmišljanja o sudbini Hrvata izvan Hrvatske, nego i razmišljanja o liku Hrvata domobrana, koji se, ma gdje bio i u koje vrijeme se javljao uvijek i svuda radi samo jedno — a to je obrana svojeg doma!

IVAN BEŠ

117. BRIGADA RATUJE I PEROM

Koprivnički »Gardist« prvi je hrvatski vojni list

Hrvatska je vojska za proteklih ratnih mjeseci objavila zaista mnogo vojničkih listova, biltena, brošura i pisanih informacija uopće. Točnije, mnogi su bataljuni, brigade i druge postrojbe Hrvatske vojske i u tijeku najžešćih ratnih napadaja podmuklog srbo-komunističkog agresora brinuli o izdavanju svojih listova, u kojima su poglavito za svoje vojnike tiskali sve relevantne informacije o recentnim zbivanjima. Uopćeno rečeno, taj se hrabri hrvatski ratni tisak bavio svim pitanjima koja su zanimala hrvatske vojnike. Dakle, i naoružanjem, i zbrinjavanjem ranjenika, i prehranom, i mobilizacijom, i kulturnim aktivnostima gdje ih je bilo. Naravno, sve je to zajedno davalo hrvatskim vojnicima potvrdu da se bore za slobodu i pravdu, iako su pripadnici Hrvatske vojske od početka znali zašto se bore.

Jedan od najprofesionalnijih listova Hrvatske vojske koji je dospio u našu redakciju svakako je »Gardist«, glasilo 117. brigade Hrvatske vojske iz Koprivnice. »Gardist« je dvotjednik, tiskan u A4 formatu, s naslovnicom u dvije boje, u »Koprivničkoj tiskari«. Sadrži dvanaest stranica. Glavni i odgovorni urednik lista »Gardist« poznati je hrvatski novinar Mladen Pavković, autor nekoliko publicističkih knjiga. Valja reći da je »Gardist« bio prvi hrvatski vojni list. Pokrenut je i prije našeg »Hrvatskog vojnika«, a dosada je iz tiska izašlo 17 brojeva.

Uređivačka koncepcija »Gardista«, koliko vidimo, zasni-va se na tiskanju kraćih priloga o aktualnim zbivanjima u 117. brigadi Hrvatske vojske ili o događajima u Koprivnici koji imaju veze s tom vojnom postrojbom. Na naslovnici se, u pravilu, tiska efektna crno-bijela fotografija, kao i svojevrsna »izjava dana«, kao ona Vladimira Seksa da »Tiha voda brege dere, a 117. četnike!«

Na prvih nekoliko stranica objavljuju se izvještaji iz brigade, razgovori s hrvatskim časnicima, foto-reportaže s prve linije fronte, kao i vijesti iz kulturnog života. Primjera radi, u posljednjim brojevima »Gardista« istaknuto mjesto dobila je izložba slika koje su istaknuti hrvatski umjetnici darovali u korist 117. brigade. Posljednje stranice lista posvećene su obrazovanju i rasonodi vojnika, pa objavljuju podlistke o vrstama oružja, ljekovitom bilju, pjesme, križaljku, a nađe se prostora i za jelovnik koprivničke vojarne.

U svakom slučaju »Gardist« je tako napravljen da može zainteresirati sve Koprivničane koji su obukli vojničku odoru, kao i novake u tamošnjoj vojarni. Profesionalnih zamjerki na list niti ne može biti. Koprivnički novinari zaista su pokazali kako se u obrani domovine upotrebljavaju novinske informacije. Poznato je, naime, da pravodobno informiranje u ratu ima presudnu ulogu u moralnom i psihološkom smislu, jer se i širenjem istine tuče po neprijatelju.

U narednim brojevima našeg lista pisat ćemo i o drugim listovima postrojbi Hrvatske vojske

DUBRAVKO GRAKALIĆ

VONJU PUŠČANIH CIJEVI

Na praznoj, pustoj cesti
vonj pušćanih cijevi
zaostao iza ubojica
poput vonja smradnih vučina
u grmlju kojim prođe čopor.

Možda nikad neću se domoći
skromne izbe za nesiguran san
u kojem crvi, psi i ose
raznose mi truplo poput tanadi
uranjajući u tkivo i u žilje.

Na praznoj, pustoj cesti
u vonju pušćanih cijevi
dok sam možda kome na nišanu
obuzima me prošlost kao povijest
ispisana crnom strojnicom.

DUBRAVKO HORVATIĆ

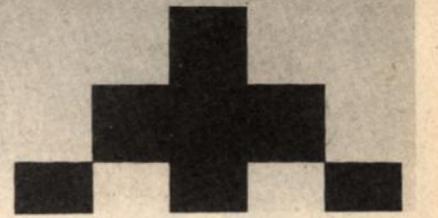

POSTTRAUMATSKI
STRESNI
POREMEĆAJI

MEDICINSKA
REHABILITACIJA
RANJENIKA

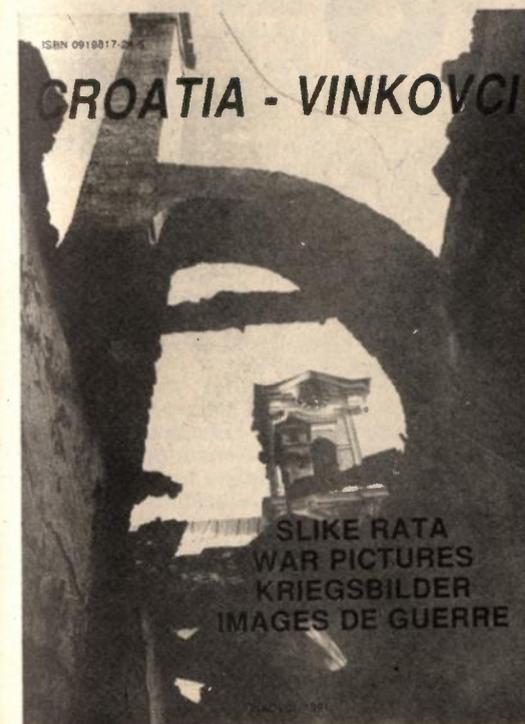
BOLESNIKA
U RATNIM UVJETIMA

NOVE TISKOVINE UPRAVE ZA IPD

Uprava za informativno-psihološku djelatnost Ministarstva Republike Hrvatske nastavlja svoju nakladničku produkciju. »Djeca u ratu«, »Posttraumatski stresni poremećaji«, »Medicinska rehabilitacija ranjenika i bolesnika u ratnim uvjetima« novi su nazivi brošura namijenjenih djelatnicima IPD službi u operativnim zonama i brigadama.

Knjiga »Djeca u ratu«, zbog interesa šire javnosti, distribuira se posredstvom »Vjesnikove« prodajne mreže.

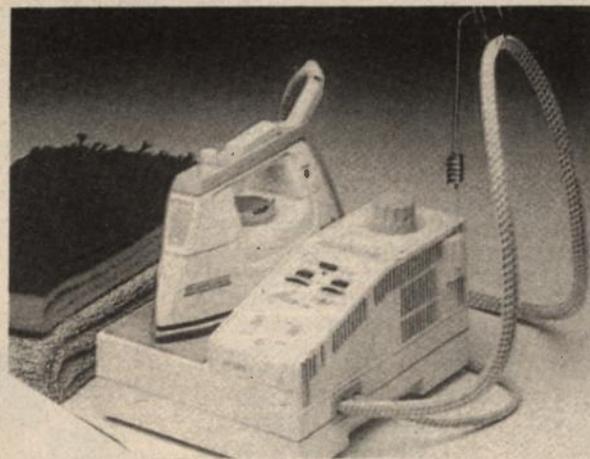
FOTOMONOGRFIJA O VINKOVcima

Slavonska naklada »Privlačica« Vinkovci, Vinkovci u ratu – Odbor za promotivne akcije Vinkovci i Hrvatski informativni centar tri su ključne institucije koje su, unatoč žestine rata na vinkovačkom području, uspjele iznjediti bogato opremljenu fotomonografiju »Croatia – Vinkovci, Slike rata«.

Okom objektivna kamere Zvonimira Tanockog, Antuna Smajića, Martina Grgurovca, Ante Miljaka, i Zvonimira Čordašića zabilježena je ratna stvarnost istočnoslavonske regije.

Popratni tekstovi Tomislava Šalića »Općina Vinkovci« i »Nepokoreni grad« Mladena Kleve prevedeni su na engleski, njemački i francuski jezik, tako da će ovo izdanje zasigurno odigrati značajno mjesto u promicanju istine o ratu u Hrvatskoj u Europi i svijetu.

TEHNIKA ZA DOKONE

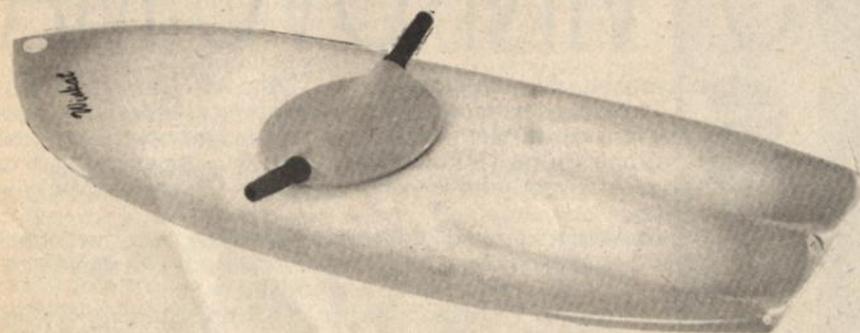

MUZIKALNO GLAČALO — Za žene koje nisu ljubitelji glačanja kao olakšanje javlja se glačalo s radioaparatom. Glačajte u ritmu!!!

CIPELE S OPRUGAMA — Pravo sredstvo za nabijanje kondicije. Upotrebljavaju se za trčanje u mjestu da bi se ojačali mišići i razgibalo tijelo.

AUTOMAT ZA KOKICE — Elektronički automat koji »mušterije« otkriva radarom. Za jednu minutu isporučuje vruće kokice — po želji: zašćerene, slane ili preljevne čokoladom.

DASKA ZA BOJAŽLJIVE — Za mnoge je nemoguć pothvat stajati ravno na dasci za surfanje. Pomoću ove daske moći ćete jedriti na valovima klečeći. Daska ima i mali »upravljač« za lakše kormilarjenje.

JAPANAC U PARIZU

O bilježivši u proteklih dvadesetak godina europsku modu cvjetnim dezenima i svjetlošću boja, najpoznatiji Japanac u Parizu, KENZO zasitio se gužve na ulicama i modnim pistama i povukao se u jedno malo francusko selo gdje »obnavlja« svoj istočnjački kult življenja. Vrijeme provodi u tišini i meditaciji skupljajući energiju za novu eksploziju modne maštovitosti.

Unatoč brojnim uspomenama i padovima, brigama i mukama, i sad odmarajući se izvan urbane sredine, u savršenom redu i ljepoti, Kenzo je svjestan činjenice da je njegova moda mijenjala svijet.

Njegove su kreacije s podjednakom radošću nosile sve Europljanke. Koliko je i nama blizak Kenzo, potvrđuje činjenica da je nedavno i u Zagrebu otvorena trgovina sa zaštitnim znakom uspješnog Japanca.

A on izjavljuje: »Dvadesetu godišnjicu svog rada proslavit ću na japanski način — sam samcat. A kad taj dan prođe, vratit ću se u parišku kočnicu i marljivo, poput pčele na mojoj trešnji, zazuhati skupljajući boje i tkanine i nastaviti pomoću njih slaviti ljudsko tijelo.«

BEŽIČNI NAPASNICI

Bežični su telefoni preplavili svijet. Nema nijednog iole uglednijeg poslovnog čovjeka koji, krstareći bilo kojom europskom metropolom, ne nosi sa sobom to novije čudo tehnike. Na ulicama, u restoranima, u automobilima — svuda bežični telefoni. No, nisu svi baš oduševljeni činjenicom da se bez telefona u neposrednoj bli-

zini ne može živjeti. Mnogi, naprotiv, sve više dovode u pitanje stvarnu potrebu za telefoniranjem i smatraju pobornike prenosivih telefona najobičnijim snobovima koji misle da ih vlastiti telefon u blagavaonici uglednog hotela čini značajnijim od ostalih »smrtnika« koji u restoranu, zamislite samo jedu! Naročito su ogorčeni sami vlasnici restorana koji više ne mogu podnijeti zvonjavu telefona i šiljke malih antena. Da bi se zaštitio, **Sirio Maccioni**, vlasnik čuvenog restorana »Le Cigue« u New Yorku, jednog od najboljih i najskupljih restorana na svijetu, odlučio je da u svoj lokal zabrani ulazak gostima koji nose sa sobom bežični telefon. Kako mjesto za objed u njegovom restoranu čekaju po nekoliko mjeseci ličnosti kao **RONALD REAGAN**, **WOODY ALLEN**, **HENRY**

KISSINGER, **FRANK SINATRA**, onaj tko se tamo nade ne smije biti ničim ometan u uživanju jela, pogotovu ne nekom tehničkom napravom. Uskoro su se mnogi ugostitelji odlučili za isti korak i poručuju: »Kod nas možete blagovati u ugodnom ambijentu, a ako vam zatreba telefon — izvolite, on je u kabini određenoj za to!«

Carlo Tivoli, čuveni proizvođač krzna izjavljuje: »Bežični telefon je najočitiiji primjer vulgarnog ponašanja. Nije li nehigijenski držati aparat rukama kojima ste prije jeli ribu?«

Njegova supruga dodaje: »Da su svi ti ljudi što paradržaju s telefonom u ruci doista tako važni, oni ga nikad ne bi nosili. One »važne« ljudi jure i »prave zvijerke« nisu nikad nadomak ruke, odnosno nadomak slušalice...«

Pobornici telefoniranja »u svako vrijeme, na svakom mjestu« ne daju se ipak tako lako. Ako u neki lokal ne mogu ući, oni idu dalje, u drugi, u treći... i tamo napokon sjedaju za stol postavljajući slušalicu na počasno mjesto uz tanjur s ukusnim specijalitetima.

EDDIE-NOVI ELVIS?

Čini se da **EDDIE MURPHY**, trenutno jedna od najpopularnijih crnih zvijezda filma, neprestano želi biti u centru pozornosti javnosti.

Sve je počelo još prije desetak godina kad je Eddie tek zakoračio na prvu stepenicu filmske popularnosti. Zeleći privući što više gledatelja u kinodvorane da pogledaju njegovo prvo filmsko djelo, Murphy je okupio znance iz crnačkog geta u kojem je odrastao i dao im novac za ulaznice. Mladići su bili brojni i uobličili su prilično dugačak red pred kinoblagajnom. Privučeni gomilom prolaznici su sami pohitali vidjeti film »novog crnog heroja... I tako je Eddie zahvaljujući svojoj oštromnosti danima privlačio mnoštvo ljudi na svoju kino-predstavu.

Potom su uslijedili doista pravi uspjesi mladog glumca. Nekoliko mjeseci nakon prikazivanja hita »Princ otkriva Ameriku« pojavio se izvjesni Johnny Osseni-Bello koji je za sebe tvrdio da je Princ od Surinama i kojemu je navodno Eddie Murphy zajedno sa svojom filmskom ekipom i producerskom kućom »Paramount pictures« ozbiljno narušio privatnost. Osseni-Bello je čak

uložio sudsku tužbu navodeći niz dokaza u kojima tvrdi da su se filmaši u spomenutom filmu koristili detaljima iz njegova života. Cijela priča je tjednika »Krasila« naslovnice mnogih novina dok je »Princ otkriva Ameriku« repertoarno prikazivan u najvećim američkim gradovima. Kad se euforija stišala, jedan je ugledni novinar, uočivši mnoštvo nelogičnosti u bajci o »surinamskom princu«, studioznije proučio sve činjenice i uz pomoć kolege policajca »pročešljao« i po kartoteci FBI-a. Došao je do iznenađujuće spoznaje: Johnny Osseni-Bello odavno je poznat kalifornijskoj policiji kao ilegalni useljenik iz Surinama. Bello je pritiješnj dokazima priznao svoje pravo plebejsko podrijetlo, ali je uporno ponavljao da ga je Eddie natjerao na to nudeći mu hrpu novaca...

Amerikanci su bili zgranuti, ali su vremenom, zahvaljujući uspješnim potezima Murphyevih agenata, polako oporavili »šaljivom crncu«.

Ovih dana Eddie snima svoj novi film »Bumerang« i ponaša se sasvim pristojno, osim što ponekad zakasni na snimanje po nekoliko sati. Iz pouzdanih izvora doznajemo da su ti izostanci

opravdani, jer paralelno s »Bumerangom« Eddie Murphy plovi i glazbenim vodama. Snima, naime, album zajedno s **MICHAEL JACKSONOM**, **M. C. HAMMEROM** i **BON JOVIEM**. Tko zna kakvog će »kralja« sada pronaći da pjeva njegove najnovije pjesme uvjeljavajući američku javnost. Možda pritom »uskrsne« i sam Elvis?

GARDISTI VOLE "STAY"

Nema sumnje, pjesma »Stay« u ovom je trenutku zasigurno najslušanija u Europi, a sudeći po interesu gledatelja emisije HTV-a »Gardijada«, jedna od slušanijih u Hrvatskoj, pa čak i na prvim linijama fronte. Ova neobično nježna ljubavna »laganica« izuzetno moderne, »svemirske« produkcije i vrlo umješnog ispreplitanja različitih glasova i ugodaja po mnogočemu se razlikuje od najvećeg dijela tekuće humpacumpa (čitaj: rap i disko) produkcije i na neki bi način mogla nagovijestiti ponovni prodor nepatvorenih i sofisticiranijih emocija na vrhove top-lista. U zadnje vrijeme su naime dominirali isključivi i agresivni pozivi na sveopće znojenje i plesanje koji su postupno ali neumitno postali sinonimom dosade. Pjesma je zapravo najdojmljiviji dio albuma »Hormonally Yours« britanskog ženskog pop-dueta »Shakespeare's Sister«, koji je prvi puta kročio na svjetsku pop-scenu prije tri godine također uspješnim albumom »Sacred Heart« i hitom »You're History«. Već tada je bila posve jasna koncepcija »alfe i omega« dueta Sioban Fahey koja je, nakon što joj je dosadilo »cvrkutanje« slatkastih pjesmica u ženskom triju »Bananaramma«, odlučila kreirati glazbu koja će se temeljiti na iskonskim, provjerenim pop i rock obrascima, ali koja će, obogaćena novim produkcijskim i tehnološkim mogućnostima, zvučati modernije od predložaka iz kojih je izvedena, ali i od trenutnih konkurenata na top-listama. Za ostvarenje tih nakana Sioban je pronašla više nego odgovarajuću suradnicu u američkoj pjevačici Marcelli Detroit čiji nepojmljivo visoki glas cijelom glazbenom iskazu skupine »Shakespea-

re's Sister« dodaje notu magičnosti, čarolije pa čak i onostranog. Siboan je, u to doista ne treba sumnjati, imala značajnu potporu i svog supruga Davea A. Stewarta, koji na sličnim načelima kreira glazbu za svoje sastave »Eurythmis« i »Spiritual Cowboys«. Poigravanja Faheyve i Detroitove poznatim ritmičkim frazama i melodijskim linijama pod parolom »od starog i poznatog stvoriti novo i nepoznato« na posljednjem albumu »Hormonally Yours« izvedena su doista besprijekorno. Tako smo dobili album čija se svaka pjesmica bez problema »lijepi« za svako uho, ali i album koji

pruža više nego intrigantne odgovore na pitanje kamo bi mogla krenuti popularna glazba. »Hormonally Yours« dakle svojim slušateljima nosi pregršt slušnih zadovoljstava, a kritičarima pregršt povoda za razmišljanje. Pridodamo li tome i neobičnu, istovremeno elegantnu i kičastu odjeću koju Sioban Fahey i Marcella Detroit nose, nema sumnje da će modni kreatori i svi oni koje moda zanima s pozornošću pratiti svaki njihov korak. U doba sve veće industrijalizacije popularne glazbe, u doba tzv. potrošnoga imperativa, albumi koji će svakoga zadovoljiti uistinu su rijetki. »Hormonally Yours« jedan je od njih.

NEVEN KEPESKI

MOZEMO LI MI I VIŠE?

Dobro nam znalog američkog glumca hrvatskog podrijetla Johna Malkovicha, koji je ljetos prvi put posjetio svoju domovinu predaka Hrvatsku, imali su gledatelji Hrvatske televizije ponovno priliku vidjeti u sjajnom glazbenom video projektu, gdje je kazivao na jedan jedinstven način stihove hrvatske himne, s profinjnim zasebnim glumačkim izrazom, te zasigurno dojmljivim govornim izražajem samih stihova himne. Ta scena koja gledatelja tjera na suze, uz prekrasnu skladanu glazbu, otkriva nam jedan veliki projekt, stvaran daleko od naših duša, naših očiju, a pokazuje u svom konačnom izdanju jedan ogromni trud i široko srce ljudi hrvatske dijaspore, te svih njihovih prijatelja i znanaca, htijući dati svoj mali doprinos napačenoj, ali ponosnoj Hrvatskoj. Projekt pod naslovom »CAN WE GO HIGHER?« (prevedeno na hrvatski jezik »MOZEMO LI MI I VIŠE?«) otkriva nam riječkog glazbenika Nenada Bacha, koji već duže vremena živi i djeluje u New Yorku. Nenad Bach, koji je napisao glazbu za ovaj projekt, a riječi u suradnji sa Johnom Timpanom, sve ovo vrijeme rata u Hrvatskoj je i sam bio duboko uznemiren i nesretan u mislima na Hrvatsku i sve ono što njeni ljudi trpe od srpskog agresora.

Zasigurno je ideja za projekt pridošla i od razmišljanja o mladima, generaciji koja je sazrijevala, rasla uz rock-kulturu, a bori se uz velike žrtve za svoju domovinu. U spotu gdje se čuju i citati misli velikog nizozemskog srednjovjekovnog filozofa Spinoze, te poglavice Seattle, Bach se nadao da će uoči ostvariti zamisao poruke jedinstvene pomirbe i skladnosti, koja bi in-

spirirala sve nas na planeti Zemlji da živimo kao jedno. Bio je stvarno potreban veliki napor da se za projekt »CAN WE GO HIGHER« zainteresiraju veliki američki glumci kao što su Martin Sheen, John Malkovich, Michael York, Michael Penn, kao i ugledni rock glazbenici Rick Danko i Garth Hudson iz grupe The Band, Richie Havens, Ellen Burstyn, Johnny Farina iz grupe Sleepwalk, Peter Holsapple iz R. E. M. Assoc., Indigo Girls i drugi, jer je time srušena barijera koja je vladala i još sigurno vlada, samo sve manje u američkim medijima o ratu u Hrvatskoj. Spot je raden s namjennom kampanje protiv rata i za prikupljanje novčanih sredstava u fond za Hrvatsku i njene žrtve. Jedna mala zanimljivost tog projekta (a po mojem mišljenju i najveća vrijednost) je da je poruka nadasve estetska i univerzalna, i ne ide izričito spominjati Hrvatsku kao riječ, nego se sva ljepota i patnja domovine nam Hrvatske vidi i čuje preko slike i riječi, te glumci i glazbenici izvanredno osjećaju svrhu svoje nazočnosti u tom projektu. Neformalna promocija projekta »CAN WE GO HIGHER?« bila je organizirana na MIDEMU u francuskom gradu Cannesu, pod vodstvom rock – kritičara Dražena Vrdoljaka, a pod idejnim naslovom: Hrvatski glazbeni krug. Vrdoljak je inače bio spona između Bacha i domovine u toku stvaranja projekta, te je zahvaljujući njemu projekt predstavljen već i u hrvatskim medijima, a uskoro će i Croatia Records izdati maxi – singl. Ipak, najosnovnija vrijednost ovog projekta je u video-distribuciji, pa se spot početkom mjeseca ožujka, mogao vidjeti na WNYC's »Video Music Box«, kao i na drugim mrežama Cable stations. Projekt je isto tako već bio objavljen, odnosno nagoviješten, na MTV-News, WBAI Radio te raznim ostalim europskim i australskim stanicama. Nadaćmo se da ćemo ga i mi moći čestice uskoro gledati i na HTV-u.

NEVEN VALENT-HRIBAR

TJESKOBA DEVEDESETIH

Pet glavnih Oscara morbidnom krimiću »Kad jaganjci utihu« pokazuje trend svjetske kinematografije

Kad se Jonathan Demme zbunjeno zahvaljivao američkoj Akademiji filmskih umjetnosti nakon što su mu dodijeljeni ovogodišnji Oscari za najbolji film i najbolju režiju, njegovo iznenađenje zaista nije bilo tek puko glumatanje. Naime, ni najveći znalci nisu mogli sanjati da će njegov morbidni krimić »Kad jaganjci utihnu« toliko oduševiti staru gospodu akademičare i da će mu ovi dodijeliti svih pet glavnih Oscara (za film godine, za režiju, za glavnu mušku ulogu /Anthony Hopkins/, za glavnu žensku ulogu /Jodie Foster/ i za najbolji scenarij prema književnom predlošku).

Nije se činilo da ovaj film ima previše izgleda za osvajanje Oscara prije svega zato što je već završeno njegovo prikazivanje i po Americi i po Europi (mi smo ga odgledali tijekom ljetnih mjeseci), pa mu oskarovske lovorike ne mogu donijeti značajnije komercijalne koristi (a to je ipak jedna od prešutnih, ali bitnih karakteristika ove nagrade). Doduše, »Jaganjcima« takva injekcija ne bi bila ni potrebna, budući da se radi o jednom od najgledanijih filmova prošle godine u SAD (samo do lipnja njegov je utrčak bio veći od 120 milijuna dolara). Nekim drugim nominiranim filmovima, prije svega gangsterskoj melodrami »Bugsy« Barrija Levinsona (»Kišni čovjek«) i sentimentalnoj drami »Princ plime« Barbre Streisand, Oscari bi sasvim sigurno pribavili dodatne mogućnosti za zaradu, jer oba filma tek sada kreću u »harač« po europskim kinima. No, ostali su krakatih rukava

kao i »J. F. K.« Olivera Stonea i Disneyev crtič »Ljepotica i zvijer« (prvi animirani film koji je nominiran u kategoriji igranog filma).

Velikog iznenađenja nije bilo jedino kod dodjele nagrade za glavnu mušku i glavnu žensku ulogu. Anthony Hopkins tako je briljantno odglumio stravično okrutnog, ali izuzetno inteligentnog ubojicu Hannibala Lectera da se čak i njegova vlastita majka uplašila njegove uvjerljivosti. Hopkins je oduvijek bio na vrhu američke glumačke elite, pa je pozlaćeni akademijin kipić zapravo priznanje Hollywooda i njegovom cjelokupnom prošlom glumačkom radu. Za razliku od Hopkinsa, kojemu je ovo prvi Oscar u (tridesetogodišnjoj) karijeri, mladahnoj se Jodie Foster »posrećilo« već drugi put (prije četiri godine nagrađena je za ulogu silovane djevojke u filmu »Optužena«). Očito, bila je u pravu kad je uporno uvjeravala Jonathanu Dem-

mea da je uloga detektivke Clarice u »Jaganjcima« kao stvorena za nju. Način na koji je izgradila lik istovremeno i ranjive i čvrste detektivke Clarice već je oduševio i publiku i kritiku (koja joj je dodijelila za tu ulogu i nagradu »Zlatni globus«). Nema sumnje, sva ova priznanja i hvalospjevi nisu ostavili ravnodušnim ni mnoge hollywoodske producente, zato se za glumačku budućnost Jodie Foster ne treba nimalo brinuti.

Činjenica da je sve ovogodišnje glavne Oscare dobio psihološki triler koji se odlikuje više nego tjeskobnom atmosferom i više nego neugodnim prizorima ide u prilog tezi nekih kritičara da će devedesete ponovno afirmirati kriminalistički film u svim njegovim varijantama i podvarijantama, te ubojice, psihopate, hanibale, trbosjake i ostale poremećene osobe kao dominantne filmske junake. Veselo, zar ne?

MARINA DIMIĆ

OD NOŽA DO PUŠKE

Izvanredno zanimljivo izdanje maraka (ako je riječ o vojnoj tematici) pojavilo se prošle godine na poštanskim »šalterima« Angole. U zemlji u kojoj se tridesetak godina ratuje, oružje i uniforme postali su dijelom svakidašnjice i nitko na to više ne osvrće previše pozornosti ali poštanske marke na kojima su oružje i uniforme pobudile su zanimanje filatelista u mnogim dijelovima svijeta.

Riječ je o markama koje se pojavljuju kao zupčane, u nizu čija naklada iznosi samo 50000 kompleta, ali i kao djelimične nezupčane (izdane u »knjižicama«) čija je naklada 5000 komada.

Nominalne vrijednosti maraka su 4 x 6 kwanza (angolska novčana jedinica kwanza dijeli se na 100 lweija), a na markama su četiri tipa

uniformi (poglavito maskirnih osobina) i različiti tipovi osobnog naoružanja: od dužeg noža do kalašnjikova AK, oružja za borbu iz blizine koje se proizvodi u više od pet, a koristi u više od trideset i pet zemalja.

Kalašnjikov koji svoje izvore traži u nekadašnjim njemačkim pucaljicama za borbu izbliza pojavljuje se u ovom izdanju maraka dvojako, kao motiv jedne od maraka, ali i kao ilustracija knjižice u kojoj su sve marke.

Sve je poprilično kvalitetno izrađeno u domaćoj tiskari »Litografia Nacional« tehnikom višebojnog ofseta. Kalašnjikovu je na knjižici protuteža starinska puška, ilustracija na kuverti prvog dana (popularno zvanog FDC, prema engleskom nazivu First Day Cover) koja cijelom izdanju daje pomalo »gusarsku« notu.

PADOBRANCIMA U SLAVU

Britanski otok Man u Irskom moru koji poštansku samostalnost uživa od 1973. godine, popularan je među filatelistima. Solidna izdavačka politika, primjerene naklade, zanimljive teme i lijepa izrada maraka, očnoj su poštanskoj upravi osigurali stalnu filatelističku klijentelu i daka-ko, stalni prihod. Najnovije izdanje maraka koje je u prometu od 6. veljače, nije nikakva iznimka. Šest maraka tiskanih tehnikom višebojnog kamenotiska ugledne britanske tiskare »The House of Questa«, u tzv. vodoravnom »se-tenant« obliku, nominalnih vrijednosti 2 x 23, 2 x 28 i 2 x 39 penija dočarava iznenađujuće reljefno, aktivnosti glasovite britanske padobranske regimente koja ove godine slavi pedesetu obljetnicu svog postojanja.

Vjeruje se da Padobranska regimenta svoj nastanak du-guje glasovitu Churchillovu pozivu lipnja 1940. kojim traži najmanje 5000 padobranaca. Odmah se pristupilo stvaranju škole pod nadzorom vojske i RAF-a (Royal Air Forces = Kraljevske zračne snage) i već veljače 1941. godine jedinica se iskazala u uništavanju akvadukta Tragino u južnoj Italiji. Pod svojim motom »Utrinque paratus« (Spremni na sve), regimenta postoji i danas iako, nakon Zaljevskog rata, u znatno smanjenom sastavu.

Dvije marke najnižih nominalnih vrijednosti bude uspomena na savezničko iskrcavanje u sjevernoj Africi 1942. kad je regimenta dobila nadimak »Crveni vragovi«, zapravo kompliment koji otad uživaju sve britanske zračne snage. Sljedeće vrednote govore kako su »Crveni vrazi« držali most u Arnhemu (glasoviti »Nedostižni most« Corneliusa Ryana) tri dana i četiri noći, a najviše vrednote govore o djelovanjima jedinice od svršetka II. svjetskog rata pa do današnjih dana. Bili su u Egiptu, Malaji i na Falklandskim otocima 1982.

Svaki arak sadrži pet parova maraka, a naklada će se znati točno za godinu dana, kad se objavi koliko je maraka prodano.

JURICA MILETIĆ

DONJOPANONSKI RATNIK IZ PRVE POLOVICE 9. STOLJEĆA

Propašću avarsko-slavenske države pod naleptima snažnog franačkog carstva, do čega je došlo u zadnjim godinama 8. st., početkom 9. st. na području ranije avarske dominacije dolazi do stvaranja niza slavenskih država u kojima su, izgleda, glavnu riječ imali slavenizirani, ranije avarski, ratnički klanovi. Jedna od tih državnih tvorevina bila je i Posavska ili Donjopanonska kneževina, odnosno panonska Hrvatska.

Dok je dalmatinska Hrvatska predstavljala eksponenta franačkih interesa na ovom području, a što je bilo u izravnoj vezi s izuzetnom vojnom snagom ove prvotno vrlo male kneževine, Donjopanonska kneževina je dugo vremena bila u oštroj konfrontaciji s franačkim carstvom. Dokumenti bilježe krvave sukobe za vrijeme vladavine legendarnog kneza Ljudevita Po-

savskog (810—823), a zatim i bugarsku dominaciju pod upravom njihovog vazala Ratimira (829—838). Zbog toga franačka materijalna kultura na ovom području nije izbrisala raniju avarsku vojnu kulturu. Taj zaključak potvrđuju i nalazi iz ranosrednjovjekovne nekropole u Brodskom Drenovcu, južno od Požege, koja je poslužila kao osnova za rekonstrukciju donjopanonskog ratnika. To su pokopani članovi nekog ratničkog klana, očito pripadnici vladajućeg društvenog sloja. Nađeno je više ratničkih grobova, a čak tri u kojima je uz ratnika pokopan i njegov konj s potpunom opremom.

Ratnik na slici ima sablju s blago zakrivljenim sječivom dugu 82 cm, kakva je nađena u grobu broj 14 u Brodskom Drenovcu. Križnica je lijepo oblikovana s profiliranim kuglicama, a po sredini ima kratke jezičke. Drška je od drva i kože sa željeznom kapicom učvršćenom s dva čavlića. Sablja sa zakrivljenim sječivom razvila se od tankog jednosjeklog mača koji je pak kineskog podrijetla, ali se tijekom prvog tisućljeća raširio među nomadskim narodima euroazijskih stepa, pa i šire. Sablju sa zakrivljenim sječivom u Europu prvi unose nositelji kulture drugog avarskog kaganata, to jest drugi doseljenički val nomadskih skupina koje su se krajem 7. i početkom 8. st. naselile u avarsko-slavenskoj državi. U Podunavlju je nađen razmjerno velik broj ovakvih sablji i njima sličnih ravnih jednosjeklih mačeva-paloša.

Refleksni luk drugo je važno konjaničko oružje, također avarskog ishodišta. Nosio se u tobolcu s lijeve strane kuka, dok su strelice bile s desne stra-

ne. Vrhovi strelica su u pravilu bili trobridi. Nomadsko koplje, prikazano na slici, za razliku od istodobnih germanskih tipova, imalo je vrlo usko bodilo, trobridog ili četverbridog profila.

O pojas je ratnik vješao kratki nož, vrećicu s kremenom i ognijlom, razna šila i igle, soljenku ili mijeh s pićem. Osobito važan bio je mjedeni remeni jezičak ukrašen rovašenjem. Tijekom 9. st., u podunavskim slavenskim kneževinama bio je rasprostranjen dekorativni stil zvan stilom Blatnica-Mikulčice. Naziv je dobio po dvije poznate velikomo-

ravske nekropole. Na našoj slici ratnik nosi jezičak kakav je nađen u konjaničkom grobu br. 1 nekropole u Brodskom Drenovcu.

U svezi s konjskom opremom, ona je istovjetna onoj iz kasnoavarskog perioda, a i sam konj je nomadskog podrijetla, vrste zvane tarpan.

Koliko dugo je ova avarska vojna kultura trajala u Donjoj Panoniji teško je reći, ali vjerojatno, uslijed snažnog franačkog utjecaja, nije dočekala kraj 9. st.

TOMISLAV ARALICA

NEPREKIDNA OBRANA HRVATSKIH DOMOVA

Hrvatska ratna povijest (VII)

U prošlom smo nastavku podlistka o vojnoj i ratnoj povijesti hrvatskog naroda počeli govoriti i o Vojnoj krajini, posebno uređenom dijelu državnog teritorija Hrvatske koje je od 16. do 19. stoljeća štutilo Lijepu našu od najezde turskih osvajača. Režim vojničkog ustroja i način života u Vojničkoj krajini bili su bitno drukčiji nego li u drugim hrvatskim krajevima. Hrvatski ban nije zapovijedao krajišnjicima, već su to činili posebni zapovjednici, generali iz karlovačkog i varaždinskog generalata. Karlovački je generalat bio nadležan za područje od mora do rijeke Kupe, dok je u vlast varaždinskog generalata spadala zaštita slavonske krajine između Save i Drave. Krajišnici su bili ili pješaci ili topnici.

Dakako, Vojna krajina stajala je mnogo novaca, kojeg su u obranu hrvatskih zemalja, ali i susjedne Austrije i Ugarske, davale samo te susjedne zemlje. Brojčani sastav krajišnika mijenjao se prema prilikama i potrebama. Godine 1533. bilo je u Hrvatskoj 4161 vojnika krajišnika, te još 1050 pripadnika pričuvnog sastava. U istom 16. stoljeću vojska krajišnika narasla je na 7000 boraca. Među tim borcima postojale su znatne razlike. Valja znati razlikovati haramije, borce koji su bili posebno izučeni za čuvanje granice, prepade i zasjede, i slavonske strijelce. Za haramije bi, usput rečeno, danas govorili da su »specijalne jedinice«. Konjištvo se dijelilo na husare i na njemačke konjanike. Kao što smo rekli, postojalo je i topništvo. Treba spomenuti još jednu činjenicu – iako su postojali »njemački konjanici« i »njemački strijelci« – zna se da su to bili Hrvati u njemačkim odorama i s takovim oružjem.

SLAVONSKI STRIJELCI I HARAMIJE

Nadvojvoda Karlo objavio je 1. ožujka 1578. godine ratni zakon za pješništvo i konjištvo. U postrojbe konjištva i u husare primali su se plemići s do-

Nikola Šubić Zrinski

brim konjima, opremljeni oklopom, štitom, šišakom, kopljem, sabljom, bodežom i sjekirom. Krajišnici su bili mahom Hrvati, dok su časnici, osobito u prvom razdoblju Vojne krajine, bili Nijemci i Austrijanci. Bilo je i dosta uskoka, koji su poznati kao vješti borci. Određen broj uskoka naselio je car Karlo V oko današnjeg francuskog grada Dunkerquea, kako bi i tamo ratovali. Vrhovna vojna uprava Vojne krajine bila je u Grazu. Austrijski velmože pripomogli su i izgradnju novih utvrđenih gradova na granicama Hrvatske, znajući da će oni koristiti u obrani čitave srednje Europe od najezde s istoka.

U tom pogledu situacija je bila naročito teška nakon pada utvrđenog grada Jajca, koji je bio na najznačajnijem strateškom mjestu u sjeverozapadnoj Bosni. Novi gradovi tvrđave koji su nakon toga nastali su Nehaj kod Senja i Sisak, to najjače uporište južno od Zagreba, Karlovac, kojeg je gradio nadvojvoda Karlo. Izgrađivali su se i manji opkopi, zakloni i ograde, poznati pod nazivom indago, u kojima su haramije

držali obranu dok im nije došla pomoć iz velikih vojnih uporišta poput Karlovca ili Križevaca.

Postojala je i obavještajna služba duž granice Hrvatske. Na vrhovima visokih brda bile su pripremljene »gromade«, lomače koje se daleko vide, a pale se u slučaju opasnosti. »Gromade« pale jedna za drugom, i tako daleko u Hrvatsku i Kranjsku. Uzbuna bi se oglašavala i pucanjem iz topova i mužara.

Običaj hrvatskih ratnika bio je i izazivanje na dvoboj, megdan ili »mejdani«. Istaknuti bi hrvatski borac, naime, izazvao na dvoboj kakvog turskog vojnog dužnosnika, dok bi vojska samo gledala obračun. Poznati je primjer Nikole Zrinskoga, hrvatskog grofa, koji je na megdan izazvao slavnog begleberga Mehmed-pašu Sokolovića, kod Đurđevca 21. kolovoza 1554. godine, a on se na njega nije odazvao.

Hrvatski domovi nisu se branili samo kopnenim vojnim snagama. Organizirana je bila i mornarica, kako ona riječna, na Savi, Dravi i Dunavu, tako i ona morska. Riječna je mornarica, sa svojim brodicima zvanim šajke, bila izgubila na važnosti u doba najjačeg turskog prodora, kada je veći dio hrvatskih rijeka bio pod stranom dominacijom. Ratna mornarica na Jadranu služila je za zaštitu Hrvatskog Primorja. Ona se također zasnivala na manjim brodovima, pogodnim za prepade i iznenadna djelovanja, kakvim su se odlikovali legendarni uskoci.

Hrvatska je vojska bila upoznata sa svim pravilima ratne taktike. Koristili su se brzim prepadima, zasjedama ili napadajima većih vojnih postrojbi. Naoružani su bili odgovarajućim naoružanjem, vojni povjesničari bilježe da su to bili topovi različitog kalibra, mužari, arkobuze, puške nabijače, te hladno oružje, poput mačeva i bodeža, buzdovana, kopalja i lukova sa strijelama. Konjištvo je napadalo u većim formacijama, zalazilo u neprijateljsku poza-

dinu brzim upadima i oslobadalo zarobljenu raju ili otimalo vrijednosti. Borba za gradove i tvrđave se, naravno, vodila topovima, ali i katapultima, a koristila se i vruća voda i kamenje.

U tom razdoblju svakako je vojnički najznačajnija obrana Sigeta koju je vodio hrvatski junak Nikola grof Šubić Zrinski. Siget je mala tvrđava na rijeci Almaš u jugozapadnoj Mađarskoj, koja je bila na najvažnijoj strateškoj točki glede turskog napredovanja prema Beču i srcu Europe.

OBRANA SIGETA

Grof Nikola Šubić Zrinski bio je generalni kapetan i zapovjednik svih hrvatsko-ugarskih snaga na tom području. Uoči turskog napadaja na Siget, Zrinski i hrvatski, mađarski i njemački njegovi vojnici položili su posebnu prisegu da će utvrdu braniti do posljednjeg čovjeka. Tursku silu vodio je Sulejman II, kojem je to bio trinaesti ratni pohod u kojem je sudjelovao. Tijekom napada na Siget Sulejman II je umro, ali su ga turski vojskovođe i mrtvog, kroz prozor, pokazivali svojim vojnicima, čiji moral nije bio na visini.

U blizini Sigeta nalazilo se još ugarsko-njemačko-hrvatske vojske, koja je trebala spriječiti dalje napredovanje ili kakvu ratnu varku neprijatelja. Snažna carska vojska nalazila se kod Győra, no ona nije ulazila u borbe zbog turske premoći. Nadvojvoda Karlo se

pak borio sa svojom jedinicom od 10 000 boraca, u južnoj Ugarskoj. Trebalo je pod svaku cijenu spriječiti prodor Turaka prema Beču, kao i prema Zagrebu i ostatku hrvatskog kraljevstva. O tome piše i ratni historičar dr. Slavko Pavičić. »On (Sulejman) se sklanjivao hoće li udariti prema sjeveru, prema tvrdom gradu Tokaju, koji je htio zadobiti pod svaku cijenu, ili će nasrnuti preko Sigeta najkraćim putem pod Beč. Turska je vojska držala u svojim rukama najbolja uporišta, gospodarila je i Budimom i Beogradom i Temišvarom, a leđa joj je pokrивao sedmogradski vazal kralj Ivan Sigismund Zapolja Sulejman je htio pod svaku cijenu osvojiti Beč i zavladatai srcem srednje Europe te proširiti svoju moć prema zapadu. Nakon Sigeta došao bi na red mađarski Eger (Erlau). Nakon pada Sigeta Turci bi se jednom skupinom mogli razviti i prema jugu, da osvoje ostatke Hrvatske sa Zagrebom. Na taj način nastao bi i slom izvanrednog obrambenog sustava srednjoeuropskog Carstva, slom hrvatske Vojne granice, obaju generalata, karlovačkog i varaždinskog. Lijepi biskupski grad Zagreb sa svojim vinorodnim krajobrazima postao bi plijenom Turaka. Tursko bi kopito napokon odzvanjalo i Kaptolom i Gradecom, brežuljcima iznad Save. Lijepi grad pod divnim Sljemenom postao bi poput Beograda tursko uporište, iz kojeg bi Osmanlije u

širokoj fronti nastupale i prema sjeveru i prema sjeverozapadu s operativnim pravcima na zapad preko Karlovca, protiv južnih njemačkih gradova i talijanskog sjevera.«

Stoga je Sulejman II na Siget poveo 100 000 vojnika i 200 topova. Kad je njegova vojska, nakon pet tjedana krvavih juriša i borbi uspjela zauzeti Siget, on je bio mrtav, kao i 25 000 drugih turskih boraca. Poginula je i većina branitelja Sigeta, u očajničkom posljednjem jurišu.

Opsada Sigeta počela je 3. kolovoza 1566. godine. Nakon dvotjednih napada janjičara i bašibozuka, potpomognutih topništvom, pao je novi grad Siget. Zrinski se sa vojskom povukao u stari dio grada 19. kolovoza, zatvarajući se u unutarnji grad i citadelu. Žestoki udari turskih teških topova smjenjivali su se s očajničkim jurišima. Gradski bedemi bili su sve slabiji da odole snažnim udarcima. Stoga je grof Zrinski bio prinuđen napustiti i stari grad, i zatvoriti se u citadelu, u čiju je kamenu kulu spremio streljivo i barut. No, Siget još nije pao, što je vrlo loše djelovalo za moral turske vojske. Čak je i oboljeli Sulejman morao na konju projahati kroz turske čete, da ih ohrabri.

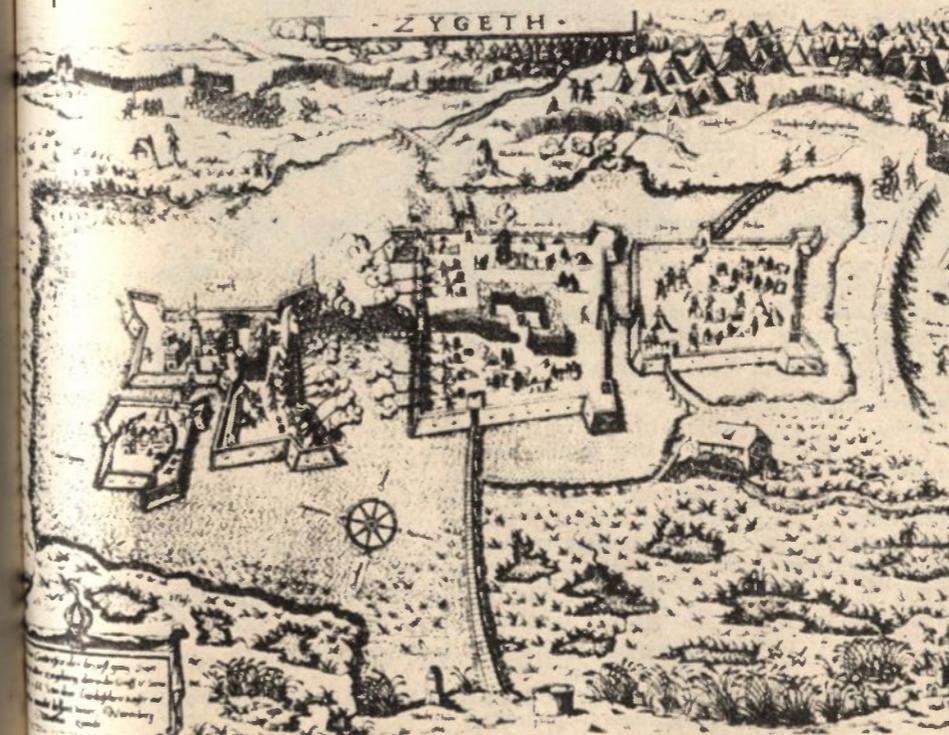
Ali, on je umro u noći između 5. i 6. rujna 1566. kada Siget još nije pao. Veliki vezir Sokolović rekao mu je na samrtni da je grad zauzet, ali to nije odgovaralo istini. Turski upadi u citadelu Sigeta bili su najjači 8. rujna, kad je Zrinski odlučio poći u protunapad s preostalih 500 boraca. Održao im je vatrean govor, obukao svečanu odoru, u koje je ušao 100 dukata za turskog vojnika koji ga pronade i krenuo na juriš, u susret smrti. Kraljevsku zastavu nosio je Lovro Juranić.

U protujurišu je Zrinski bio među prvima, pucajući iz kubure i vitlajući sabljom. Turci su ga teško ranili, te su mu zatim odrubili glavu. Poginuo je najveći broj boraca. Preživjeli su samo oni koje su zarobili turski borci, jer su im poklonili život. Koliko se zna, preživjeli su pobočnik grofa Zrinskog, Crnko, te Gerecije, Stjepan Oršić i Gašpar Alapić, koji je kasnije bio i hrvatski ban. No, poginulo je i oko 3000 Turaka koji su provalili u citadelu u trenutku kad je u zrak odletjela kamena kula, gdje se nalazila barutana.

U svakom slučaju, Siget je značio zaustavljanje turske najezde.

(Nastavit će se)

Priredio:
DUBRAVKO GRAKALIĆ

Borbe oko Sigeta

BUDI SVOJ!

Hoteći da molitva za Domovinu ne bude samo prigodna, već i trajna, franjevac dr. Ivan Damiš načinio je osebujan koloplet domoljubnih citata iz hrvatske povijesti.

Natpis sa krstionice kneza Višeslava (8. ili 9. stoljeće):

»Ovo vrelo prima nemoćne da ih prosvijetli. Ovdje se čiste duše od zločina koji poprimaše od prvog roditelja, da postanu kršćani spasonosno ispovijedajući vječno Trojstvo. Ovo djelo krsno napravi svećenik Ivan u vrijeme kneza Višeslava, iz pobožnosti i na čast sv. Ivana Krstitelja da zagovara njega i njegova štćenika«.

Međunarodno priznanje Hrvatske nesvrstanosti 879. g. – Pismo Pape Ivana VIII, hrvatskom knezu Branimiru:

»...Kad smo naime na dan Uzašašća Gospodnjega služili misu na žrtveniku Sv. Petra, digosmo ruke u vis i blagoslovismo tebe i cio narod tvoj i cijelu zemlju tvoju...«

Oj, budi svoj! Ta stvoren jesi čitav,
U grudima nosiš, brate, srce cijelo:
Ne kloni dušom, i da nijesi mlitav,
Put vedra neba diži svoje čelo!
Pa došli danci nevolje i muke,
Pa teko s čela krvav tebi znoj,
Ti skupi pamet, upri zdrave ruke,
I budi svoj!

[A. Senoa, »Budi svoj!«]

Bože, svevišnji vladaru svijeta i država,
Tebe ponizno molimo, pogledaj milostivom okom na domovinu Hrvatsku i na naš hrvatski narod.
Daj Bože, Spasitelju i Učitelju naš da složni služimo Tebi na slavu, sebi na spasenje, domovini u korist.
Iskorijeni stoga krive nauke i opacine.
Daj svima poglavarima bistru pamet i dobro srce, da nas vode putem istine i pravednosti;
daj njihovim savjetnicima plemenite i sretne misli, sucima pravičnost, da se kod nas i posvuda zlo kara i kazni, dobrota hvali i plaća, rugoba i sramota zatire, red i skladnost uzdrži i da svaki bude vjeran u svojoj službi.
Nadahni i ravnaj podanike, da ljube poglavare, da štiju njihovu vlast, da drže zakone, a kad zatreba da imetak svoj i život dadu za vjeru i domovinu. Daj našoj domovini Hrvatskoj sreću, umnoži joj stanovnike, blagoslovi mladež i djecu, očeve i majke, starce i starice. Bolesnima i nevoljnima budi u pomoći.
Blagoslovi naše poljodjelstvo i trgovinu, pomorstvo, industriju, turizam i svaku granu privrede.
Unaprijedi u Hrvata pravu znanost i umjetnost, obrt i svaki rad, svaki plemeniti duševni i materijalni pothvat.
Čuvaj naša polja od nepogoda, nadari nas dobrom ljetinom i napretkom u svakom dobru.
Čuvaj nas Bože, od neprijatelja i rata;
od svih bolesti i glada;
očuvaj nas od mržnje, nesloge, svade i nemira.
Sve nas, Bože, nadahni duhom istine i ljubavi,
da Tebi vjerno služeći i međusobno se bratski ljubeći slavimo Tebe, Svevišnjega Vladara,
sada i u nebeskoj domovini. Amen.

Grobni natpis kraljice Jelene:

»U ovom grobi počiva slavna Jelena žena kralju Mihajlu i mati Stjepana kralja koja je bila vladarica. Dne 8. listopada (976) umrije u miru. Ona koja je za života bila kraljevstvu majka, postade majkom sirota i zaštitom udovica. Ovamo gledajući čovječe reci: Bože smiluj joj se duši!«

O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
dar u kom sva blaga Višnji nam Bog je do,
[Ivan Gundulić, »Dubravka«]

Molitva za vjernost Hrvata sv. Crkvi:

Molimo Te, svemogući, vječni Bože, za svetu Tvoju milost, da Hrvati, po svetom krštenju nekoć primljeni u krilo svete Katoličke Crkve, kao vjerni sinovi do vijeka ostanu u njoj; da u jedinstvu vjere i ljubavi uvijek budu odani njenoj vrhovnoj glavi, Svetom Ocu; te da urešeni svim kršćanskim krepostima stalno napreduju ovdje na zemlji i potom u Tebi nadu svoje vječno spasenje. Po Isusu Kristu, Gospodinu našem.

Pišući svoje djelo »Divina Commedia« (Božanstvena komedija) Dante Alighieri htio je pronaći usporedbu za ekstatu sv. Bernarda dok je u devetom nebu gledao viziju »Čiste ruže«. Za to je najbolju usporedbu našao u vjerskom zanosu hrvatskog hodočasnika dok je stajao kod stupa sv. Veronike u bazilici sv. Petra u Rimu:

»Poput onoga koji možda iz Hrvatske dođe da vidi našu Veroniku, pa svojom vjekovječnom čežnjom nezasićen, Kaže u misli, dok se pokazuje (rubac), o Gospode moj, Isuse Kriste, pravi Bože, tako li je, dakle, izgledalo lice tvoje?«
[Ra], XXXI, 103]

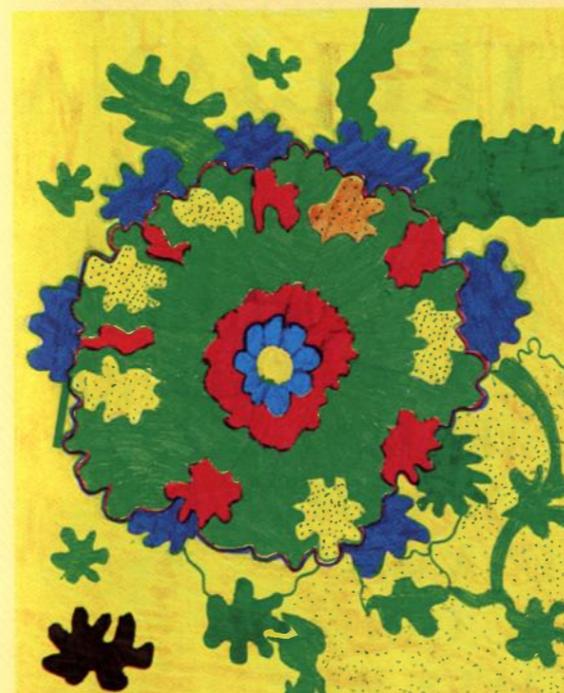
»Djeco moja, hrabri zatočnici!
Vas je ova zemlja porodila,
Kršovita, ali vama zlatna.
Djedi vaši rodiše se tudijer,
Oci vaši rodiše se tudijer,
I vi isti rodiste se tudijer:
Za vas ljepše u svijetu nema.«
[I. Mažuranić, »Smrt Smail-age Čengića«]

Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol;
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud svijet prosim,
I ... gutam svoj bol!
[S. S. Kranjčević, »Moj dom«]

U ime sve Djece naše Domovine Hrvatske

Sretan Uskrs

svim našim braniteljima žele Martina i Valerija
Neka sine Sunce i rastjera sve tmine da nastane Mir
u našim srcima i domovima!

Martina Kovačić, III r.
PO DRAGONOŽEC
Moja domovina sutra
Dragonožec, 23. XII 1991.

↑ Valerija Novak, III r.
Vukovar
Moj Vukovar sutra
Bregana, 28. XI 1991.

Moja Domovina će sutra biti veliki cvijet. Imat će najviše pčela. Nikad neće misliti na rat. Jer cvijet nikad ne misli na rat. Ljudi neće smjeti dirati taj Cvijet. I mi ćemo biti sretni i veseli.

... Želim da sva djeca porušenih gradova sada budu sretna. Da djeca mogu ići veselo u školu bez ograde, da pred školom bude cvijeća. Želim mir u cijeloj Republici Hrvatskoj.

PRVA JAVNA STRELJANA U HRVATSKOJ

- * MOGUĆNOST PUCANJA IZ VLASTITOG I IZNAJMLJENOG ORUŽJA U 30-METARSKOJ ZATVORENOJ STRELJANI**
- * VELIK IZBOR MUNICIJE I META PO NAJNIŽIM CIJENAMA**
- * SERVIS I ČIŠĆENJE ORUŽJA**
- * GLEDALIŠTE, CAFFE BAR**

**ZA PRVE GOSTE I ČLANOVE POSEBNI POPUSTI
RADIMO SVAKOG DANA OD 09 DO 22 SATA**

Informacije na tel. 041/156-659

ADRESA: SAMOBORSKA 258 (preko puta Gajnica)